

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'YE GELEN SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EĞİTİM
SORUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYLİN TANAY AKALIN

(Y1412.270007)

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Psikoloji Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

Ağustos 2016

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Psikoloji Ana Bilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Y1412.270007 numaralı öğrencisi **Aylin TANAY AKALIN**'ın "TÜRKİYE'YE GELEN SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNLARI" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 05.08.2016 tarih ve 2016/16 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *aybir.kj* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak ...*katu*..edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :11/08/2016

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

2) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Şahide Güliz KOLBURAN

3) Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ahmet ŞİRİN

[Handwritten signatures of Prof. Dr. Uğur TEKİN, Yrd. Doç. Dr. Şahide Güliz KOLBURAN, and Doç. Dr. Ahmet ŞİRİN]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum” Türkiye’ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.(11.08.2016)

Aylin TANAY AKALIN

*Yüksek lisans eğitim sırasında dünyaya gelen, bana ışık olup güç veren canım
kızım Nil Masal ve çok sevdiğim eşim İnan'a ithafen*

ÖNSÖZ

Bu araştırmada ÷lkemize gelen Suriyeli göçmen çocukların eğitim sorunları araştırılmıştır. Tezin hazırlanma süresinde başından sonuna kadar her aşamada desteğini yanımda hissettiğim, beni daima motive eden, olumlu yaklaşımı ile bana güç veren bilgi ve tecrübelerinden çok şey öğrendiğim, değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Uğur TEKİN'e

tüm içtenliğimle teşekkür ederim. Ayrıca Anketlerin uygulanmasında gerekli desteği verip sabırla çalışmaya katkı sağlayan Suriyeli öğretmenlere ve emeği geçen herkese teşekkür ederim .Çalışmam boyunca beni destekleyen ve cesaretlendiren arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Destek ve güveniyle her zaman yanımda olan her iki aileme, ablalarıma ve abime teşekkür ederim.

Son olarak her konuda beni cesaretlendiren, desteğini yanımda hissettiğim sevgili eşim İnan AKALIN'a yüksek lisans eğitimim boyunca göstermiş olduğu sabır ve desteğinden dolayı teşekkür ederim.

Ağustos 2016

Aylin TANAY AKALIN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
ABSTRACT	xvii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.2 Problem Durumu	3
1.3 Varsayımlar	3
1.4 Sınırlılıklar.....	3
2 LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	5
2.1 Kavramsal Olarak Göç	5
2.1.1 Göç olgusuna yaklaşımlar	8
2.1.1.1 Beşeri açıdan göç	8
2.1.1.2 Sosyolojik açıdan göç	9
2.1.1.3 Psikolojik açıdan göç	11
2.1.1.4 Ekonomik açıdan göç.....	17
2.1.1.5 Demografik açıdan göç	20
2.1.2 Göç kuramları.....	23
2.1.2.1 Ravenstein'in göç kanunları.....	23
2.1.2.2 İtme çekme teorisi	24
2.1.2.3 Petersen'in beş göç tipi	24
2.1.2.4 Kesişen fırsatlar teorisi.....	25
2.1.2.5 Merkez Çevre Teorisi.....	25
2.1.2.6 Göç Sistemleri Teorisi.....	25
2.1.2.7 İlişkiler ağı (network) teorisi.....	26
2.1.3 Sığınma amaçlı göç (iltica)	27
2.1.3.1 Genel olarak mülteci kavramı	28
2.1.3.2 Mülteci akımının nedenleri	30
2.1.4 Türkiye'ye yönelik kitlesel mülteci akınları	33
3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	41
3.1 Araştırmanın Modeli	41
3.2 Evren ve Örneklem.....	41
3.3 Verilerin Analizi.....	41
4 BULGULAR VE YORUM.....	49
4.1.1 Suriye krizi ve suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelişi	50
4.1.1.1 Suriye'den ayrılma koşulları	51
4.1.1.2 Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin statüsü ve kayıt durumu	54
4.1.2 Türk kamuoyunun suriyeli mültecilere bakış açısı	55
4.1.3 Türkiye'deki suriyelilerin genel durumu	57
4.1.4 Türkiye'deki suriyeli mültecilerin temel sorunları	60

4.1.4.1	Sosyal sorunlar	60
4.1.4.2	Ekonomik sorunlar	61
4.1.4.3	Barınma sorunu	62
4.1.4.4	Sağlık sorunları	63
4.1.5	Suriyeli mülteci çocuklar	64
4.1.5.1	Çocuklar açısından iltica	64
4.1.5.2	Sığınmacı ve mülteci çocukların hakları	65
4.1.5.3	İltica amaçlı göçün çocuklara etkileri	72
4.1.5.4	Göçmen çocuklar için koruyucu faktörler.....	79
5	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	81
	KAYNAKLAR.....	85
	EKLER.....	93
	Ek 1:Anket Araştırma İzni.....	94
	Ek 2:Anket Soruları	96
	Ek 3:Etik Kurul Onay Formu	98
	ÖZGEÇMİŞ.....	99

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1: Dönemlere ve Geldikleri Ülkelere Göre Göçmenler.....	37
Çizelge 3.1: Araştırmaya Katılanların Yüzde Değişim Frekansları	42
Çizelge 3.2: Anova Çaprazlama Testi Sonuçları	46
Çizelge 4.1: Suriyeli Mültecilerin Ülkelerinden Ayrılma Sebepleri	52
Çizelge 4.2: Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Giriş Yapma Şekilleri.....	52
Çizelge 4.3: Suriyeli Mültecilerin Türkiye'yi Tercih Sebepleri	53
Çizelge 4.4: Türkiye'ye Geliş Sebepleri.....	53
Çizelge 4.5: Türkiye'ye Birlikte Geldiği Kişiler	54

TÜRKİYE'YE GELEN SURIYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNLARI

ÖZET

2011 yılında Suriye'deki iç savaştan dolayı üç milyona yakın insan Türkiye'ye göç etmiştir. Suriyelilerin önemli bir bölümü güvenlik nedeniyle ülkelerinden ayrılmışlardır. Kamplarda kalan mültecilere çeşitli imkanlar sunulurken, kayıt dışı olanlar bu hizmetlerden yararlanamamaktadır. Bu açıdan mülteci statüsündeki bireyleri önce acil yardım ve daha sonra ise rehabilitasyon ile desteklemek gerekmektedir. Çünkü mülteci konumunda olan bireyler suiistimale açık şartlarda yaşamaktadırlar. Suriyeli nüfusunun yarısından çoğunu çocuklar oluşturmaktadır. Çocuklar için iltica sürecinin oldukça zor olduğu söylenebilir. Özellikle kendi ülkelerinden farklı bir çevrede bulunmaları uyum sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada Suriyeli çocukların uyum sorunları ve çözüm önerileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Göç, mülteci, Suriyeli çocuklar, iltica, uyum*

THE EDUCATIONAL PROBLEMS OF THE SYRIAN REFUGEE CHILDREN IN TURKEY

ABSTRACT

Due to the çivil war in Syria, nearly three million Syrians migrated to Turkey in 2011. Many of them departed from their countries due to the issues of security. Although there are several privilidges to the ones that are in the camps, illegal immigrants can not benefit from these priviliges. Therefore it is crucial to support these immigrants initially with first aid then with rehabilitation. Hence individuals that are illegal immigrants live in exposure to danger. On the other hand, half of the Syrian population is children. It can be assumed that asylum process is more difficult on children. Especially being in a different environment from their country can cause adaptation problems. Present study evaluates the adaptation problems and solutions to the cases of Syrian children..

Key words: *Migration, refugee, Syrian children, mülteci, asylum, adaptation*

1 GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Suriye’de yaşanan karışıklıklardan dolayı Türkiye’ye ilk sığınmacı grubu 2011 yılında 252 kişi olarak giriş yapmış ve sözü edilen tarihten itibaren bu sayı giderek artış göstermiştir (Erişim, AFAD 2016) 2014 yılına gelindiğinde, Suriye’de 9 milyonu aşkın kişinin krizden etkilendiği ve 5 milyonun üzerinde insanın da vatanlarını terk ederek mülteci durumuna düştüğü söylenebilir. 2015 yılında ise rakam 12 milyonu geçerek, ülkenin yaklaşık yarısının ülkesini bıraktığı görülmektedir. Mültecilerin önemli bir kısmı yakın komşu ülkelerden olan Türkiye, Lübnan, Irak ve Mısır gibi ülkelere sığınmıştır. Resmi verilere göre 2014 yılında günlük ortalama üç bini aşkın Suriyelinin çevre ülkelere giriş yaptığı belirlenmiştir. Ciddi boyutlara ulaşan bu insan göçü ve karışıklıklarla ve barış olanaklarının azalmasıyla beraber yakın komşu ülkelerde de gerek sosyal ve ekonomik gerekse de politik olarak ortaya çıkan etkiler giderek derinleşmiştir.(Erişim, UNCHR 2016)

Türkiye’de başlangıçta mülteci ve sığınmacılık kavramları üzerinde pek durulmamaktaydı. Sadece medyanın verdiği kadarıyla kaçak göçmenler olgusu, giderek artan deniz kazaları imajları, ülkelerindeki suçlu durumundaki illegal kaçaklar şeklinde kamuoyunda oluşturulan algıyla haberdar olunmaktaydı. Suriyelilerin Türkiye’ye kitleler halinde göçleriyle birlikte ortaya çıkan süreçte, her yaşta insanın bulunduğu ve bu kişilerin de ülkelerinde iken farklı gelir, meslek ve eğitim düzeylerinin olduğu görülmüştür. Ülkemize giriş yapan bu kişilerden kamplarda barınanlar ile, ülke geneline yayılarak sayıları milyonları bulan nüfuslarıyla Türkiye’nin her şehrinde yaşamaya başlamaları ve önemli bir bölümünün de olanaksızlıklardan dolayı konut ve gıda gereksinimlerini sağlamakta güçlük çekmeleri insani bir algı oluşmasına da neden olmuştur.

Ayrıca, Türk toplumuna adapte olmalarında çeşitli problemlerin yaşandığı, ilk zamanlar kısa dönem ve geçici olarak görülen bu büyük göç dalgasının giderek

daha stabil bir durum göstermesi, hem göç edenlerin hem de bu göçü kabul etmek zorunda kalmış insanların psikolojik durumlarıyla verdikleri tepkileri de dolayısıyla etkilediği de ifade edilebilir (ORSAM, 2015). Diğer taraftan, zor şartlarda yaşamaya çabalamaları da, değişik türlerdeki şiddet olaylarıyla suç ortamını yaratarak tüm bu olumsuzlukların gelişmesi açısından da elverişli ortam hazırlamıştır. Eğitim düzeyi düşük ve geliri olmayan, dışlanmış olma ve yabancılık hislerini taşıyarak kimlik bunalımına giren genç yaştaki sığınmacıların önümüzdeki dönemlerde de birtakım suçların odak noktasını yaratacağı da belirtilmektedir. ORSAM'a göre, gerekli tedbirler alınmadığında yakın bir zamanda çeşitli suçların ve yeraltı örgütlerinin kaynağını da bu kayıp kuşak meydana getirecektir. Bu bağlamda özellikle Suriyeli göçmen çocukların durumu kritik bir durum yaratmaktadır. Bu durum aynı zamanda onlar açısından uyum sorunu ve bunun getireceği olası sorunları gözler önüne sermektedir.

Çocuklar için, iltica sürecinin oldukça zorlu olduğu söylenebilir. Sığınma başvurusu bazen ebeveynle bazen de yanında refakatçi bulunmadan gerçekleştirilmekte, kimi zaman da çocuk göç sürecinde aile bireylerini yitirmekte veya onlardan ayrı düşme riski içinde bulunmaktadırlar. Göç esnasında özellikle yanında biri bulunmayan çocuklar bedensel ve psikolojik sağlıklarını tehlikeye sokacak durumlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Zira çocuk sığınmacılar yaşadıkları olumsuz deneyimlerini, yaşları dolayısıyla kendilerini koruyamamalarından ötürü büyük sorunlarla karşı karşıyadır (Beter, 2006)Çocuklar gelişimleri devam eden, korunmaya ve bakıma gereksinim duyan ve yetişkinlere daha çok bağımlı olan kişilerdir. Çocuklar yetişkinlere olan bu bağımlılıklarından dolayı, fiziksel yaralanmalara, hastalıklara ve duygusal örselenmelere daha çok açıktırlar. Ayrımcılığa uğrarlar ve uyum zorlukları yaşarlar (Akyüz,2010).Hükümet tarafından tahsis edilen kampların haricinde yaşayan çocukların da çok küçük bir bölümü eğitimlerini sürdürebilmekte, okul yerine ailelerine yardım etmek için çalışmak zorunda olan bu çocuklar her türlü destekten yoksundurlar. Diğer taraftan, sadece oturma izni olan veya pasaportu bulunanlar eğitimlerini sürdürebilmektedir. Bu da dil problemini ortaya çıkarmaktadır. Eğitim görenlerin sayılarının az olması da bu problemin gelecekte daha çok sıkıntı yaratabileceğini göstermektedir.

Günümüzde Suriyeli mülteci durumu çok kritik bir sorun olarak bizleri yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla konuya yönelik olarak gerçekleştirilecek tüm çalışmaların ve girişimlerin bir katkı sağlayacağı muhakkaktır. Ülkemizde yaşayan Suriyeli göçmen çocukların uyum sorunları ve getirilecek çözüm önerilerinin değerlendirilmesinin amaç edinildiği ve konunun güncel aynı zamanda da önemli oluşundan dolayı hazırlanan bu çalışma, literatürde spesifik olarak ele alınarak geniş kapsamlı incelenmediğinden, yapılacak bu tez çalışmasının bu alandaki bir boşluğu dolduracağı ve bu bağlamda gelecekteki diğer çalışmalara katkıda bulunacağından önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla burada yapılmak istenen Suriyeli çocukların ne derece uyum sağladıkları ve bu kapsamda ortaya çıkan sorunları açığa çıkararak çözüm önerileri geliştirmektir.

1.2 Problem Durumu

Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmen çocukların uyum sorunlarının belirlenmesi bu araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır. Bu çalışmada ayrıca konuya ilişkin olarak geliştirilecek çözüm önerilerinin neler olabileceği de konu bağlamında geliştirilmesi düşünülen bir alt problem olarak ele alınacaktır.

1.3 Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

- i. Araştırmada kullanılmış olan istatistiksel yöntemle birlikte ilgili analizlerin yeterli ve geçerli olduğu varsayılmaktadır.
- ii. Araştırmaya katılan deneklerin anketteki önermeleri yansız ve doğru olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.
- iii. Veri toplama araçlarındaki soruların konuya açıklık getirecek yeterlilikte olduğu kabul edilmektedir.
- iv. Anket gönüllü kişilere uygulanmıştır

1.4 Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları ise şu şekilde belirlenmiştir;

- i. Araştırmanın literatür kısmı yayımlanmış kaynaklardan elde edilenlerle sınırlandırılmıştır.
- ii. Araştırma bulguları ankette yer alan maddelerle sınırlıdır.

2 LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

2.1 Kavramsal Olarak Göç

İnsanlık tarihinin tüm dönemlerinde görülen bir olgu olan ve farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan göçler, sonuçlarından dolayı toplumların hem sosyokültürel ve ekonomik hem de politik yapıları üzerinde büyük değişikliklere neden olmaktadır. Göç olgusu, bireylerin yerleşim yerlerini değiştirerek, hayatlarının bir bölümünü ya da tümünü geçici veya stabil olmak için yapılan coğrafik mekan değiştirmeler olduğundan, farklı bilimlerin ilgi alanları içinde yer almaktadır. Bu nedenle göçlerin multi-disipliner yapıları olduğu söylenebilir.

İnsanların bir yerden başka bir yerleşim yerine, yaşamlarının bir kısmını veya tamamını, geçici bir süre için ya da kalıcı olmak amacıyla yapılan coğrafi yer değiştirme biçiminde tanımlanan göç, çok yönlü bir yapıya sahip olması nedeniyle de çeşitli bilim dallarının ilgi alanına girmektedir.

Göç, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre; “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret” şeklinde ifade edilmektedir (Erişim, TDK 2016)

İnsanoğlunun coğrafi keşiflerle birlikte yeni yerleri tanımaya başlaması ve göçün tarihçe kısmında detaylı bir şekilde inceleneceği üzere çağları atlaması, yerleşik hayata geçmesiyle göç olgusu da karakter ve şekil değişiklikleri göstermiştir. Bu doğrultuda insanların, hayattan beklentileri ve istekleri farklılaşmış ve daha çok artmış, göç nedenleri de değişmiştir.

Göç aynı zamanda; “kent, köy gibi yerleşme birimlerinden diğerine iskan amacıyla gerçekleştirilen nüfus hareketleri” (Üner, 1972) veya “bireylerin gelecekteki yaşamlarının tümünü ya da bir bölümünü geçirmek üzere bütünüyle veya geçici bir süre için bir yerleşim yerinden diğerine yerleşmek amacıyla

yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketi” (Akkayan, 1979) olarak da ifade edilebilir.

Göçe ilişkin yapılmış olan açıklamalarda da görüldüğü gibi, birtakım farklılıklara karşın ortak noktanın *yer değiştirme* unsuru olduğu dikkati çekmektedir. Bu değişiklikler, basit olarak, aynı bölgede kısa uzaklıklarda olabileceği gibi, bulunulan ülkenin sınırları dışına taşacak şekilde uzun mesafelerde de gerçekteşebilmektedir. Bu bağlamda göçü; “ekonomik, politik, çevresel, sosyal ya da kişisel gerekçelerde, bir yerden başka bir mekana yapılan ve uzun veya kısa dönemli olarak geriye dönüş niyeti taşınabilen ya da devamlı bir iskan amacı taşıyan sosyal, coğrafi ve kültürel iskan dinamikleridir”(Yalçın, 2002)

“Ülke sınırları kapsamında farklı bölgeler arasında veya ülkeler arası süreklilik gösteren bir nüfus hareketi olarak kabul edilebilen göç,” (Ozankaya, 1986) doğrudan ülkeler ya da daha küçük grupların nüfusunun artışı ya da azalmasını etkileyen önemli bir öge olarak, nüfus dinamiklerindeki yaş, cinsiyet ve kültürel değişmelere de yol açabilmektedir.

Toplumda farklı sonuçlara neden olması açısından temelde sosyolojik bir oluşum olan göç, kişinin toplumsal ortamından yeni bir mekana yönelik olarak bireysel, aile ile veya kitle halinde yer değiştirmesiyle birlikte, toplum içinde de farklı değişikliklere yol açmaktadır. Toplum içinde, güdülerini azami seviyede sergilemek, ortaya koymak isteyen kişi, göç etme suretiyle önüne çıkan fırsatları değerlendirerek mesleki ve sosyal dinamizmini sağlamış olur. Göçe katılan bireyler, farklı ortamlarda hem sosyokültürel değişimlere yol açtıkları gibi kendilerinde de değişiklikler ortaya çıkmaktadır.

“Göç statik bir durumdan çok, neden ve sonuçlarıyla beraber algılanabilen süreç olarak kabul edilebilir. Zaman/mekân, neden/sonuç öğeleri; statik bir durumdan ziyade çok yönlü bir olgu olması, göçün tanımı, ölçümü, analizi ve yorumunu gerek teorik gerekse ampirik olarak karmaşık bir duruma sokmaktadır”(İçduygu, 2012) Göç olgusunun anlaşılmasında sosyoekonomik yapının incelenmesi gerekli olmaktadır. Zira göç durumları sosyoekonomik yapıdan ayrı bir şekilde ortaya çıkmazlar; ekonomilerdeki yapı değişimleri de bu durumları sergileyen göstergeler olarak kabul edilebilir (Üner, 1972). Göçlere yönelik göstergeler,

kiři seçimleri, zorunlulukları ile sosyal, psikolojik ve ekonomik gereksinimlerini de bunları nerede sağlamayı veya gidermeyi dűşündüğünü göstermektedir. Dolayısıyla bu durumun bireylerin geleceğine ilişkin olarak çevreleri ve yetişme biçiminin aynı zamanda da gerek ekonomik ve siyasi gerekse de toplumsal olayların oluşturduğu baskının nasıl ve ne şekilde yorumlanması gerektiğini belirten bir gösterge olduğu söylenebilir(Serter, 1994)

Göç, kişi ya da toplulukların kalıcı, ya da belirli süreci içeren yer değişimleridir. Göçler kişisel bir özellik sergileyebileceği gibi topluluklar şeklinde de olabilmektedir. Önemli boyut ve rakamlara göçler kitle hareketi özelliğindedir. Göçün diğer bir unsuru, kalıcı ya da en azından belirli bir süreyi kapsayıcı olmasıdır. Göç kavramının üçüncü unsuru fiziki mekân değişikliğidir. Fiziki yerlerin mesafesi önemli olmakla birlikte, ülkenin milli sınırları kapsamında olması ya da olmaması da önemlidir (Tekeli,1978). Göç kavramı açıklamalarında mekanlara ait değişikliklerin de göz önünde bulundurulması gereklidir. Göçe hareketlerine katılanlar kişi ya da topluluklar olsun kesin bir şekilde yer değiştirme süreci yaşamaktadır. Bu durumda göçlerin ülkenin milli sınırları dahilinde ya da aşan bir dinamizmi içermesi halinde farklı sonuç ve etkiler ortaya çıkmaktadır. Kitle halinde yapılanların dışındaki tüm göçler genel olarak geçici özellikte olsalar da zaman içinde gidilen mekanlarda kalıcılık niteliği kazanmaktadırlar (Akkayan, 1979)

“Coğrafi dinamiklik durumundaki bir topluluğun bir bölgeden veya bir ülkeden diğerine hareket etmesi” (Erkal, 2006) olarak yapılan tanımda, göçün sosyal dinamiklik yönü vurgulanmıştır. Dinamiklik az ve ya çok tüm toplumlarda oluşan bir nitelik olmakla birlikte bunu hareketlendirecek etkenler farklılık göstermektedir. Savaşlar, doğal felaketler, tarımın makineleşmesi, iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler, ulaşımda kolaylıklar, işsizliğin artışı, genç ve dinamik nüfus çokluğu gibi; toplumsal, ekonomik, sosyokültürel ve doğal birçok nedenden dolayı oluşan göçler toplumda dinamizme yol açar. Bu dinamikliğin oransal olarak belirli boyutlarda oluşu toplumun sağlıklı bir denge oluşturması, gelişmeyi hızlandırması gibi yararlarının yanı sıra, aşırılık halinde ise bir kargaşa ve belirsizlik ortamı yaratması şeklinde dezavantajları da taşımaktadır (Akkayan, 1979)

Günümüz toplumu giderek değişmekte ve bunu sosyal alanda görülmeyen bir biçimde kendi içinde tutarlı bir iniş-çıkış süreciyle sağlamaktadır. Bu, bireylerin hem yatay anlamda sürekli yer değiştirmeleri, hem de dikey anlamda sosyal itibar kazanmaları anlamına gelmektedir (Ozankaya,1986). Sosyal dinamikliği bireylerin, ailelerin ve sosyal grupların toplum içinde buldukları statüden başka bir statüye geçmeleri şeklinde bir statü değişikliği olarak tanımlayanlar olduğu gibi, kişilerin zamanda, fiziki mekânda ve sosyal yapıdaki her türlü hareketine ve göçüne işaret eden bir olgu olarak tanımlayanlar da vardır. Bu tanımlamalardan hareketle coğrafi anlamda yer değiştirme ile beraber, meslek değişimi, toplumsal statünün farklılaşması, unvan kazanma gibi sosyal alandaki hareketler de bir göç olarak algılanmaktadır.

Neticede göç hareketleri, toplumsal, kültürel ve ekonomik yönlere sahip olan, sosyal değişimlere neden olan ya da buna hız kazandıran olgulardır. Diğer yandan, sosyal değişimlerle toplumsal hareketlere sebep olabilmektedir. Dolayısıyla sosyal değişim ve hareketler göçe yol açan, aynı zamanda da göçün ortaya çıktığı durumlardır (Yalçın, 2004).

2.1.1 Göç olgusuna yaklaşımlar

Toplumların hayatlarında önemli bir yere sahip olan göç olgusu, sadece bireyin yer değiştirmesi hareketi olarak algılandığında fiziki bir mekân değiştirme akla gelmektedir. Ancak hiç kuşkusuz göç olgusu, göç fikrinin bireyde oluşmaya başladığı andan itibaren bireyi ve toplumu geniş çaplı etkileyen, belli bir nedeni olan, *kaynak-geçiş-hedef* bölgelerinde farklılıklara neden olan, bu doğrultuda çok çeşitli şekillerde ele alınmış ve halen de farklı bilimsel disiplinlerin çalışma konularından olan çok yönlü bir olgudur.

2.1.1.1 Beşeri açıdan göç

Göçler daha önceden de söz edildiği gibi, toplumun sosyokültürel, toplumsal, ekonomik, siyasi, eğitim gibi tüm yapısını ilgilendiren çok yönlü bir durumdur. Bu açıdan, insanbilimcilerin, toplumbilimcilerin, eğitim bilimcilerinin, ruhbilimcilerinin ve psikolojik danışmanların ilgi alanlarına giren ve bu kapsamda çeşitli araştırmalara neden olan bir konu durumundadır (Şahin, 1999).

Bir ülke içerisinde bir yerleşim yerinden bir diğerine veya başka bir ülkeye, gönüllü veya gönülsüz, ferdi ya da toplu olarak göç eden birey, sadece yaşadığı

mekanı değiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda yaşam koşullarını, kültürel özelliklerini, coğrafi çevresini, temel değerlerini de değiştirmektedir. Göçle, demografik olarak toplumun yapısında, ekonomik olarak ise emek ve pazarın coğrafi yer değişimi gerçekleşmektedir.

İnsanın bu sosyal dinamizmi neticesinde toplumda değişiklikler ortaya çıkarken, bunun yanı sıra, aynı değişimler insanı de beşeri açıdan pozitif ya da negatif yönlerden etki ederek gçlere yol açabilmektedir.

2.1.1.2 Sosyolojik açıdan gç

Türkaslan'ın ifadesiyle "insanlar, Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın cennetten atılmalarından itibaren sürekli hareket halindedirler" (Türkaslan, 1997). Yani gç olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihi sürece bakıldığında kolayca anlaşılabileceği üzere insanlık tarihi göçlerin tarihi olarak da yazılabilir (Bal, 1999).

Başlangıı ilk insanlara kadar gidebilen gç olgusu; sosyal, ekonomik, politik, dini ya da bırakılmış olan mekanın itici oluşu, gidilen mekanın ise çekiciliği nedenlerinden dolayı, insanların farklı yerlere kendi arzuları ya da birtakım göçlerin etki etmesiyle gelecek yaşamlarını geçirmek için yaptıkları yer değişikliği hareketidir (Erkal, 2006). Göçler, basit bir yer değiştirme hareketi olarak algılandıda, dünya nüfusunun bazı bölgelerde yığılması, bazı bölgelerde çok az olması ya da hiç olmaması öncelikle coğrafi koşullarla açıklanabilir; ancak nüfusun kırsal ve kentsel dağılımının çağlara, toplum ve bölgelere göre, ortaya çıkan farklılıkların ve özellikle göçlerin coğrafya bilimi ile açıklanması olanaksızdır (Tolan, 1996).

Sosyoloji, gç olgusuna en geniş perspektiften bakmaktadır, ancak gç, sosyal bilimler tarihinde uzun süre yalnızca coğrafyanın ilgi alanına giren bir konu olarak bilinmiştir. Yukarıda belirtilen anlamdaki coğrafi göçün aynı zamanda ekonomik ve kültürel nitelik taşıması açısından toplumların oluşmasına katkısı unutulmamalıdır. Çünkü insanlık tarihinin büyük bir bölümü gçlerden oluşmaktadır. Keşfedilmemiş bölgelerin keşfi, ticaret, sanayileşme, saldırı, istila, sömürgecilik, turizm gibi nedenlerle toplumlar yeni yaşam alanı ve kültürü inşa etmiş ve devamında da standartlarını yükseltme amacıyla göçmüşlerdir (Tolan, 1996).

Toplulukların gerek ülke içinde yerleşmeleri nedeniyle gerekse endüstrileşmeyle beraber oluşan kırsaldan şehirlere göç hareketi, o mekanlarda devamlı bir göç olgusuyla beraber yaşamı sürdürme zorunluluğu ortaya çıkarmıştır. Hızlı toplumsal değişikliklerin neticesinde oluşan göçler doğrultusunda hızlı sosyal değişimler de ortaya çıkmıştır.

Göç olgusu, girift ve uzun süreli bir süreç olmasından dolayı içinde farklılıklar taşıyan birimleri kapsar. Değişik bilimsel disiplinlerin önemli inceleme argümanlarından olan bu durum, göç veren mekanlar, göçe katılan insanlar ve göç alan birimler şeklindeki değişkenler kapsamında değerlendirilir (Kaya, 2003)

İnsanlık tarihiyle paralellik gösteren ve on sekizinci yüzyılda endüstri devrimiyle beraber hız kazanarak sosyal yaşamdaki önemi ve etkileri ortaya çıkan göç olgusu, genel olarak aynı anlamı taşıyan ve çoğunlukla tanımlamayı yapan disiplinlere göre de değişiklikleri bulunan değişik ifadelerle tanımlamaları yapılmıştır. Topluların tarihinden çıkartılabilecek önemli sonuçlardan biri, göçün toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin bir neticesi şeklinde oluşmasıdır ki bu manada bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda bu tür dönüşümlere yardımcı olan bir faktör olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır ki bu bağlamda göç bir neden durumundadır. Dolayısıyla göç, statik bir olgudan daha ziyade, neden ve sonuçlarıyla beraber anlaşılabilir ve açıklanabilen, bu bağlamda da bir süreci ifade eden bir kavramdır (Keleş, 2004).

Göç hareketlerine yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda, sosyolojik olarak ilgilenilen nokta, göç eden fert veya hane halkının göç kararı ve nasıl alındığıdır. Sağlıklı göç analizlerinin yapılması doğru ölçülmüş ve araştırmacılara istenen detaylı bilgileri veren göç istatistikleri ile mümkündür (Üner, 1984). Bu noktada da yapılan genel nüfus sayımları, araştırmacılar tarafından değerlendirilebilecek yeterli bilgi içermediği için, bölgesel veya kentsel çaplı yapılan bilimsel nüfus araştırmaları göçün nedenleri ve sonuçlarına ilişkin sağlıklı analizlerin yapılmasına ve sosyal çözüm yollarının ortaya net bir şekilde çıkartılmasına kaynak teşkil edebilecektir.

Göçü ve göçe katılanlar açısından; iç/dış, ekonomik/politik, devamlı/geçici, gönüllü/zorunlu göç gibi farklı göç açıklamalarına gidilebilir. Göç, bir yönden

kişilerin kendi arzuları ile yapılan bir eylem olabileceği gibi, istek dışı olarak gerçekleştirilen ve çeşitli faktörlerin zoruyla ortaya çıkan gönülsüz bir hareket olarak da değerlendirilebilir. Bununla birlikte göç konusu ele alındığında genel olarak zorunlu olarak, spontane bir şekilde ve farklı unsurların etkisiyle oluşan bir hareket olarak düşünülmektedir (Kıray, 1999). Çünkü göçler, ülke sınırı içerisinde ya da ülke dışına, geçici ya da sürekli, ekonomik ya da siyasi olsun, çoğunlukla belli bir amaca ulaşabilmek veya bir problemden kurtulmak amacıyla, genelde gönülsüz olarak gerçekleşmektedir.

Göç tanımlamalarından gözlemlenen bu farklılık, bu olgunun nedenleri ve sonuçlarının farklı ve geniş kapsamlı oluşu, aynı zamanda da diğer bilimlerin ilgi alanına girmesinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Yine göç hareketlerine yakından bakıldığında sebeplerinin çoğunlukla karma bir vaziyette olduğu görülmektedir (Kaya, 2003).

Birey, zaman ve mekân bileşenleri ile neden ve sonuçları, göçü tanımlamada, ölçmede ve değerlendirerek çözümlemede farklılıklara neden olmaktadır. Dolayısı ile sosyoloji, psikoloji, ekonomi, demografi, coğrafya, halkbilimi, tarih, siyaset, uluslararası ilişkiler vs. çok farklı bilimsel disiplinler göç olgusuyla ilgili kendi çalışma sahalarında çalışmalar yapmaktadır.

2.1.1.3 Psikolojik açıdan göç

Toplumun tüm yapılarıyla yakından ilgili bir olgu olan ulusal ve uluslararası göç; tarih süresince hem toplumlar hem de insanların hayatını her yönden karmaşık bir şekilde etkilemiştir. Bu açıdan çeşitli disiplinlere konu olan geniş kapsamlı bir olgudur

Toplumsal sistemin hareketliliğinin bir göstergesi olan göç, kısa ya da uzun vadeli olsun, tüm bu yer değiştirme eylemleri çoğunlukla aynı toplumsal sistemde iç göçler şeklinde bazen de toplum sistemleri arasında dış göçler olarak ortaya çıkar. Göçler bir zorunluluktan dolayı veya gönüllü olabilirler. Her ne nedenle olursa olsun, insanlar göç ettikleri yerlerde varlığını devam ettirmekte, ilişkilerini sürdürmektedir. Kendi çevrelerindeki bir takım sosyal değişimler sonucunda göç eden insanlar, yeni çevrelerinde kendileri değiştikleri gibi içinde yaşadıkları toplumu da değiştirmektedirler (Kongar, 2010)

İnsanlar, kendileri ve aileleri için sağlıklı ve mutlu bir yaşam isterler. Birey göçle gidilen yerde, ancak sağlıklı uyum sağlayarak başarılı ve mutlu bir hayat sürdürmesi mümkün olabilmektedir. Genelde, göç yaşantısının psikolojik sağlık üzerindeki etkisini açıklayan teori ve yaklaşımlar, yeni bir topluma uyum sürecinin ve mekan değiştirmenin gerginlik yarattığı ve tüm çabaların meydana getirdiği stresin göçmenlerin yabancı bir topluma katıldığı andan başladığını ve çok uzun zaman devam ettiğini benimsemektedirler (Şahin, 2001)

Karmaşık bir yapısı bulunan göç hareketleri psikolojik olarak ele alınırken; göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası şeklinde üç aşamalı olarak açıklanabilir. Psikolojik yönden değerlendirildiğinde göçleri bu aşamalardaki pozitif ve negatif nitelikleriyle incelemek gerekir. Tüm bu nitelikler de göç eden bireyler ve topluluklar için oldukça farklı olarak ortaya çıkabilir, yani göçün psikolojik etkileri önemli derecede bireylere ya da gruplara özgüdür (Erişim, Birikim Dergisi 2014).

Ayrıca bireyin göç kararı almasındaki nedenler de, yaşanacak olan psikolojik değişimler açısından farklılıklar gösterebilmektedir. Sözgelimi göç öncesi aşamadan doğan etkenler arasında göçün sebebi ve yitirilecek şeylerin önemi, derinliği önem kazanmaktadır. Zorunlu göç, gönüllü göçten daha fazla negatiflik taşır, birey yaşamını kurtarmak, güvenliğini sağlamak için bir yerlerden ayrılmak zorunluluğu duyuyorsa, gerek bunu ortaya çıkaran risklerin sebep olduğu travmatik durumla gerekse birden ve tümüyle hazırlıksız olarak vatanından, mekanından ayrılmanın oluşturduğu ağırlıkla yaşamak zorundadır. Dolayısı ile göç sırasında geride kalarak yitirilenlerin boyutu da önem kazanmaktadır.

Göç eden kişiye katkıda bulunarak, koruyan ve güç kazandıran şeylerin boyutu ne kadar fazla olursa göç olgusunun yarattığı psikolojik etki de o derece negatif olacaktır. Bunlar genel olarak, kişinin sevdiği insanlar, yakın çevresi, kültürü, dili, mesleği, okulu, yaşam düzeyi, kendi mekanı, şehri ya da yurtdur. Tüm bu ilişkiler açısından birey ne kadar fazlasını geride bırakır ise risk faktörü de o kadar fazla olmaktadır (Öz, 1978).

Bireyin psikolojisi açısından, göç sırasında yolculuğun güvenliği, tehlikesi, riskleri, göçten sonraki dönemde de gidilen mekanın ne derece kucaklayıcı ya

da dışlayıcı, ayrımcı veya yitirilmiş şeyleri sağlayabilmeye ne derece uygun olduğu ise göçün negatif etkileri de aynı oranda farklılaşmaktadır.

Göçle birlikte bazı şeyler arkada bırakılmaktadır ve tekrar başlamak gerekli olmaktadır. Kayıplar büyük olduğunda ve gelinen yerin dost bir mekan olmaması da psikolojik güçlüklerin gelişmesinde yeterli derecedeki risk unsurlarından söz edilebilir (Erişim, Birikim 2005). Göç eden birey/bireylerin özelliklerine göre (*yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, statüsü, bir meslek/sanat sahibi olup olmaması gibi*) göç sonrasında yaşanan psikolojik değişiklikler ve reaksiyonlar değişmekte, ayrıca bu sorunların üstesinden gelme şekli, süresi ve topluma yansımaları farklı olabilmektedir.

Ülkemizde gerek yurt içinde kırdan kente göç hareketlerinin, gerekse de yurt dışına işçi göçü akımlarının yoğun yaşandığı ve halen de günümüzde bu girişimler olduğuna göre, göç sonrasında uyum sürecinde karşılaşılan psikolojik sorunlar toplumun genel sağlığı açısından önemlidir. Burada, uyum sürecinde ve devamında bireylerin karşılaştığı psikolojik sorunların giderilmesi amacıyla yapılacak düzenlemeler toplumun psikolojik sağlığı için önem kazanmaktadır.

Türkiye'den dışa doğru gerçekleşen göçün, kısa süre içerisinde dört milyona ulaşması, dışa göç olayının, farklılıkların bilinip tolere edilmesiyle uyumlu ve verimli bir toplumun oluşturulmasını amaçlayan multi-kültürel ifadelerle ilişkisi kapsamında değerlendirilmesinin gerekliliğini göstermektedir (Yalçın, 2002).

Bu bağlamda, çok uzun süreli ve yabancıların yerli topluma tam özümsemesi hedefini taşıyan amacını güden politikaların 1960'larda geçerliliği yitirmesiyle mülteci problemine özümsemeden kültürel çoğulculuğa ve nihayetinde çok kültürcülüğe dek yaygınlık gösteren geniş eksenli çözüm önerileri sunulmuştur. Dolayısıyla, çok kültürcü ifadelerini yaratan şartlarda ortaya çıkan farklı grupların asimile edilmesini kapsayan kuramsal yaklaşımlar önemli olmaktadır (Altaş, 2003)

Toplumların asimile olması ile ilgili *Asimilasyonun Yüzleri* teorisini geliştiren Ron Taft'a göre, asimilasyon yeniden sosyalleşmeyi ifade etmekte ve tutumlardaki değişikliklerden, yer alınan toplumun kurallarıyla üyeliğini kazanmaya dek birtakım psikolojik unsurları kapsamaktadır (Yalçın, 2004). Araştırmacı, göçmenlerle yerli halk arasındaki ilişkilerin bazı etkenlerin dikkate

alınarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Buna göre (Yalçın, 2004):

- i. Dil ve kültürler hususundaki bilgi ve beceriler,
- ii. Aradaki sosyal etkinin ortaya çıkması,
- iii. Belli gruplara dahil olma,
- iv. Gruplarla bütünleşme,
- v. Grup kurallarına uygun olmadır.

Kendi ülkelerini zorunlu olarak terk eden mülteciler de aslında ülkelerinde ortaya çıkan pek çok sorun yaşamaktadır. Kendi ülkelerinde çeşitli zorluklar yaşayan ve yaşayamaz duruma gelmiş olan sığınmacılar, başka ülkelere iltica hakkı isteyerek, gerek ülkeye gitme gerekse o ülkede devamlı olarak yerleşme sürecinde de farklı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin, sığınmacı toplumlarda aile hayatını belirlemede kullanılan etmenler aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir (Erişim, Aile ve Toplum 2014);

- i. Aile fertlerinden ayrı kalma,
- ii. Mali, sosyal, fiziksel ve eğitime ilişkin şartların değişimi,
- iii. Ailenin geçimini sağlayan, ev hanımı gibi daha önceki yaşam tarzındaki rollerin kayboluşu veya değişmesi,
- iv. Toplumsal desteğin ortadan kalkışı,
- v. Dini yol göstericilik, alışkanlık, gelenek gibi önceki normların değişimi,
- vi. Aile yaşamına ilişkin evlilik, doğum ve çocuk yetiştirme uygulamalarında daha önceki gelenekleri devam ettirmede yaşanan güçlükler,
- vii. Çocukların eğitimsel durumu, tıbbi tedavi ve sağlıklı beslenme şekillerini kapsayan aile gereksinimlerini sağlayacak mali yeterliğin bulunmaması,
- viii. Göç edilen ülkedeki hükümetin istihdam hususundaki kısıtlamaları nedeni ile çalışma hayatına katılımda güçsüzlük/yetersizlik,
- ix. İşin yetersiz oluşu ya da hiç olmaması,
- x. Hiçbir şey yapmadan evde boş oturma,
- xi. Sağlık açısından yeni sistemleri kabullenmek zorunda kalmak.

Bu unsurlar değerlendirildiğinde; sığınmacıların kendi vatanlarından ayrılıp, önceden tanımadıkları başka bir ülkeye gittiklerinden, eski yaşamlarında sahip

oldukları statüler, ilişkiler gibi benzeri unsurlar yitirilmekte ve gidilen ülkedeki sınırlandırıcı uygulamalardan dolayı da kendilerini pasif, değersiz ve işe yaramaz hissetmek gibi farklı psikolojik sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Mülteci ailelerinde bazen aile bireylerinin tümünün ülkeyi terk etmesi mümkün olmamakta, sığınma sürecinin uzun olması durumunda eşlerin uzun süreli ayrılıklar söz konusu olmakta ve aile üyeleri birbirinden ayrılmaktadır. Sığınma isteği ve mültecilik konumunun elde edilmesine yönelik belirsizlikler, negatif özelliklere sahip zor şartlar, ailede çatışmalar, uzlaşmazlıklar ve aile içi şiddete yol açabilir (Buz, 2003)

Uluslararası boyutta gerçekleşen göçler bağlamında, kişinin sosyal, kültürel, siyasal, toplumsal, ekonomik ve eğitime yönelik geçmişiyle tecrübeleri göç edilen yerlerde uyum sağlamalarını zorlaştırmakta veya daha kolaylık getirmektedir (Şahin, 2001) Bir mültecinin yaşı, cinsiyeti, göç ediş sebebi, eğitim düzeyi, dahil olduğu toplumsal sınıf ve kültürel geçmişi göz önünde bulundurulmaksızın ve bunun yanı sıra bulunulan yerde kalış süreci ne kadar olursa olsun sadece göçmen olma durumu nedeniyle, iç dünyasında değişiklikler ortaya çıkmaktadır.

Göçmenlerin yaşadıkları duygulardan bazıları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Şahin, 2001);

Yabancılık duygusu: Göçmenler, gidilen ülkelerde birer yabancısıdır ve yaşantılarındaki her şey, iklim, çevre, kültür, dil alıştıklarından oldukça farklıdır. Bireyin dış çevresinde somut olarak yaşanan bu yabancılık durumu aynı zamanda iç dünyasına da yansımaktadır. Dolayısıyla içsel dünyaya da yabancı kalarak bir mekana veya herhangi bir şeye ait olamama hissini taşır.

Yalnızlık duygusu: Bu duygu, bireyin bilerek ya da bilinçsiz olarak arkasında bıraktığı yakın kişilerin eksikliği ve bu durumdan dolayı suçluluk duymasından kaynaklanmaktadır.

Özlem duygusu: Birey bilinçsiz olarak kişileri, o anda bulunulan yerde olmayan ve geride bıraktığı yerdeki her şeyi özlemekte ve bu bazen mültecinin kişiliğinin bir parçası durumuna gelmektedir.

Kişilik problemi: Göçmenin kendi vatanındaki kişiliğiyle gittiği ülkedeki kişiliği çatışma halinde olur. Dolayısıyla bazen düşmanlık duygularının da yer

aldığı iç çatışmaları yaşar. İki farklı kültürün kişi benliğinde çatışması, çocuklarının da zamanla gidilen toplumun bir üyesi olmasıyla giderek daha artar ve derinleşir.

Köksüz olma: Birey çoğunlukla, bulunduğu yere bağlı olamama, kendini oraya ait hissedememe duyguları içinde ikileme düşer. Yaşamış olduğu ve kök saldıği toplumdaki ve güven duygusundan yoksundur.

Kendi vatanına ait değer yargılarının aşığılanması: Mülteci durumundaki kişi önceki toplumunda doğal ve önem kazanmış olan değer yargılarının gittiği toplumda anlamsız bir duruma geldiğini anlar. Dahil olduğu topluma yer edinme amacıyla önceki toplumun değer yargılarını küçük görmeye başlar. Her iki toplumun değer yargılarının karşılaştırılması, bireyin iç dünyası ile aile hayatında bocalamalara yol açar.

Aşığılık duygusu: Göç etmiş olan kişi anadilinin, yaşam biçiminin, iş yaşamı ile boş zamanlarındaki alışkanlıklarının yanı sıra dış çevreyle ilişki tarzının da önceki kadar anlamlı olmadığını ve aynı değeri taşımadığını farkına varır. Kendini beceriden yoksun ve yetersiz hissetmeye başlar ve önceki yaşamında bu duyguyu kısa süreli yaşamış olsa da yeni toplumda sürekli olarak içinde taşımaktadır.

Kuşkuculuk: Yeni bir ülke ve bilinmedik bir toplum içinde, sürekli olarak bilinmeyenle karşılaşan göçmende kuşku duygusu yoğunluk kazanır. Bu durum bir davranış şekli hali almaya başladığında tehlikeli olmakta ve giderek nevroz ve psikoz durumlarına neden olabilmektedir.

Suçluluk duygusu: Birey yeni yerleşim bölgesinde, gerisinde bıraktığı kişi ve değerler karşısında suçluluk hissine kapılmakta veya kurduğu yaşantısından memnun olması gerekse de, bu duyguyu yaşayamadığı için suçluluk hissi taşır.

Önyargı: Gidilen yerin doğal üyesi durumunda olmayan birey, ülke ve toplum yönünden negatif his, tutum ve davranışlar göstererek önyargılı davranışlara yönelir.

Özellikle dış göçlerde beliren yukarıda yaşanan duyguların yanı sıra, iç göçlerde toplumda yaşanan yoğun göç sonucunda yıkılan geleneklerin yerine, güç ilişkilerinin ve şiddet eğilimlerinin çıkması, aşırı nüfus yığılmasının ailelerde yarattığı gerilimler, işsizlik, altyapısızlık, kültürel ve sportif tesislerin ve

alışkanlıkların zayıflığı, gelecek beklentisinin bulanık olmasından kaynaklanan motivasyonsuzluk, eski köydeki veya eski mahalledeki dost ve akraba ilişkilerine dayalı toplumsal kontrolün göç sürecinde çözülmesi de yine iç içe yaşanmak durumunda kalınan psikolojik sorunlardandır (Erişim, Milliyet 2014).

Neticede, gidilen toplumda ekonomik ve kültürel bütünleşmenin hızlı ve elverişli olması, göçün meydana getirdiği ruhsal risk etkenlerinin etkisini de o kadar azaltacaktır (Erişim, Birikim 2014)

Uluslararası göç hareketlerinde yaşanan psikolojik değişimler ve problemler iç göç hareketlerinde de aynen yaşanmaktadır. Çünkü yönü nereye olursa olsun göç, kişi açısından ve gidilen yerdeki yerli halk için de yeni bir durum meydana getirmektedir. Önceki alışılmış düzen bozularak, ortaya bambaşka, yeni ve farklı bir durum çıkmıştır. Önceden herhangi bir tanışıklığı olmayan insanlar, yaşam stilleri, adetler, gelenekler ve kültürler birbirlerine etki etmeye başlamıştır.

2.1.1.4 Ekonomik açıdan göç

On dokuzuncu yüzyılın ortalarından İkinci Dünya Savaşı'nın başlarına kadar ki dönemde Avrupa'da gerçekleştirilen göçler daha ziyade deniz aşırı bir karakter taşımaktadır. Yani bu hareketler yerleşmek kastıyla yapılan göçlerdir. Ekonomik açıdan; yine yerleşme amacıyla yapılan bu göçler ve yayılmalar sonucunda ülkeler coğrafi bir üstünlük kazandıkları gibi ekonomik anlamda bu bölgelerdeki yeraltı ve yerüstü kaynaklarının işlenmesi ve işletilmesi sonucu ekonomik gelişimlerine önemli katkılar sağlamışlardır (Akan ve Arslan 2008).

Yirminci yüzyılda, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1955 yıllarından itibaren Avrupa'ya ve özellikle Ortak Pazar ülkelerine yönelen göçlerin karakterleri ise tamamı ile farklıdır. İlk başlarda geçici niteliktedir ve en önemlisi iş gücü piyasasındaki emek açığını kapatmaya yöneliktir (Keskin ve Özer, 1973). Ancak daha sonra göçle gelen kişileri kolayca geri gönderemeyeceklerini anlamışlardır.

Göçle ilgili ilk bilimsel çalışmaları yapan Ravenstein, 1889'da bir makalesinde; kötü ya da baskıcı yasalar, yüklü vergiler, elverişsiz iklim şartları gibi durumlar göç dalgalarını oluştursa da, bunların hiçbirinin insanların ekonomik anlamda daha iyi olmayı arzularak meydana getirdiği göç dalgalarıyla karşılaştırılmayacağını belirtmiştir (Yalçın, 2004).

Kişinin mekânlar arası yer değişikliği yaşaması, gerek üretici gerekse tüketici roller yönünden sosyal yapıda da etki yaratmaktadır. Göç eylemiyle birey, sadece bir faktör girdisi olarak yer değiştirmemekte aynı zamanda bir tüketici olarak da bunu yaşamaktadır. Bu nedenle, göç ile tüketicilerin mekandaki konumları ya da pazarın mekânsal tarzı da değişmektedir. Zira pazardaki bu değişim, üreticilerin yer seçimi kararlarını da etkilemektedir (Tekeli ve Erder, 1978).

Dolayısıyla ulusal ve uluslararası göç, nedeni ne olursa olsun hem göç veren ülke veya bölgede, hem de göç alan ülke veya bölgede ekonomik sonuçlar ve farklılıklar doğurur.

Göç unsuru, birey açısından ele alınacak olursa; insanların yaşamlarını değiştirme, değerli varlıklarını, bağlarını koparma için de olsa, göçe karar vermelerindeki en önde gelen faktör daha seviyeli, daha ferah bir yaşam beklentisidir. Bunun yanı sıra, geride bıraktıklarına ve ailelerine maddi olarak destek sağlamak amacındadırlar (Akan ve Arslan, 2008).

Ekonomik açıdan, göç edilen ülkedeki veya bölgedeki kazancın geride bırakılan ülkedeki/bölgedeki kazanca göre daha iyi olması beklenir. Beklentilerimizi şekillendiren ise o ülke hakkındaki duyduklarımız, bildiklerimizdir. Doğru bilgilere sahip olmak da doğru karar vermede ve sonuçtan da memnun olmada anahtar rol oynar (Akan ve Arslan, 2008).

Ülkemizde beş yıllık olarak hazırlanan ve sosyoekonomik mevcut durumu ve geleceğe dair planları hazırlayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da belirtildiği üzere, Türkiye'nin farklı bölgelerinde hayat standartlarında gözlemlenen önemli farklılıklar göçün artmasındaki önemli etkenlerdendir. Göçlerle birlikte gelen bireylerin gereken şartların temini durumunda kendi yerlerine geri dönme niyeti taşıdıkları söylenebilir. Göç edenlerin geliş nedenlerine göre geri dönme eğilimleri de değişiklik göstermektedir. Ekonomik nedenlerle göç edenlerin diğer nedenlerle göç edenlerden daha az geri dönme amacıyla oldukları anlaşılmaktadır (DPT, 2001).

Bireylerin, ülkenin veya dünyanın farklı yerlerinde kendilerine daha iyi olanaklar sağlayan ekonomideki gelişmelere bağlı olarak daha hareketli hale geleceklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Böylece göç araştırmalarında

sadece yaşanan mekanın değil aynı zamanda da çalışılan yerin temel alınması da mümkün olabilir (Keleş, 2002).

Uluslararası göç hareketlerinde, emek konusunda arz ve talep konusunda coğrafi farklılıklar bulunmaktadır. İşgücü fazlasına sahip ülkelerde ücret piyasası düşükken, sınırlı işgücüne sahip ülkelerde ücret düzeyi yüksektir. Ücret piyasasındaki bu farklılıklar nedeniyle, ücreti düşük olan işçiler, yüksek ücret veren ülkelere göç etmektedirler (Unat, 2002). Bu hareketlilik hem emek zengini hem de sermaye zengini ülkelerin yararına olmaktadır.

Uluslararası mesafelerin ortadan kalkması ve dünyanın uzak bölgelerinde yaşanan gelişmelerin eşzamanlı olarak tüm dünyada yayılmasını sağlayan modern ulaşım ve iletişim teknolojisi, özellikle internet kullanımının yaygınlaşması, az gelişmiş toplumlardaki işsiz kitlelere ülkeleri haricinde ekonomik imkanlar arama şansını da getirmiştir. İnsanlar artık evinde ya da herhangi bir yerde oturduğu yerden, internetten online uluslararası iş başvurusu yapabilmekte ve sonucunu da yine buradan alabilmektedir. Greencard, BM görev başvuruları gibi (Akman, 2007).

Uluslararası boyutta gerçekleştirilen göçlerde, tek yönlü olarak yani sadece gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelere doğru göçlerin gerçekleştiğini söylemek doğru olmaz zira az gelişmişler arasında da göçler gerçekleşmektedir. Burada bireyin imkan ve yeteneklerinin, eğitim durumunun ve haber kanallarının (daha önce göç etmiş tanıdıklarının) rolü önemlidir.

Uluslararası işçi göçü olgusunun temelinde yatan nedenler ekonomiktir. Gelişmemiş ülkelere veya az gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen göç, daha çok ülke ekonomisinin içinde bulunduğu olumsuz durumlara bireysel bazda verilen tepkiler olarak değerlendirilebilir (Yalçın, 2004). Gerçekleşen göçün gerek göç alan, gerekse göç veren ülkelerin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamında büyük etkisi vardır. Ekonomik bakımdan göç veren ülkeler bakımından işçi dövizlerinin önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

Uluslararası boyutta ülkelerin ekonomisi açısından ise, işgücü açığını karşılamak ve mal ve hizmet üretimi açısından göçler büyük önem taşırlar. Ayrıca ülkelerin gelişmişlik durumu, fert başına düşen gelir miktarı yani ekonomik durumu göç edecekler açısından önemlidir, birey gelir seviyesini ileri

duruma getirmek ve daha iyi şartlarda yaşamak ve çalışmak amacıyla göç etmektedir (Akan ve Arslan, 2008). Burada özellikle gelişmemiş ülkelerden veya azgelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere gerçekleşen göçün; göç veren ülkelerin ekonomisi açısından vasıflı işgücünün bir bölümünü kaybettiği ve bunun ülke ekonomisi açısından da olumsuz etkilerinin olduğunu hatta gelişmekten uzak kaldığı ve dış dünyaya bağımlı kalmaya devam ettiğini söylemek mümkündür.

Uluslararası düzeyde, göç olgusunun gelişim evreleri doğrultusunda normal göç ya da işgücü göçünün sosyolojik anlamda değerlendirilmesine yönelik olarak geliştirilen modernleşme-gelişme ve merkez-çevre ilişkileri teorileri ekonomik bakımdan kıyaslandığında; modernleşme ve gelişme yaklaşımını benimseyenler, göç veren ülkenin niteliksiz iş görenlerini göçe ekleyerek iş gücünü verimli ve dinamik duruma getirerek ekonomiyi rahatlattıklarını, göçmenlerin de ülke dışında öğrenmiş oldukları mesleki bilgi ve yeteneklerini ülkelere geri geldiklerinde gelişime destek olacağını ve toplumsal değişimi hızlandıracağını savunmaktadırlar (Akman, 2007).

Diğer taraftan merkez/çevre etkileşimi görüşünden yana olanlar da, insan göçünün niteliksiz iş gücünü değil, daha ziyade yarı nitelikli ve nitelikli çalışanları içine aldığını, gidilen ülkelerde meslek açısından teknik eğitim alanlarıyla birlikte yapmış oldukları tasarrufları ülke ekonomisinin gelişiminde kullanamadıklarını ve gidilen toplumdaki değerlerden çok etkilenmediklerini ifade etmektedirler (Şahin, 2001).

2.1.1.5 Demografik açıdan göç

Demografi, nüfusun miktar ve yapısıyla bunlarda oluşan değişiklikleri konu edinen bir bilim dalıdır (Tandoğan, 1998). Başka bir ifadeyle, toplumların nüfusunu sosyoekonomik ve biyolojik yaklaşımla, sayısal açıdan inceleyen demografi, istatistiksel yöntemler kullanma suretiyle bilimler arası köprü işlevi görmektedir. Demografi, ekonomi gibi öngörülere dayanan bir bilim dalı olmaktadır. Nüfusun yaş, cinsiyet, medeni hal, gelir ve eğitim durumu gibi farklı sosyal ve ekonomik yanlarını araştıran demografi; ülkeler ve bölgelere göre nüfus dağılımlarını, doğum, ölüm, göç hareketliliği gibi gelişmeleri nitelik ve nicelik açısından değerlendirir (Tanoğlu, 1966).

Birey olarak doğan insan, hayvanlarda olduğu gibi doğum anından başlayarak tek başına yaşama gücünü taşımamakta ve ailesi tarafından korunarak yetiştirilmeye gerek duymaktadır. Bu fizyolojik nitelik insanın diğer canlılardan farklı olarak, sosyal topluluklar içinde yaşamasını zorunlu kılmıştır.

Demografi (*nüfusbilim*) biliminin temel çalışma alanı genel olarak; sınırları belirli bir alanda ve anda yaşayan insanların oluşturdukları bir topluluk olarak tanımlanan nüfus kavramıdır (Üner, 1984). Nüfus dağılımı ile nüfus hareketlerini araştıran ve “*nüfus coğrafyası*” olarak bilinen demografi biliminin incelediği temel olgulardan birisi de göçtür. Yalnız göçmen hayvanlar değil, insan toplulukları da, çevreleriyle kurdukları ekolojik/teknolojik dengenin bozulması, nüfusun artması, çevredeki doğal kaynakların tükenmesi veya her ikisinin birden gerçekleşmesiyle olmaktadır (Şahin ve Doğanay, 1999).

Görüldüğü üzere, nüfusun dünya coğrafyası üzerinde dağılımını etkileyen ve kontrol eden faktörler doğal ve beşeri faktörler olarak incelendiğinde; beşeri faktörler arasında oldukça geniş bir alana yayılan ve tarihi insanın varoluşuna kadar uzanan göç olgusunun önemi demografi bilimi açısından yadsınamaz. Zaten demografik bakımdan göç, her şeyden önce bir ülkenin veya bölgenin nüfusunun artışının ve azalışının üzerinde doğrudan doğruya etkin bir faktör durumundadır. Ayrıca nüfusun cinsiyet, yaş, doğum ve ölüm oranı üzerinde de etkileyici (Kosacık, 1980) konumdadır.

Göç olgusunu tanımlamada demografi bilimi ilk olarak yukarıda da ifade edildiği gibi niceliksel olarak insan dinamiklerinin belirlenmesinde önemli yer tutmaktadır. Avrupa’da, ilk defa bilim olarak on yedinci yüzyılda ortaya çıkan demografi, 19. yüzyıla dek demografik istatistikler ve nüfus sayımları ile birlikte hızlı gelişmeler göstermiştir. Bu dönemde batı ülkelerinin önemli bir kesiminde nüfus sayımlarıyla yaşam istatistikleri, doğumlar ve ölümlerin sistematik olarak kaydedilme uygulamaları yerleşmiş ve böylece nüfus araştırmaları alanının genişlemesi sağlanmıştır. Demografi daha sonraki dönemlerde önemli bir şekilde yayılıp çeşitlenerek, nüfus hareketlilikleriyle demografinin dışındaki değişkenlerin etkileşimi daha geniş olarak kabul görmüştür (Tandoğan, 1998).

Özetle demografik açıdan göç, özellikle bir bölgeden başka bir bölgeye (kırdan kente) ve bir ülkeden bir başka ülkeye (uluslararası) yaşanan nüfus hareketlerinin yoğunluğunu ve bu nüfusun özelliklerini ifade etmektedir.

19. yüzyılın sonlarıyla ve yirminci yüzyılın başlangıcında ortaya çıkan savaşlar, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle oluşan farklı sosyal konular da bu bilim dalının ilgi alanlarını etkilemiştir. Bu suretle demografi birçok şeyi etkileyen veya içine alan ayrıca bu gelişmelerden etkilenen bir bilim dalı olarak önem kazanmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin nüfus sorunları da demografi biliminin önemli olmasını sağlamıştır.

Göç kavramı başka bir yerde yaşamayı, mekânlar arası hareketi başka bir ifadeyle alan değiştirmeyi belirtir. Ayrıca kalma ve kalma süresi gibi kavramların da bu konu kapsamında ele alınması gereklidir. Bazı sosyal bilimciler oturulan yerde gerçekleştirilen değişmeyi, diğerleri ise tüm coğrafi dinamiklerin göç olamayacağını, öncelikle kalınan mekanın değişmesini ve bunun yönetsel saha haricindeki başka yerlere yapılması gerektiğini savunmaktadır (Mutluer, 2003).

Bir bölgenin nüfusunun nicelik olarak rakamsal değerini, bunlardan ne kadarının merkezde ne kadarının kırsalda yaşadığını, bu değerlerin ülkenin veya bölgenin toplam nüfusuna göre oranlarını belirleyen demografi; hane halkının özelliklerini, nüfusun yaş, cinsiyet, medeni ve eğitim durumunu, doğurganlık ve ölüm oranında incelemeler yapmaktadır. Ayrıca daha önceki yıllardaki nüfus oranları ile karşılaştırmalar yaparak artış veya gerileme oranını belirlemektedir. Bu kapsamda nüfus değişikliklerine bakarak bölgenin göç aldığı veya göç verdiğini, aynı zamanda göçün yönü saptanabilmektedir (Koray, 2012).

Demografik çalışma alanlarından doğum/ölüm/göç olarak kabul edilen nüfus dinamikleri arasında, pratikte araştırılması en güç olan göç unsurlarıdır. İnsan bir kez ölürken ve bir kadının doğum yapabileceği sayı oldukça sınırlıyken, bir insanın hayatı boyunca göç edebilme sayısının sınırları daha az belirgindir.

Bu bağlamda demografik analizlerin sağlıklı olarak gerçekleştirilebilmesi ise önemli oranda iyi çalışan bir kayıtlama sistemiyle güvenilirliği olan bilgilerin mevcut olmasına bağlıdır. Genel nüfus sayımları göçe katılanları, sürekli yerleşme yeri son iki sayımda değişmiş birey şeklinde varsaymakta, göçe ilişkin

verileri bu bilgileri kullanarak vermektedir (Tandoğan, 1998). Bu tanıma uymayan göçlerin belirlenmesi mümkün görülmemektedir.

Çoğu gelişmiş ülkenin niceliksel olarak nüfusuna, nüfusun özelliklerine bakıldığında doğurganlık oranının düştüğü ve demografik olarak statik bir yapıya kavuştukları hatta bu ülkelerde doğumun özendirildiği görülmektedir. Buna karşın ülkelerin kendi içerisinde bir bölgeden bir diğerine ve bir ülkeden başka bir ülkeye gerçekleştirilen uluslararası göç hareketleri artarak ve bazen şekil değiştirerek devam etmektedir (Tekeli ve Erder, 1978). Bu bağlamda göç hareketleri demografi bilimi açısından dinamik bir çalışma disiplini olarak önemini her zaman korumaktadır.

2.1.2 Göç kuramları

Göç olgusunun nedenleri ve sonuçları ile aşamalarına ilişkin olarak tarihsel süreç içerisinde bilimsel çalışmalarda geliştirilen belli başlı göç kuramları, Türkiye’de yaşanmış ve yaşanmakta olan göçlerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında kolaylık sağlaması açısından önemlidir.

2.1.2.1 Ravenstein’in göç kanunları

Ravenstein, yedi göç kanunundan söz etmektedir (Yalçın, 2004). Buna göre, göçün, kısa mesafeli yapılan göçlerin gidilen yerlerde göç dalgası oluşturarak iş imkânlarının çok olduğu büyük merkezlere yönelten “göç ve mesafe,” sanayi ve ticaretin gelişmesiyle yoğunlaşan göçlerden dolayı aşamalı olarak azalan ve boşalan mekanların yakın yerlerden gelen göçmenler tarafından doldurulmasıyla ortaya çıkan dalgaların oluşturduğu “göç ve basamakları,” göçmenler için amacın, şehirlerde gelişen ekonomik ve ticari faaliyetlerin kazancından pay alma isteğinin ve daha iyi yaşama isteğini desteklediği yayılma ve gelişmekte olan endüstrinin gerek duyduğu iş gücü göçleriyle karşılayarak şehirlerdeki endüstri merkezleri tarafından emilmesini açıklayan “yayılma ve emme süreci,” göçün zincirleme geliştiğini göç alan yerlerin zamanla göç de verdiği değınilen “göç zincirleri,” aşamalı olmayan, uzun mesafeli ve doğrudan ticaret ve endüstri merkezlerine yönelen göçü anlatan “doğrudan göç,” kentte yerleşik olanların kırdaki yerleşik olanlardan daha az göç etme eğilimi gösterdiklerine vurgu yapan “kır kent yerleşimcileri farkı,” göçte cinsiyet faktörüne dayanan ve kadınların kısa mesafeli, erkeklerin ise uzun mesafeli göçlere daha fazla

katıldıklarını anlatan “kadın erkek farkı” olmak üzere yedi kanunu bulunmaktadır.

2.1.2.2 İtme çekme teorisi

Lee, itme-çekme (push-pull) kuramında, göçle ilgili iten çeken faktörlerin analiz edilmesine temel oluşturan mekanlara ilişkin etmenler, göç edilebilecek mekana ilişkin unsurlar, farklı engeller ve kişisel nedenler olmak üzere dört ana faktör belirlemiştir. Kurama göre, yaşanan yerde ve gidilmesi düşünülen mekanda, iten ve çeken etmenler yer almaktadır. Bu etmenlerin varlığı bir bütün oluşturmaktadır. Sosyal yapı kapsamında itmeye yol açan negatif unsurlarla çekmeye sebep olan pozitif etmenler nicelik açısından çok, karmaşık, kişisel ve görelidir. Demografik unsurlar kapsamında göç için bireysel fayda ve sakıncaların, ne tür sosyal ilişkiler içinde ve süreçler bağlamında hesaplanacağı önemli bir noktadır. Kişisel bağlamda göçün avantajlarını ve dezavantajlarını tespit eden yaş, cinsiyet, eğitim, ırk gibi demografik unsurların incelenmesi de kuram için de önem taşımaktadır. Sözelimi çocuklu bir aile için gidilecek yerdeki eğitim imkanları önem kazanmakta iken, çocuğu olmayanlar için ise gidilmesi düşünülen mekandaki eğitim olanakları önem taşımamaktadır (Yalçın, 2004).

İtme ve çekme teorileri, göçü açıklayan en temel kuramlar olarak ifade edilmektedir. İticilik ve çekicilik, göç veren/alan yerlerin niteliklerinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu niteliklerin var oluşu kişileri çekmekte veya itmektir. Reel ücretlerin yüksekliği işçileri için bir çekim unsuru iken, yüksek işsizlik oranları bireylerde itici tepki yaratmaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008).

2.1.2.3 Petersen’in beş göç tipi

Petersen kuramında, itme-çekme faktörlerinin altında yatan asıl nedenleri aramıştır. Tarihsel döngü ve ekonominin göç üzerindeki etkisine odaklanan Petersen, itici ve çekici faktörlerin tarihsel dönemlere göre değişebileceğine, ekonominin göçü etkilediğine dikkat çekmiş, kişisel ve sınıflara ait farklılıkları da dikkate alarak beş göç türü meydana getirmiştir. Buna göre, doğal çevrenin oluşturduğu itme etkisiyle ortaya çıkan toplu göçler ve göçebe grupların mevsimlik periyodik göçlerini içeren “ilkel/primitive” göçler, sosyal bir zorlanma sonucu yapılan “zoraki/forced” ve “yönlendirilen/impelled” göçler,

herhangi bir zorlanma olmaksızın daha çok bireysel tercihlerle ilerleyen kitlesel olmayan kişisel “serbest/free” göç, teknolojik gelişmeyle beraber artan ulaşım olanakları, öncü göçmenlerin kurdukları göçmen ağları gibi faktörlerden dolayı göçün kitlesel bir duruma dönüşmesini ifade eden “kitlesel/mass” göç olmak üzere beş göç çeşidi bulunmaktadır (Çağlayan, 2006).

2.1.2.4 Kesişen fırsatlar teorisi

1940 yılında Stouffer tarafından sözü edilen “kesişen fırsatlar/intervening opportunities” kuramına göre, göç durumunda önem kazanan hususlar; uzaklık, sağlanacak olanaklarla bunların miktarıdır. Stouffer, göç ve mesafe ilişkisine vurgu yaparak belli bir mesafeye göç edecek bireylerin sayısının bu mesafedeki çalışma olanaklarının çokluğuyla doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Göç eden yerdeki iş imkânlarının çokluğu ile mesafenin kısalığı göç edenleri cesaretlendirmektedir (Çağlayan, 2006).

2.1.2.5 Merkez Çevre Teorisi

Wallerstein, Amin, Galtung, Kosack gibi düşünürler tarafından geliştirilen ve “Bağımlılık Okulu” olarak da tanımlanan merkez/çevre teorisine göre dünya, merkez ve çevre olarak iki biçimde ayrılan ve birbirlerine ekonomik temelde bağımlı olarak varlığını sürdürebilen ikili bir dünyadır. Bu teoride merkezde olan ülkeler, maliyeti düşük iş gücü, hammadde ve üretilmiş malların pazarlaması için çevredeki ülkelere gerek duymaktadırlar. Bu ülkelere gelmiş olan hammadde, ucuz insan gücüyle işleme suretiyle maliyet azaltılmakta, ürünler ülke içinde tüketilerek veya başka ülkelerin pazarlarına ihraç edilerek kapitalist sistemin varlığının devamı sağlanmaktadır. Teoriye göre, merkezdeki ülkeler mevcut kapitalist birikimleri geliştirerek mükemmelleştirmek için çevredeki ülkelere; benzer şekilde bu ülkeler de, aynı türden gelişmelerini tamamlayarak ekonomik refah ve hayat standartlarını arttırmak yükseltmek için merkezdeki ülkelere gerek duymaktadırlar (Çağlayan, 2006).

2.1.2.6 Göç Sistemleri Teorisi

Göç sistemleri teorisi, uluslararası ilişkiler kapsamında, ekonomi ve siyasi temele dayanan bir teori olarak kabul edilmektedir. Göç sistemleri teorisinde, ülkeler karşılıklı bir şekilde göçmen değişimi sisteminden oluşan bir ilişki bağı yer almaktadır. Bu ilişkiler zinciri yakın ülkeler arasında oluşabileceği gibi,

birbirleriyle uzak mesafe bulunan ülke ve bölgeler arasında da kurulabilmektedir. Meksika ile ABD arasındaki göçmen ilişkisi, birbirine yakın coğrafyalarda yer alan Batı Afrika/Fransa arasındaki göç ilişkisi de uzak yerler arasında yapılan, göç sistemleri ilişkisine iyi bir örnek teşkil edebilir (Güllüpınar, 2012).

2.1.2.7 İlişkiler ağı (network) teorisi

İlişkiler ağı teorisinin temelini göç eden kişilerin gittikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ve veren ülkeler arasında da oluşturdukları sosyal ağlar ve bunların karşılıklı göçlere olan etkisi meydana getirmektedir (Çağlayan, 2006).

İlk kez yabancı bir ülkeye giden göçmenler yardım alabilecekleri bir ilişkiler ağı olmadığı için bazı zorluklar yaşamaktadır. Oysa sonradan göçenler soydaşlık ve dostluk temelinde dayanarak öncekilerden destek alarak göç masraflarını azaltabilecekleri için göç sınırsız bir şekilde de devam ettirilebilir (Unat, 2002). Burada göçmen ağını, ilk giden göçmenlerin başlangıçta göç veren ve alan toplulukları birleştiren bir altyapı oluşturması şeklindedir. Ortaya çıkan göç, göç veren toplumdaki diğer kişilere göç etme imkanı tanır ve yeni göç dalgaları, oluşan ağı hareketlendirerek daha sonra gelmiş olanların bir öncekilerin deneyimlerinden faydalanmasına olanak sağlar ve böylece göç kendi kendini sürdüren bir durum sergiler (Çağlayan, 2006).

Doğrudan göçü açıklamaya yönelik ele alınan kuramlar incelendiğinde, göçün farklı yönlerine odaklandıkları görülmektedir. Göç olgusunu; kanunları, basamakları, nedenleri, mesafesi, etkileri gibi çeşitli değişkenlere göre ele alan kuramların ortak dayanak noktasının göç ve ekonomi arasındaki ilişki olduğu göze çarpmaktadır. İtici ve çekici faktörler bağlamında değerlendirilen göçün en önemli itici ve çekici faktörünün ekonomi olduğu neredeyse tüm kuramlarca ele alınmaktadır. Geride bırakılan yerin itici faktörleri ile gelinen yerin çekici faktörlerinin bir bileşkesi gibi görünen göçe neden olan itici ve çekici faktörlerden birinin de insanların temel ihtiyaçlarından biri olan ve meslek edinmek, daha iyi ekonomik ve sosyal imkanlara sahip olmak için her geçen gün artan öneme sahip eğitim olduğunu söylemek yerinde olur (Akan ve Arslan, 2008). Sonuç olarak, eğitim ve ekonomi arasındaki sıkı ilişkiden dolayı, ele

alınan kuramların doğrudan veya dolaylı olarak eğitim göç ilişkisine de değindiği söylenebilir.

2.1.3 Sığınma amaçlı göç (iltica)

Göç, küreselleşme süreciyle yeni ve karmaşık bir boyut kazanmaktadır. Günümüzde göçlerin en önde gelen niteliği yalnızca giderek globalleşmesi ya da bir tercih değil zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Göç artık bir anlamda, yerinden olmaya ya da zorla yerinden edilmeye eşdeğer hale gelmektedir (Palabıyık ve Koç, 2011). Mültecilik, sığınmacılık, yerinden edilme, vatansızlık kavramlarının ortaya çıkışı bir rastlantı değildir. Bu kavramlar geçtiğimiz son 50-60 yıllık süreçte tüm dünyayı küresel olarak etkisi altına alan siyasi olaylar sonrası gündeme getirilmiştir.

Sığınma amaçlı göç; kişinin ülkeler arası yer değiştirme nedeni etnik durumu, siyasi görüşü, dini seçimi, ırkı veya dili nedeniyle ayrımcılığa ve baskıya uğrama gibi durumlar söz konusu ise ortaya çıkmaktadır. Dünyanın farklı köşelerinde yaşayan insanların her yıl yüz binlercesi güvenlik endişesiyle evlerini terkedip kaçmak zorunda kalmaktadırlar. İç çatışma ya da savaş nedeniyle yerlerinden edilen bu kişilerin, korku, zulüm ve acı içeren farklı öyküleri vardır. Kendilerine veya ailelerine yönelen tehdit edici durumlardan dolayı farklı bölgelere hatta kıtalararası mesafede yerlere doğru eşyalarını bile alamadan kaçarlar. Bazıları aileleriyle beraber kaçar, bazıları kamplara sığınır bazıları ise ıssız bölgelerde veya ormanlarda saklanır. Yolculuk zor ve tehlikelidir ve birçoğu yolda yaşadıkları şiddet ve yakalandıkları hastalıkların kurbanı olurlar. Bu insanların büyük kitleler halinde göç etmesi sonucu büyük bölgelerin stabilizasyonu ve güvenliği de tehlikeye girmektedir. Kitleler halinde yapılan bu yer değiştirme uluslararası arenada dikkatleri çekmekte ve endişe uyandırmaktadır. Soğuk savaş sonrası farklı etnik yapı ve milletler arası çatışmalar anlam verici düzeye ulaşmıştır. Genellikle bir bölgedeki çatışma ülkelerin diğer bölgelerine de sıçrayarak sıkıntı yaratmakta ve bu durumdan çok sayıda sivil zarar görmektedir. Bu siyasi, etnik ve dini sebeplerden kaynaklanan sıkıntılardan ötürü çok sayıda sivil kimi zaman ülke içinde kimi zaman ülke dışına doğru yer değiştirmektedir (Çiçekli, 2009).

Sığınma hareketleri bazen bireysel bazen de kitlesel olarak gerçekleşmiştir. Osmanlının son zamanlarında büyük toprak kayıplarıyla birlikte Müslüman nüfusun kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göçü ve Lozan Antlaşması sonrasında nüfus geçişiyle Yunanistan'dan Türkiye'ye yapılan göçler yirminci yüzyılın başında Türkiye'ye yapılan en önemli göç hareketleri olmuştur. Ayrıca, son otuz yıl içinde Türkiye'nin komşularında yaşanan olaylar, özellikle İran devrimi (1979), Afganistan'ın Rus işgali (1979), İran-İrak savaşı (1980-1988), Birinci Körfez Krizi (1991), Balkan ve Kafkaslardaki gerilim ve çatışmalar, Sovyetler birliğinin çöküşü (1991) ve ardından Irak'ın ABD işgaline uğraması (2003) Türkiye'yi düzensiz göç ve sığınma hareketlerinin merkezi haline getirmiştir (Deniz, 2009)

Sığınma olgusu ve mülteci kavramı ile ilgili belirli bir birey, küçük topluluklar ve toplumlar arası ilişkilere yönelik olarak oluşan ve yalnızca de facto durumlara cevap veren, aynı zamanda da sosyal, etik ve dinsel yönü olan basit uygulamalar şeklinde eski dönemlerde ortaya çıksa da bu kavramlar ilk kez 1951 Cenevre Sözleşmesi'yle hukuki olarak tanımlanmıştır (Odman, 1995).

2.1.3.1 Genel olarak mülteci kavramı

Pek bilinmeyen bir konu olan mülteci kavramı ülkemizde sığınmacı, göçmen ve kaçak göçmen kavramları ile genellikle karıştırılmaktadır. Bu kavramlarla ilgili gerek ulusal ve uluslararası mevzuatta gerekse de konuyla ilgili birçok metinde, terimler bazen birlikte bazen de iç içe girmiş bir şekilde ele alınmaktadır. Mülteci olarak ifade edilen kişi; kendi ülkesinde dini, ırkı, siyasi düşüncesi, sosyal konumu ve etnik kimliğinden dolayı baskı görmekte olduğunu düşünerek, devletine güven duymayan kendisine tarafsız davranılmadığı fikriyle yurdunu bırakıp bir diğer ülkeye sığınmacı isteminde bulunan ve aynı ülkenin kabul ettiği kişidir. Diğer bir ifadeyle, kendi ülkesinde hayat güvencesi bulunmayan, etnik, dini, politik, cinsel ayrımcılık veya bulunulan yerdeki savaş ya da çatışmalardan dolayı vatanını terk ederek başka ülkelere sığınma zorunluluğu hisseden kişiler günümüzde mülteci olarak tanımlanmaktadır. Barınma ya da iltica olarak ifade edilen hakkın, düzenli yaşama geçildikten itibaren kişileri denetimleri dışındaki şartlardan dolayı illegal olmaya zorlanan durumlardan koruduğu da vurgulanmaktadır (Arendt 2009).

Mültecilere ilişkin Birleşmiş Milletler dönemindeki önemli bir gelişme, BMMYK'nın mültecilerle ilgilenen ve onlardan sorumlu bir ana kurum olarak kurulmasıdır. BMMYK, Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unda alınan karar ile mülteciler için uluslararası koruma hakkı vermek ve problemlerine sürekli çözümler getirmek için kurulmuştur. 1951'de Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi (Obdusman, 2016) ile 1967'de uygulanan protokolde (Obdusman, 2016) belirtilen mülteci tanımlaması ise; “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba aidiyeti ya da politik fikirleri nedeniyle zulüm göreceğinden haklı nedenlere dayanarak korktuğundan veya bu korkudan dolayı faydalanmak istemeyen ya da uyuşu olmadığından bu çeşit olayların neticesinde önceden mütaden yerleştiği ülke dışında yer alan, aynı mekana dönme imkanı bulunmayan yahut bu korkulardan dolayı dönmeyi istemeyen kişi” olarak ifade edilmektedir.

İltica etme hakkından dolayı mülteci sıfatı kazanmak hukuki bir konumun sağlanmasını; bu hak ile mülteci olmak hukuksal bir konumun edinilmesinden ziyade, de facto/fiili ve kısa sürecek bir barınma durumunu belirtmektedir. Mülteci konumu hukuk açısından kabullenmiş bir yabancıyı ifade ederken; sığınmacı, mülteci konumu incelenirken kendisine geçici koruma sağlanan kişi olarak değerlendirilmektedir. Bir başka görüşte ise sığınmacı, hem kişisel olarak hem de grup halinde uluslararası korunma isteyen kişidir. Sığınmacı, henüz korunma isteğine ilişkin olarak ülke makamları tarafından son karara bağlanmamış bireydir. Dolayısıyla her sığınmacı sonuçta mülteci kabul edilmemekle birlikte her mülteci başta bir sığınmacı olarak kabul edilmektedir (Çiçekli, 2010).

Avrupa dışından gelerek sığınma isteğinde bulunanların bağlı olduğu hukuksal sistem, Türk hukuk düzeninde 2013'e dek “Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile düzenlendiğinden (Kaya ve Eren, 2015) aynı yılda kısaca YUKK olarak bilinen “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” uygulamaya konulmuştur. (Erişim Resmi Gazete, 2016) Sözü edilen bu yasa,

mülteciler, yabancılar ve göçlerin yönetimine ilişkin hususları değerlendirmektedir.

Bu yasa, yabancılar yönelik her türlü işlemleri; sınır girişlerinde veya ülke içinde yabancıların korunma istemlerine ilişkin olarak gerçekleştirilecek ülkelerarası korumayı, terke zorunlu bırakıldıkları ülkeye geri dönüş imkanı bulunmayan ve kitleler halinde Türkiye'ye gelmiş olan yabancıları acilen sağlanması gereken geçici kapsamlı korunmayı, aynı zamanda da Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün çeşitli sorumluluk ve yetkilerini içermektedir.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi sınırlandırmalarla taraf olarak yer aldığı için kısıtlama ile taraf olduğundan, bu kanun uluslararası koruma konularını mülteci, şartlı mülteci ve sekonder ya da ikincil koruma olarak düzenlemiştir. Başvurulardan sonra bu konuma sahip olanlara her türlü sosyal hakların verilmesi konuları düzenlenirken, bunun hangi durumlarda biteceği ve iptali de değerlendirilmiştir.

Bu kanun 2014 yılında uygulamaya konularak YİSHK olarak bilinen “Yabancıların İkamet ve seyahatleri Hakkında Kanun” ile düzenlenmiş olan göç olgusu ve yabancılar sisteminde önemli değişikliklere de yer vermiştir. Ancak YUKK'un kabulüyle birlikte YİSHK'in çoğu hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

2.1.3.2 Mülteci akımının nedenleri

Mülteci akımında nedenler hususunda belli bir gruplandırma söz konusu değildir. Birleşmiş Milletler ya da herhangi uluslararası örgütlerin konuya ilişkin olarak bir çalışması bulunmamaktadır. Dolayısıyla aşağıdaki başlıklar altında incelenen nedenler çeşitli çalışmalar baz olarak alınarak açıklanmıştır.

Devletler arası savaş

Mülteci akımının nedenleri arasında en çok mülteci akımına yol açan neden, devletler arasında ortaya çıkan savaşlardır. Weiner'in çalışmasında mülteci akımı nedenlerine ilişkin olarak belirttiği sayılar incelendiği takdirde görülmektedir ki: 1969'da 287 bin, 1982'de 406 bin ve 1992'de ise 459 bin kişi devletler arası savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır (Weiner, 1996).

Yirminci yüzyıl, dünya ülkeleri arasındaki savaş sayısı yönünden ne yazık ki zengin bir dönemdir ve geçtiğimiz yüzyılda mülteci sayısı da çok fazladır.

Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında mülteci sayısının hayli arttığı görülür, zira bu dönemde tam otuz yıl içinde dört tane Arap-İsrail savaşı ortaya çıkmış ve sonucunda da çok sayıda insan yaşadığı toprakları terk ederek başka ülkelere göç etmiştir (Sander, 2008).

Benzer şekilde ikinci dünya savaşının yaşandığı dönemde de milyonlarca insanın ülkelerini bırakıp göç etmek zorunda kalmışlarsa da, bu insanlar yaşadıkları bölgelere geri dönmelerine rağmen ülkelerini bulamamışlar, zira savaştan sonra sınırların değişmesiyle haritalar yeniden şekillenmiştir (Weiner, 1996). Soğuk savaş döneminde de ABD ve Rusya çatışmasından dolayı ortaya çıkan savaşlarla Berlin Duvarı'nın yıkılmış olması ve SSCB'nin dağılması, fazla sayıda insanın ülkesinden ayrılmasınaneden olmuştur. Dolayısıyla 1989 yılında mülteci sayısı yaklaşık 15 milyon iken 1990 yılında 17 milyonun üzerine çıkmıştır. Bu artışta soğuk savaşın bitiminin etkili olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, Rusya ve Afganistan savaşı ve Azerbaycan ve Ermenistan çatışması da çok sayıdaki insanın yurtlarını bırakmasına yol açmıştır (Weiner, 1996).

Yirminci yüzyılda sömürgecilikten kurtuluş hareketleri de mülteci akımını hızlandırmıştır. Bu dinamiğin Afrika'da ortaya çıkmasından dolayı, çok sayıda mülteci göçleri yaşanmıştır. Geçen yüzyılın sonlarına doğru yaşanan Körfez Savaşı da milyonlarca insanın göç etmesine neden olmuştur. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle birlikte beş milyon insan yaşamlarını mülteci olarak sürdürmek zorunda kalmıştır (Hein, 1993).

Etnik çatışmalar

Devletler arası savaşların neticesinde mülteci akımına yol açan neden etnik çatışmalardır. Etnik çatışma iki yolla mülteci akımına yol açmaktadır. Bunların birincisi, yaşanmış olan etnik çatışma merkezle etnik gruplar arasında ortaya çıkmış olmasıdır ve özerk bölge talebi söz konusudur. Görüldüğü üzere bu çatışmaların asıl nedeni toprak istemidir. Diğerinde ise başka etnik gruplarla çatışmanın yaşanması veya devletçe şiddet görme hususudur. Çatışmanın asıl nedeni ise devlet zulmü veya başka etnik gruplarla yaşanmış olan çeşitli problemlerden ortaya çıkmaktadır (Weiner, 1996)

Etnik çatışmanın başlıca nedenlerinin dil ve din olduğu ifade edilmektedir (Erişim, Unige 2016). Aynı zamanda bunlara ek olarak ırksal gruplarla aşiretlerin etnik mücadeleye yol açtığı vurgulanmaktadır (Weiner 1996). Bunun

yanı sıra, dinsel grupların yarattığı etnik çatışmaların da ideolojik nedenlerden ortaya çıktığında etnik çatışma olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmektedir. Sözgelimi Türkiye'deki Alevi-Sünni çatışmaları bir etnik çatışma olarak kabul edilebilirken Mısır'daki İslamcı fundamentalist-laik çatışmaları etnik yön taşımadığı ve kültürü etkilemediği düşünülmektedir. Tarihte imparatorlukların ortadan kalkması ve sonraları ortaya çıkan etnik çatışmalar da ciddi ölçüde mülteci göçlerine yol açmıştır. Zira imparatorlukların ardılı olan devletler zorunlu olarak çokkültürlüdür (Ergil, 2009). Bu nedenle etnik grup sayısı da çok daha fazladır ve bu tür devletlerde birtakım etnik gruplar da ön plandadır. Bu gruplar yeni devlet oluşumunda diğerlerine karşı kötü ve aşağılayıcı bir davranış sürdürmektedirler. Ayrıca halef devletin kötü bir ekonomiye sahip olması parçalanarak yönetilme nedeniyle ayrılıkçı eylemlerin artış göstermesi de mültecilerin sayısını artırmaktadır (Weiner 1996).

Cumhuriyet sonrası yaşanan Türk/Yunan nüfus değişimi ve 90'lı yıllarda Irak'taki gelişmeler neticesinde bir milyonun üzerindeki kürt etnisitesinin Türkiye ve İran'a göçü etnik çatışmalar nedeniyle ortaya çıkan mülteci akımına örnektir.

Baskıcı Otoriter ve Devrimci Rejimler

Tarihte baskılara yol açan otoriter ve devrimci rejimler çok sayıda insanın buldukları yerleri bırakarak mülteci olarak başka yerlere göç etmesine neden olmuştur. Bu tür rejimler özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve 70'li yıllarda oldukça etkindi. Zira bu dönemlerde faşizmin egemen olduğu sistemler bulunmakta idi ki savaş nedenlerinden biri de bu sayılmaktadır. Bunun yanı sıra Küba ve Çin'de komünizm rejiminin egemenliği ve İran'da da İslami devrimin gerçekleşmesi önemli sayıda kişinin ülkeyi terk etmesine yol açmıştır (Weiner 1996). Rubinstein'e göre sosyal ve politik baş kaldırmalar mülteci akımının nedenlerindedir. (Rubinstein , 1936) Zira ayaklanmaların sonucunda kazananlar ve kaybedenler vardır, bunlardan birinin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte diğerini düşman olarak kabul etmekte ve şiddete başvurmaktadır.

Doğal Afetler ve Çevre Sorunları

Literatürde doğal afetler, mülteci akını ortaya çıkaran nedenler arasında değerlendirilirken bazılarının göre bu yönden ele alınmamaktadır. Bunun nedeni olarak da bunların, yaşanan çatışmaların nedeninden çok sonucu olduğuna

yöneliktir. Bununla birlikte tüm bu çatışmaların bir neticesi olduğu ve bu da insanlara bağlı olduğundan mülteci akımını yol açan nedenler arasında değerlendirilmiştir.

Doğal afetler diğer nedenlere göre çok sayıda kişinin göç etmesine neden olmamakla birlikte ortaya çıkan rakamlar da oldukça fazladır. Sözelimi 80’li yılların ortasında Afrika’da iki milyonun üzerinde kişinin kuraklıklar nedeniyle evlerini terk ettiği ifade edilmektedir. Açlık nedenine gelince, sorunun temelinde kıtlıktan çok yanlış politikalar yer almaktadır. Çernobil felaketinde bölgede 700 bin kişi bu nedenden dolayı mülteci durumuna düşmüştür. Burada da temel etken insan unsurudur ve gerekli önlemlerin alınmaması bu felakete neden olmuştur (Castles ve Miller, 2008).

Komşu devlete iltica

Mülteciler kendilerine yakın olan ülkeleri kendilerine hedef seçmektedirler. Örneğin Türkiye’nin doğusunda ve güney doğusunda yer alan ülkelerde yaşayan insanların göç durumunda tercih edecekleri ülke olarak ülkemizi seçmelerinin sebebi, mevcut göç kuramlarıyla açıklanabilmektedir. Kesişen fırsatlar teorisinde gerçekleştirilecek göçün hedefi ne olacaksa, bu amaca yönelik en yakın coğrafyanın hedef olarak seçilmesi yer almaktadır. Göç ağları teorisinde de, hedef bölgelerdeki akrabalık, yakınlık, etnik kökenin varlığı, aynı ulusa bağlı olmanın getirdiği gücün ve dinamiklerin yer alması, göç edilecek ülkeye ilişkin bilgilenmiş olan göçmenlerin daha rahat seyahat etmeleri ve hızlı bir şekilde ulaşmaları önemli bir unsur olmaktadır (Çiçekli ve Demir, 2013). Ülkeyle ilgili verilmesi gereken kararları, aynı yerde yaşayan yakın çevrenin, tanıdıkların tespit ettiği de belirtilmektedir. Türkiye söz konusu olduğunda ise coğrafi yakınlığın ön plana çıktığı görülmektedir.(Erişim Uluslararası Göç Örgütü 2016).

2.1.4 Türkiye’ye yönelik kitlesel mülteci akınları

İlk göç hareketi, Türk-Yunan devletleri arasında 1923 yılında varılan mübadele anlaşması sonucu gerçekleşmiştir. Batı Trakya’daki Müslümanlar ile İstanbul’daki Rumlar anlaşma dışı bırakılmışlardır. Bunun neticesinde, bir buçuk milyon Rum Yunanistan’a göç ederken Türkiye’ye yaklaşık 500 bin

Müslüman giriş yapmıştır. Uygulamada çıkan bazı aksaklıklar nedeniyle göçler 1930 yılına kadar sürmüştür (Erişim, Göç İdaresi Genel Mdüürlüğü 2016).

Diğer bir önemli göç hareketi Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye kitlesel olarak gerçekleşen göçlerdir. Makedonya'daki Türklerin ülkeye kitlesel olarak ilk gelişleri 1924 yılında yaşanmıştır. İkincisi ise 1936 yılında gerçekleşmiştir. Bu göçlerin temel sebebini orada yaşayan Türklere karşı baskı uygulanması oluşturmaktadır. 1953 yılında imzalanan "Serbest Göç Anlaşması" ile bir diğer göç hareketi daha yaşanmıştır (Bozkurt, 2010). Tüm bu göç akımında ülkeye Makedonya'dan göç edenlerin sayısı 269.101 kişidir 8Çavuşoğlu, 2006).

Anadolu'ya yapılan son kitlesel göçlere örnek olarak Bulgaristan'dan ülkeye gerçekleşen göçler gösterilebilir. Bu göçler aralıklarla 1989 yılına kadar dört aşamada devam etmiş olup 800 bin kişiye ulaşmıştır (Erişim, Göç İdaresi Genel Mdüürlüğü 2016).

a) 1925'te gerçekleşen Türk/Bulgar yerleşim anlaşması gereğince 1949'a kadar 220 bine yakın kişi Türkiye'ye giriş yapmıştır.

b) 1946'da Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte 1949/1951 tarihleri arasında Türkiye'ye gelen Bulgar göçmen sayısı da 150 binin üzerindedir.

c) 1968-1979 döneminde de Türkiye/Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması kapsamında yüz binin üzerinde kişi Türkiye'ye giriş yapmıştır.

d) Bulgaristan'dan Türkiye'ye son göç dalgası da 1989'da Türk kökenli Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümetinin onları Türkiye'ye göç etmeye zorlamasıyla gerçekleşmiştir. Bu döneme kadar yaklaşık 227 bin kişi serbest göçmen şeklinde Türkiye'ye gelmiş, 1989'dan 1995'e kadar da farklı tarihlerde ülkemize gelen bu göçmenlerin sayısı 74 bine ulaşmıştır. Bununla birlikte 1990'dan sonra gelenlerin önemli bir kesimi de değişik nedenlerde, özellikle de Bulgaristan'ın AB'ye katılımından dolayı geriye göç hareketi yaptığı görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde ise, sözü edilen göçlerin dışında özellikle Müslüman olan ya da Türk dil grubuna tabi ülkelerden göç etmiş olan aileler yer almıştır. Bunlar arasında, cumhuriyetin ilanından İkinci Dünya Savaşına kadar olan süreçte Romanya'dan göçmen olarak Türkiye'ye gelen 100 binin üzerindeki kişi

bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Batı ve Doğu Türkistan'dan gelenlerin olduğu da söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya-Rusya savaşında Rusların doğulu halklardan toplamış olduğu gençlerin çoğu Almanlara esir düşmüştür. Kamplarda bulunan bu genç esirlerin savaşa katılma arzusunu gören Almanlar, 1942 yılında bu esirlerden oluşan birlikleri doğu lejyonu (Kuzey Kafkasya, İdil Ural ve Türkmenistan) adıyla kurmuşlardır. Savaşın sona ermesiyle birlikte lejyona dahil olan kişiler ülkelerine geri gönderilme durumu ile karşılaşmışlardır. Bunun ölümle sonuçlanacağını bilen lejyon üyelerinin bir bölümü Türkiye'ye gelmişse de, burada istediklerine ulaşamayarak ABD ve Almanya gibi ülkelere göç etmişlerdir.

e) 1950-1960 yılları arasında ise Pakistan ve Afganistan'dan Türkiye'ye göçler yaşanmıştır (Bıçakçı, 1996).

f) 1980'li yılların başında ortaya çıkan Afgan göçünün ortaya çıkmasında o yıllarda yaşanan Sovyet/Afgan savaşının büyük rolü vardır. 1982'de Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgaliyle başlamış olan savaştan dolayı, çok sayıda Türk kökenli vatandaşlar ülkemize giriş yapmışlardır. Gelenler arasında Özbek, Uygur, Kazak ve Kırgız Türkleri de bulunmaktadır (Erişim, Göç İdaresi Genel Mdüürlüğü 2016).

g) 1993'te ise, Rusya'da yaşayan 150 Ahıska Türkü, 1992 yılında yürürlüğe giren "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabul ve İskanına Dair Kanun" kapsamında yerleşimli göçmen olarak Türkiye'ye getirilmiştir (Alım, Doğanay ve Şimsek, 2005).

h) 1979 yılında yaşanmış olan İran İslam Devrimi'nden sonra ise, ülkemize bir milyona yakın Azeri, Fars ve Kürt kökenli vatandaşlar göç etmişlerdir (Erişim, Göç İdaresi Genel Mdüürlüğü 2016).

i) Yakın bir tarih olan 1991 yılında ise Türkiye, Kuzey Irak'ta patlak veren ve yaklaşık 500 bin insanın kaçmasına neden olan şiddet olaylarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bölgesel arazi koşullarının zorluğunun yanı sıra mevsimsel handikap da bu kaçıışı kitlesel bir kriz haline getirmiştir. Türkiye'nin o dönemlerde henüz yerleştiremediği Kürt profili ile birlikte bu akınla baş başa kalması ülkeyi zor durumda bırakmıştır. Türkiye başlangıçta bu olayı ulusal bir sorun olarak

değerlendirmiş ve ülkeye giriş yapmak isteyen mültecileri kabul etmemiş ise de, hem uluslararası platformda hem de ülke içerisinde gelen tepkiler, Türk hükümetini harekete geçirerek mültecilerin şiddet olaylarının sona ermesinden sonra kendi ülkelerine geri dönmelerini sağlamak amacıyla güvenli bir bölge oluşturulması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ile bağlantı kurmasına yol açmıştır. Krizin başlangıcı 1988 yılında Halepçe katliamından kaçan 60.000'in üzerinde Kürt vatandaşlarının ülkeye gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu topluluk, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde güvenli bir ortamda geçici olarak konaklamaları sağlanmış ve herhangi bir kanuni düzenleme olmadan “misafir” olarak kabullenilmiştir. Bu kişilerin birçoğu, 1991'deki mültecilerle beraber Kuzey Irak'a geri dönmüştür (Kirişçi, 2014).

1991 tarihinde yaşanmış olan zorunlu kitlesel göç, Türkiye'deki sığınma politikaları üzerinde uzun süreli ve derin bir etki yaratmıştır. Türkiye, ilk ulusal göç hukukunu 1994 yılında ulusal güvenliğin insan haklarının üzerinde değerlendirildiği bir yönetmelik kapsamında benimsemiştir. Aynı yılda yürürlüğe giren yönetmeliğe göre, kitlesel bir göç hareketi karşısında Türk yetkililer tarafından farklı bir karar alınmadığı sürece mültecilere sınır geçişi gerçekleşmeden cevap verilmesi şeklinde ifade ediliyordu. Ancak birçok mültecilerin ülkeye çok önceden giriş yapması sebebiyle ilgili yönetmelik bu kriz için işlevini yerine getirememiştir. Türkiye'nin 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesini coğrafi sınırlamalarla kabul etmesi doğrultusunda 1994 Yönetmeliği, mülteci konumunu elde etme hakkını sadece Avrupa'da ortaya çıkan olaylardan dolayı sığınma talep eden kişilerle sınırlamıştır. Kendince böyle bir önlem alan Türkiye için “Avrupa dışından gelerek Türkiye'ye sığınanların durumu ise sadece bir üçüncü ülkeye yerleştirilme işlemleri bitene kadar Türkiye'de geçici olarak oturma iznine sahip olabilir” şeklindeydi.

Bir başka mülteci grubunu oluşturan kesim ise 1990'lı yıllarda Türkiye'ye gelen Arnavut ve Boşnak mülteciler olmuştur. Bunlardan pasaportla gelenlere mevzuat usullerine uygun olarak koruma altına alınırken kalan kısım kamplara yerleştirilmiştir. Kendi ülkelerindeki istikrar ortamı sağlandığında mültecilerin bazıları ülkelerine geri dönmeyi tercih etmişken bazıları da Türkiye'de kalmayı

benimsemiştir. Bu grup eğitim, çalışma hayatı ve evlilik gibi alanlarda tercihleri doğrultusunda kaynaşarak toplumla bütünleşmişlerdir (Kirişçi, 2014).

Çizelge 2.1: Dönemlere ve Geldikleri Ülkelere Göre Göçmenler

	Bulgarista	Yugoslavy	Yunanista	Romany	Diğerler	TOPLA	%
	n	a	n	a	i	M	
1923-49	220.085	117.212	394.753	121.339	10.109	825.022	52,1
1950-59	154.473	138.585	14.787	5	4.222	312.072	18,9
1960-69	2.582	42.512	2.081	259	1.047	48.481	2,9
1970-79	113.562	2.940	-	147	139	16.788	7,1
1980-89	225.892	2.550	4	686	4.457	233.589	14,2
1990-99	74.564	2.159	-	126	773	77.622	4,7
2000-07	138	1.548	-	2	49	1.731	0,1
TOPLA	791.296	307.506	408.625	122.564	20.796	1.650.787	100,
M							0
%	47,9	18,6	24,8	7,4	1,3	100,0	

Kaynak: Cengiz Başak, Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenler, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.23

2011’de Suriye’de başlamış olan iç çatışmalardan dolayı iki buçuk milyona yakın insanın ihtiyaçlarının karşılanmasında Türkiye önemli bir misyon yüklenmiştir. Daha önceden mülteciler konusunda deneyimleri bulunan Türkiye, bir anda Suriye’den gelen çok sayıda mülteci ile baş başa kalınca hiç tahmin edemeyeceği bir durumla karşılaşmıştır. Sayıları hızla artan mültecileri ağırlamak zorunda kalan Türkiye, uluslararası platformda beklediği desteği göremeyince kendi olanaklarına paralel olarak evsahipliğini en uygun biçimde gerçekleştirmeye çalışmıştır. Türkiye'nin uluslararası standartlarda oluşturduğu göç yasasının uygulanması ve kurumsallaşması adına hayata geçirdiği Göç ve İltica Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu da bu döneme denk gelmiştir. Bölgesel göç hareketi sonrası gerçekleşen kitlesel sığınma, genel olarak insan haklarının ihlali ile aşırı derecede şiddet olaylarının yaşanması sonucu çok sayıda

mültecinin sınırları geçmesi şeklinde ifade edilirken; kişisel sığınma, zulüm ve şiddete uğrayan kişinin ülkesini bırakarak başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunması olarak tanımlanır. Kitlesel sığınma ile ilgili yükümlülükler BMMYK Yürütme Komitesi kararlarını kapsarken, bireysel sığınmada 1951 Cenevre Sözleşmesinin ilgili hükümleri esas alınır.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda bölgesel olarak sığınmacıların ilk adresi olan Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin yürürlüğe girdiği andan itibaren tarafı durumundadır. Tarihindeki mülteci akınlarının yanında son döneme bakıldığında Türkiye, Suriye'den gelen mülteciler sebebiyle dünyada en fazla mülteciyi barındıran ülkeler sıralamasında altıncı sıradaki yerini almıştır. Tabii kitlesel sığınma ile birlikte Türkiye'de, bireysel sığınma başvurularında da önemli bir artış yaşanmıştır. BMMYK verilerine göre 2013 yılındaki 45 bin bireysel başvuru yapılan Türkiye, bu sıralamada 2010 yılında on beşinci sırada iken, on basamak yükselerek beşinci sıraya çıkmıştır.

Türkiye, ancak 1994 Yönetmeliğini uygulamaya başlaması ile birlikte düzenli olarak mültecilere dair istatistikleri kaydetmeye başlamıştır. Buna veriler doğrultusunda 1995 yılından itibaren bireysel sığınma başvurusu yapanlar birçok ülkeden olmakla birlikte farklılıklar göstermekte, çoğunluğu ise Irak ve İran'dan başvuranlar oluşturmaktadır. Başvurusu değerlendirme sürecinde olan 120 bine yakın mülteci de, 2013 yılında Türkiye'ye gelmiştir. Başvuru yapan kişilere mülteci statüsü vererek ya da üçüncü bir ülkeye yerleşmesini sağlayarak çözüm üreten Türkiye, günümüz şartlarında mülteci statüsü belirleme işlemlerini çok daha uzun sürede yerine getirebilmektedir. Mülteci sayısındaki artış sebebiyle BMMYK, 2013 yılından itibaren STK olan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nden hizmet almıştır. Her iki kuruluş da ortak hareket ederek mültecilere bir görüşme tarihi verilmeden önce gerekli prosedürler için birlikte çalışmıştır. Buna rağmen bazı randevular ilk kayıt işlemlerinden çok uzun bir süre sonrasında verilebilmektedir. Bu süreçte yaşanan buna benzer bazı gelişmeler, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2014 yılında YUKK'un uygulanmaya başladığı döneme denk gelmektedir. İlgili yasa ile birlikte Türkiye'ye sığınanlar için geçerli olan sistemin işlevini geliştirerek yenilenmesi amaçlanmıştır. Yasanın hazırlanmasında yer alan bir yetkilinin de vurguladığı gibi, "Türkiye'de göç konusu, artık 1950'lerin başlarında

hazırlanmış yasa ve idari düzenlemelerle yönetilemez. O tarihlerde Türkiye'yi ziyaret eden yabancı sayısı yıllık 35.000 idi; 2012'de ise 30 milyondan fazla" (Kirişçi, 2014). Yasa, aynı zamanda ilgili birim olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce yönetilecek tam yetkin bir konum tespit etme sistemini uygulamaya koymakta ve mültecilerin çeşitli haklarını güvenceye almaktadır. Bunun yanı sıra, mülteci ve sığınmacıların kamu hizmetlerine katılma haklarını tanımlamaktadır.

Mevcut yasayı düzenleyerek doğru bir hamle yapan Türkiye, bu çalışmalarını 2008 yılında İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yayınladığı ve Türkiye'yi göçmenlere karşı tutumunda eleştiren ve sığınmacılara statü verilmesinde yaşanan aksaklıkları gün yüzüne çıkaran bir rapor sonrasında yapması da manidar olarak değerlendirilebilir (Erişim, Human Rigts Watch, 2008) Eleştirilen bir durum sonrasında yapılmış olsa da kanun, Türkiye için alışılmışın dışında hem uluslararası kuruluşlardan hem de sivil toplum kuruluşlarından destek alınarak geniş bir çerçevede oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra kanun, bütün partilerin desteğini alarak parlamentodan oybirliği ile geçmesiyle çok sık rastlanılmayan bir durumu da beraberinde getirmiştir. Ayrıca kanunu oluşturan ekibin, Ar-Ge çalışmaları sonucunda reform niteliğinde bir mevzuat meydana getirmesi de, takdir edilecek bir durum olarak görülebilir. Halen YUKK yürürlükte bulunmaktadır ve bu yasayla kurulmuş olan Göç İdaresi de çalışmalarına başlamıştır. Bununla birlikte öncelikle Suriye'de ortaya çıkan krizi Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelişleri ve mültecilerin Türkiye'deki durumu değerlendirilecektir.

3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, vasıtasız bilgi toplama kaynaklarından olan anket ve mülakat; vasıtalı bilgi kaynaklarından ise konuyla ilgili resmi kayıtlar ve istatistiklerden yararlanılmıştır. Çalışmanın temel teorik açılımından sonra anket uygulaması yapılarak vasıtasız bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Vasıtalı bilgi kaynaklarından da gerekli olan her aşamada yararlanılmıştır. Araştırmada, literatürde yer alan yerli ve yabancı dergi, makale, kitap, internet ortamında yayınlanan güncel bilgiler, resmi istatistikler vb. veriler kullanılmıştır. Örneklem grubuna verilmiş olan ankette yer alan cevaplar EXCELL ortamında SPSS programına yüklenme suretiyle sonuçlara ulaşılmıştır. Uygulan anket 2010 yılında Ankara Üniversitesi Antropoloji Bölümü öğrencisi Tuğba Han'ın "Göç Eden Ailelerin Çocuklarının Eğitim ve Öğretimde Karşılaştıkları Uyum Sorunları" isimli tezden alınmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmen çocukların uyum sorunları ve çözüm önerilerinin değerlendirildiği bu çalışmanın evrenini Suriyeli mülteci çocukların öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklem olarak da İstanbul Küçükçekmece ve Avcılar ilçesinde bulunan geçici eğitim merkezlerinde görev yapan 100 öğretmenden seçilmiştir.

3.3 Verilerin Analizi

Açık uçlu olarak sorulan 11 adet soruya verilen cevaplar yapılan IBM Statistics SPSS 23. versiyonunda değerlendirilmiştir. Yüzde değişim, frekans ve çapraz sorgulama olarak ANOVA testi yapılmıştır.

Çizelge 3.1: Araştırmaya Katılanların Yüzde Değişim Frekansları

Değerlendirme Soruları	Seçenekler	N	%
1)Sınıfınızda Suriye'den göç ile İstanbul'a gelen kaç öğrenciniz var?	1-50 kişi	72	48
	51-100 kişi	26	17
	101-150 kişi	18	12
	151-200 kişi	4	3
	201 ve daha fazla kişi (Not: Burada bazı öğretmenler girdikleri sınıfların toplam sayısını vermiştir.)	30	20
2) Öğrencinizin aileden kaynaklı sorunları neler?	Göçle gelip evi olmadığı için yanında kalanlar	47	31
	Göçle gelip anne babası işsiz olanlar	52	35
	Göçle gelip akranlarından yaşça büyük olup okula geç gönderilenler	51	34
3) Sınıfta ne tür sorunlar yaşıyor?	Arkadaşlarıyla kavga ve geçimsizlik	60	40
	Maddiyattan kaynaklı sorunlar	35	23
	İsteksizlik bıkkınlık	5	3
	Derse ilgisizlik	38	25
	Ders araç gereçlerinin olmamasından ya da yetersiz olmasından kaynaklı sorunlar	12	8

Çizelge 3.1: (devam) Araştırmaya Katılanların Yüzde Değişim Frekansları

4) Sorunlarının çözümü için herhangi bir kurumdan yardım aldı mı?	Rehber/ Danışmandan yardım aldı.	0	0
	Rehabilitasyon/ Özel eğitim kurumlarına gitti.	0	0
	Belediye yardımı alanlar	0	0
	Gönüllü vatandaşların yaptıkları yardımlar	0	0
	Yardım almayanlar	150	100
5) Sınıf öğretmeni olarak bu öğrencilerinize siz nasıl yardımcı oluyorsunuz?	Konuşarak	109	73
	Özel eğitim kurumlarına yönlendirerek	0	0
	Rehber öğretmene yönlendirerek	0	0
	Aile ziyaretleri yaparak	18	12
	Telkinle	23	15
6) Bu öğrencilerinizin sınıftaki başarı düzeyi nedir?	Arapça eğitim başarı düzeyi düşük	15	10
	Arapça eğitim başarı düzeyi orta	98	65
	Arapça eğitim başarı düzeyi yüksek	37	25
7) Bu öğrencileriniz eğitim ve öğretimle ilgili ne tür sorunlar yaşıyor?	Derslere ilgisiz	18	12
	Düzenli çalışmıyor.	32	21
	Kaynak kitap alamıyor.	5	3
	Evde kendisine yardımcı olabilecek kimse yok.	46	31
	Kurs ve dershanelere gidemiyor.	45	30
	Diğer	4	3

Çizelge 3.1: (devam) Araştırmaya Katılanların Yüzde Değişim Frekansları

8) Bu öğrencileriniz anlama, kavrama ve algılamada ne tür sorunlar yaşıyor?	Başarılı	58	39
	Anlama ve algılama zayıf	27	18
	İfade becerileri zayıf	56	37
	Okuma hızları düşük	9	6
	Yazma becerileri zayıf	0	0
9) Öğrencileriniz sorunlarını sizinle paylaşıyor mu?	Türkçe bilenler paylaşıyor	5	3
	Arapça bilenler paylaşıyor	5	3
	Türkçe bilenlerde bilmeyenlerde paylaşıyor	112	75
	Paylaşmıyor	13	9
10) Bu öğrencilere eğitim ve öğretimde ne tür olanaklar sağlanmalı?	Ailelerinin geçim kaygısı olmamalı	83	55
	Ücretsiz kurslar açılmalı	58	39
	Eğitimin aksamaması için kadrolu öğretmenler görev yapmalı	0	0
	Yaşanılan çevre temiz ve düzenli olmalı	5	3
	Devlet bu çocuklara sınavlarda hak tanımalı	0	0
11) Sizce öğrencileriniz mutlu mu?	Evet mutlular	135	90
	Hayır mutsuzlar.	0	0
	Çocuk olarak tüm hakları var.	5	3
	Bazı haklarını maddi sebeplerden dolayı yaşayamıyorlar.	10	7

Araştırmaya katılanların verdikleri cevaplara göre elde edilen yüzde frekans değişimleri en yoğun olanlar şu şekildedir: Sınıfınızda Suriye'den göç ile İstanbul'a gelen kaç öğrenciniz var? sorusunun cevabı %48'i 1-50 kişi aralığındadır, Öğrencinizin aileden kaynaklı sorunları neler? sorusunun cevabı %35'i göçle gelip anne babası işsiz olanlar ile %34'ü göçle gelip akranlarından yaşça büyük olup okula geç gönderilenlerdir, Sınıfta ne tür sorunlar yaşıyor? sorusunun cevabı %40'ı arkadaşlarıyla kavga ve geçimsizlik yaşadığı yönündedir, Sorunlarının çözümü için herhangi bir kurumdan yardım aldı mı? sorusunun cevabı %100'ünün herhangi bir yardım almadığıdır, Sınıf öğretmeni olarak bu öğrencilerinize siz nasıl yardımcı oluyorsunuz? sorusunun cevabı %73'ü ile konuşmaktadır, Bu öğrencilerinizin sınıftaki başarı düzeyi nedir? sorunun cevabı %65'inin Arapça eğitim ile başarı düzeyi ortadır, Bu öğrencileriniz eğitim ve öğretimle ilgili ne tür sorunlar yaşıyor? sorusunun cevabı %31 Evde kendisine yardımcı olabilecek kimse yoktur ve %30 kurs ve dershanelere gidemiyordur, Bu öğrencileriniz anlama, kavrama ve algılamada ne tür sorunlar yaşıyor? sorusunun cevabı %39'u başarılıdır ve %37'sinin ifade becerisi zayıftır, Öğrencileriniz sorunlarını sizinle paylaşıyor mu? sorusunun cevabı %75'i Türkçe bilenler de bilmeyenler de paylaşıyordur. Bu öğrencilere eğitim ve öğretimde ne tür olanaklar sağlanmalı? sorusunun cevabı %55'i ailelerinin geçim kaygısı olmamalıdır ve Sizce öğrencileriniz mutlu mu? sorusunun cevabı %90'nı evet mutlular olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.2: Anova Çaprazlama Testi Sonuçları

ANOVA						
ANOVA/ 11) Sizce öğrencileriniz mutlu mu?		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi (sd)	Karelerin Ortalaması	F	p
1)Sınıfınızda Suriye’den göç ile İstanbul’a gelen kaç öğrenciniz var?	Gruplar Arasında	16,193	2	8,097	3,431	,035
	Gruplar İçinde	346,900	147	2,360		
	Toplam	363,093	149			
2) Öğrencinizin aileden kaynaklı sorunları neler?	Gruplar Arasında	4,901	2	2,450	3,873	,023
	Gruplar İçinde	92,993	147	,633		
	Toplam	97,893	149			
3) Sınıfta ne tür sorunlar yaşıyor?	Gruplar Arasında	14,703	2	7,351	3,744	,026
	Gruplar İçinde	288,637	147	1,964		
	Toplam	303,340	149			
4) Sorunlarının çözümü için herhangi bir kurumdan yardım aldı mı?	Gruplar Arasında	,000	2	,000	.	.
	Gruplar İçinde	,000	147	,000		
	Toplam	,000	149			
5) Sınıf öğretmeni olarak bu öğrencileriniz e siz nasıl yardımcı oluyorsunuz?	Gruplar Arasında	124,234	2	62,117	34,633	,000
	Gruplar İçinde	263,659	147	1,794		
	Toplam	387,893	149			

Çizelge 3.2: (devam)Anova Çaprazlama Testi Sonuçları

6) Bu öğrencilerinizin sıftaki başarı düzeyi nedir?	Gruplar Arasında	7,173	2	3,587	12,674	,000
	Gruplar İçinde	41,600	147	,283		
	Toplam	48,773	149			
7) Bu öğrencileriniz eğitim ve öğretimle ilgili ne tür sorunlar yaşıyor?	Gruplar Arasında	34,741	2	17,370	8,848	,000
	Gruplar İçinde	288,593	147	1,963		
	Toplam	323,333	149			
8) Bu öğrencilerinizin anlama, kavrama ve algılamada ne tür sorunlar yaşıyor?	Gruplar Arasında	18,560	2	9,280	10,515	,000
	Gruplar İçinde	129,733	147	,883		
	Toplam	148,293	149			
9) Öğrencilerinizin sorunlarını sizinle paylaşıyor mu?	Gruplar Arasında	2,545	2	1,273	4,742	,010
	Gruplar İçinde	35,425	132	,268		
	Toplam	37,970	134			
10) Bu öğrencilere eğitim ve öğretimde ne tür olanaklar sağlanmalı?	Gruplar Arasında	11,679	2	5,840	15,233	,000
	Gruplar İçinde	54,821	143	,383		
	Toplam	66,500	145			

Yapılan araştırmada Suriye’den g ile İstanbul’a gelen ğrencilerin 11. Soruda %90 oranında mutlu oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda mutlu olan bu öğrencilerin g etmekten kaynaklanan diğerk 10 soruda verilen cevapları anova testi ile aprazlanmıştır. İstatiksel değerleri; p (sig) $-0,005 \leq p \leq 0,005$ anlamlı aralığa gre;

- i. “5) Sınıf ğretmeni olarak bu ğrencilerinize siz nasıl yardımcı oluyorsunuz?” sorusunun cevabına gre ğretmenlerinin konuşarak iletişim kurmasından dolayı öğrenciler mutludur ($p=0,000$).
- ii. “6) Bu ğrencilerinizin sınıftaki başarı dzeyi nedir?” sorusunun cevabına gre arapça eğitim ile başarı dzeyi orta olan öğrenciler mutludur ($p=0,000$).
- iii. “7) Bu ğrencileriniz eğitim ve öğretimle ilgili ne tr sorunlar yaşıyor?” sorusunun cevabına gre evde kendilerine yardımcı olabilecek kimsenin olmamasına rağmen öğrenciler mutludur ($p=0,000$).
- iv. “8) Bu ğrencileriniz anlama, kavrama ve algılamada ne tr sorunlar yaşıyor?” sorusunun cevabına gre başarılı olan öğrenciler mutludur ($p=0,000$).
- v. “10) Bu ğrencilere eğitim ve öğretimde ne tr olanaklar sağlanmalı?” sorusunun cevabına gre ailelerinin geçim kaygısı olmama durumunda öğrenciler mutludur ($p=0,000$).

4 BULGULAR VE YORUM

Suriyeli mülteci çocukların uyum sürecinin değerlendirildiği bu çalışmada öğretmenlerden elde edilen verilere göre, öğretmenlerin sınıflarında, önemli bir bölümünün 1-50 kişi arasında değişen Suriyeli öğrenci sayısına sahip oldukları görülmektedir. Bu öğrencilerin aileden kaynaklı sorunları ise genel olarak göçle gelip anne babası işsiz olanlarla, akranlarından yaşça büyük olup okula geç gönderilenler oluşturmaktadır.

Öğretmenlerin ifadesine göre, öğrencilerin sınıflarda yaşadıkları sorunlar büyük oranda; arkadaşlarıyla kavga ve geçimsizlik, derse ilgisizlik ve ekonomik sorunlar şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin tümü, sorunlarının çözümü için herhangi bir kurumdan yardım almamaktadırlar. Sınıf öğretmeni olarak öğrencileriyle konuşarak yardımcı olabildiklerini ifade eden öğretmenler, öğrencilerinin sınıftaki başarı düzeyleri olarak, Arapça eğitim başarı düzeylerinin orta olduğunu ifade etmişlerdir. Genel olarak bu öğrencilerin eğitim ve öğretimleriyle ilgili olarak yaşadıkları sorunlar ise, evde kendilerine yardımcı olabilecek kimsenin olmayışı ve kurslarla dersanelere gidemeyişleridir.

Öğretmenlere göre, öğrencilerin büyük bir bölümü başarılı olmasına karşın; anlama, kavrama ve algılamada yaşadıkları en önemli sorunun ifade becerilerinin zayıf oluşu olarak tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrenciler arasında Türkçeyi hem bilenler hem de bilmeyenlerin, sorunlarını öğretmenleriyle paylaştığı da görülmektedir. Öğretmenlerin algısına göre bu öğrencilerin eğitim ve öğretimde sağlanması gereken olanaklardan en önemlisi; ailelerinin geçim kaygılarının olmaması gerektiği ve aynı zamanda da ücretsiz dil kurslarının açılmasının gerekli oluşudur. Öğretmenler ayrıca öğrencilerin tüm bunlara karşın mutlu olduğunu düşünmektedirler.

Neticede araştırma sonuçlarına göre,

Suriye'den göç ile İstanbul'a gelen öğrencilerin 11. Soruda %90 oranında mutlu oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda mutlu olan bu öğrencilerin göç

etmekten kaynaklanan diğler 10 soruda verilen cevapları anova testi ile çaprazlanmıştır. İstatiksel değerleri; p (sig) $-0,005 \leq p \leq 0,005$ anlamlı aralığa göre; öğretmenlerin konuşarak iletişim kurmasından ötürü öğrencilerin mutlu olduğu görölmektedir. Diğler taraftan, öğrencilerin sınıf başarısı düzeyi ile Arapça eğitim ile başarı düzeyleri orta olan öğrencilerin, evde kendilerine yardımcı olabilecek kimsenin olmamasına karşın mutlu oldukları, aynı zamanda anlama, kavrama ve algılamada başarılı olan öğrencilerin de memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu, ayrıca ailelerinin geçim kaygıları olmamasının da eğitimde sağlanabilecek bir imkan olduğu, bu nedenle de öğrencilerin mutlu olduğu belirlenmiştir.

4.1.1 Suriye krizi ve suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelişi

Türkiye'yle Suriye'nin güvenlik durumları temelde birbirlerine oldukça bağlıdır. Suriye ile Lübnan'ın coğrafi konumları Orta Doğu'nun girişinde yer almakta ve Fransızlar da I. Dünya Savaşı'ndan sonra aynı yerden Anadolu'ya girmişlerdir. Bu durum her iki ülkenin güvenliklerinin de sıkı bir şekilde ilişkili olduğunun bir göstergesidir (Mercan, 2012).

Suriye ile Türkiye'yi son dönemlerde birbirine yakınlaştıran ilk gelişmenin 2003'deki Irak işgaliyle başladığı söylenebilir. İşgalden sonra oluşan istikrarsızlık ve savaş ortamı gerek Suriye gerekse Türkiye'nin güvenlik kaygılarını arttırmıştır. Özellikle bölgedeki Kürt yönetiminin Türkiye'deki Kürt vatandaşları da hareketlendireceği endişesi Suriye'yle ilgili yeni stratejilerin geliştirilmesine yol açmıştır (Gerger, 2012). Bu çerçevede uluslararası platformda kendine yer edinerek Avrupa Birliği ile ilişkilerini güçlendirmek isteyen Suriye, bölgedeki konumlarını pekiştirmek isteyen Türkiye ve İran'la ilişkilerini geliştirmeyi hedef almasıyla ülkeler arası bir yakınlaşma söz konusu olmuştur. 2009 yılında imzalanan anlaşma ile ilişkiler yeni bir boyut kazanarak vize muafiyetlerinde iyileştirmelere gidilmiş ve diğler alanlarda da stratejik işbirliğine yönelik düzenlemeler planlanmıştır (Ayhan, 2009).

Ancak 2010 yılında Tunus'ta başlayan çatışmalarla birlikte Mısır yönetimi de değişerek Ortadoğu yeni bir krize sürüklenmiştir. Suriye'de yaşanan kriz, sorunun uluslararası politik bir nitelik kazanmasıyla birlikte anlaşmazlığa düşen Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler bozulmaya yüz tutmuştur (Çağlar, 2012).

Aynı yılda Tunus'ta ortaya çıkan Arap Baharı'nın etkisi çoğu Ortadoğu ülkelerinde de hissedilmiş ve 2011 yılında da Suriye'de başlamıştır. Çıkan iç karışıklıkların sonucunda çok sayıda insanın yaralanması, ölmesi ve göç etmeleri gibi kritik bir durum ortaya çıkmıştır. Oluşan iç savaşta Türkiye Suriye'deki muhaliflerin yanında yer alan bir tavırda olmuştur.

Suriye'deki yaşanan çatışma ortamından dolayı Türkiye'ye 2011 yılında iki yüz kişinin üzerinde insan göç etmiş ve bu tarihten başlayarak mülteci girişleri de giderek artmıştır (Erişim, AFAD 2016).

2014 yılına gelindiğinde, Suriye'de 9 milyonu aşkın kişinin krizden etkilendiği ve 5 milyonun üzerinde insanın da vatanlarını terk ederek mülteci durumuna düştüğü söylenebilir. 2015 yılında ise rakam 12 milyonu geçerek, ülkenin yaklaşık yarısının ülkesini bıraktığı görülmektedir. Mültecilerin önemli bir kısmı yakın komşu ülkelere olan Türkiye, Lübnan, Irak ve Mısır gibi ülkelere sığınmıştır. Resmi verilere göre 2014 yılında günlük ortalama üç bini aşkın Suriyelinin çevre ülkelere giriş yaptığı belirlenmiştir. Ciddi boyutlara ulaşan bu insan göçü ve karışıklıklarla ve barış olanaklarının azalmasıyla beraber yakın komşu ülkelerde de gerek sosyal ve ekonomik gerekse de politik olarak ortaya çıkan etkiler giderek derinleşmiştir (UNHRC, 2014).

Türkiye'de bulunan mültecilerin önemli bir bölümünü kadın ve çocuklar meydana getirmektedir. Bu demografik görünüm dikkate alındığında, ülkemize gelen sığınmacı Suriyelilerin koruma altına alınmaya ihtiyaç hissedecekleri gözlemlenebilir. Dolayısıyla çocuklar, kadınlar ve yaşlılar daha kırılgan gruplar olarak değerlendirilebilir.

4.1.1.1 Suriye'den ayrılma koşulları

Yapılan araştırmalara göre, Suriyeli sığınmacıların büyük bir kesiminin güvenlik sebeplerinden dolayı ülkelerini terk ettikleri, kamplarda yaşayanların yüzde 60'lık bir bölümünün bunu ayrılma gerekçesi olarak gösterdikleri belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, kamplarda bulunan mültecilerin siyasal ve ekonomik problemleri, kampların dışındakilerin ise öncelikle güvenlik nedenini öne sürdükleri görülmüştür (Erişim AFAD, 2016). Ayrıca kendilerine ayrılmış kamplarda ve kamp dışında bulunan mültecilerin ayrılma gerekçesi olarak sağlık sorunlarını göstermeleri de dikkate değer bir husustur.

Çizelge 4.1: Suriyeli Mültecilerin Ülkelerinden Ayrılma Sebepleri

	Sayı	%	Sayı	%
Güvenlik	1.331	57,2	1.363	80,8
Siyasi	440	18,9	211	12,5
Ekonomik	384	16,5	20	1,2
Sağlık	132	5,7	76	4,5
Diğer gerekçeler	40	1,7	17	1,0
TOPLAM %		100,0		100,0
TOPLAM SAYI	2.327		1.687	

Kaynak: AFAD, *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları*, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2013, s.23
https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf (07.06.2016)

Kamplarda bulunanların yüzde 5'inin ve dışarıda olanların da yüzde 27'sinin sınırı pasaportlarıyla geçtiği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte sonuçta kamplarda yerleşmiş olanlarla dışarıda olanların önemli bir bölümünün sınırı resmi sayılmayan geçiş yolları kullanarak geçtikleri belirlenmiştir.

Çizelge 4.2: Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Giriş Yapma Şekilleri

	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Pasaport kullanarak	5,0	4,8	4,9	26,7	26,8	26,7
Resmi sınır geçiş yerinden pasaport olmadan	52,2	52,6	52,4	25,3	25,6	25,5
Resmi olmayan sınır geçiş yerinden	42,8	42,7	42,7	48,0	47,6	47,8
TOPLAM YÜZDE	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
TOPLAM SAYI	4.031	3.815	7.846	3.724	3.525	7.249

Suriyeli sığınmacılardan kamplarda ve kampların dışında yaşayanların büyük bir bölümünün ülkemizi seçme nedeni olarak ulaşımdaki kolaylığı göstermişlerdir.

Çizelge 4.3: Suriyeli Mültecilerin Türkiye'yi Tercih Sebepleri

	Sayı	%	Sayı	%
Ulaşımında kolaylık	5.853	74,6	5.748	79,2
Daha iyi şartlar	675	8,6	597	8,2
Türkiye güvencesi	996	12,7	582	8,1
Dini sebepler	200	2,5	102	1,4
Diğer	122	1,6	227	3,1
TOPLAM %		100,0		100,0
TOPLAM SAYI	7.846		7.256	

2014'de yapılan bir çalışmada, Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye geliş gerekçeleri arasında ülkenin yakınlığı ve çalışma imkanlarının daha çok oluşu fikri yer almıştır (Özkarlı, 2014). Ekonomik gerekçelerle gelmiş olanların oranının da yüksekliği dikkati çekmektedir. Özellikle erkek bireyler iş imkanlarını dikkate almaktadırlar.

Çizelge 4.4: Türkiye'ye Geliş Sebepleri

	ERKEK	%	KADIN	%	GENEL	%
Yakınlığı	77	51	34	76	111	56
Çalışma imkanlarının fazlalığı	43	28	5	11	48	24
Ulaşım kolaylığı	25	16	4	9	29	15
Modern ve gelişmiş bir ülke oluşu	7	5	2	4	9	5
TOPLAM	152	100	45	100	197	100

Çizelge 4.5: Türkiye'ye Birlikte Geldiği Kişiler

	ERKEK	%	KADIN	%	GENEL	%
Yalnız	54	38	8	18	62	33
Ailesi ile	69	49	36	78	105	56
Akrabaları ile	8	6	-	-	8	4
Arkadaşları ile	8	6	1	2	9	5
Komşuları ile	2	1	1	2	3	2
TOPLAM	141	100	46	100	187	100

Tek başına gelen erkeklerin kadın bireylerden daha fazla oluşu, bir bölümünün ailesini birlikte getirmeyerek bir müddet çalıştıktan sonra döndüğünü ya da dönmek istediğinin bir göstergesi olmaktadır. Bununla birlikte göç gerekçeleri ve neticelerine bakıldığında bunun tersi bir durum gözlemlenmektedir.

4.1.1.2 Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin statüsü ve kayıt durumu

Suriye'den zorunlu nedenlerle Türkiye'ye gelen yabancılar başlangıçta misafir statüsünde sayılırken, giderek fazlalaşmalarıyla beraber 2001 Yılı Avrupa Geçici Koruma Yönergesi'ndeki birtakım hükümlere başvurulmuş (Erişim, EASO 2016) ve bunun neticesinde 2011'de Suriyelilere geçici koruma konumu verilmeye başlanmıştır. Ancak Türkiye Dışişleri ve İçişleri Bakanlığı yetkilileri arasında konu gündeme geldiği ilk günden itibaren mülteci, geçici korunma konumundaki kişiler, şartlı mülteci veya misafir olarak kavram kargaşası süregelmiştir (Erişim, Jiyan 2016). Tüm bu kavramların devlete yüklediği misyon ve sorumluluk çok farklılık göstereceğinden, bu noktada da netliğin sağlanması gerekmektedir.

Suriye'de meydana gelen olaylar, sorunsuz politikalar sürdürme hedefli Türkiye'nin yürüttüğü politikaların çıkmaza girmesinden dolayı Suriyeli mülteci kitlesinin boyutları yönünden ülkemizi yakından ilgilendirmektedir (Erişim, ORSAM 2016). Sürdürülen açık kapı politikasıyla birlikte Suriyelilere geçici korunma konumu verilerek şartlar değişene dek misafir statüsünde tutulmakta ve geriye gönderilmemektedir (Erişim, TEPAV 2016). Misafir tanımlamasının

hukukta bir niteliğinin bulunmaması herhangi bir yükümlülüğe neden olmamakla beraber, kavram karışıklığına neden olmaktadır. Bu durum geçicilik ve geri dönüş olarak algılamayı ve sınır dışı edilme kaygılarını da taşımaktadır, Geçici korunma konumu, kimlik belgelerine sahip bulunmayanları da kapsam altına alarak tüm Suriyeli mültecileri içermekte, benzer şekilde ülkemize giriş yapan Filistinli ve diğer vatansız Suriyelileri de içermektedir (Erişim, UNHRC 2016). Türkiye 1951 yılında yapılan Cenevre anlaşmasına koymuş olduğu ihtirazdan dolayı AB dışındaki ülkelerden gelen yabancıları sığınmacı olarak kabul etmekte, BMMYK tarafından mülteci olarak tanımlanıp bir başka ülkeye yerleştirilinceye dek Türkiye’de geçici yerleşimlerine izin verilmektedir (Akyürek, 2007). Yüksek Komiserlik, Türkiye’nin sağlamış olduğu korumanın geçici korumayla tam olarak örtüştüğü ve kitlesel mülteci akımını engellemede kabul edilebilir bir görüş olduğu düşüncesindedir (poyraz, 2012). Geçici koruma yönetmeliğine göre ülkemizde kalma hakkını elde etmiş olan Suriyeli vatandaşlar, bu yönetmelikle sağlanması gereken hizmetlerden faydalanmaya hak kazanmaktadırlar. Gıda ve konut hizmetlerine ilaveten geçici koruma konumu olan Suriyeliler sağlık, eğitim, iş, sosyal yardım gibi hizmetlerden de yararlanabileceklerdir. Bunlara ilave olarak kamu kuruluşları tarafından olanaklar elverdiğince ayrıca temini de düzenlenmiştir. Ayrıca bu hizmetleri geçici barınma yerlerinde alabilecekleri gibi, herhangi bir sakıncası olmadığı takdirde göç idaresince tespit edilen şehirlerde de bunlardan faydalanabilmektedirler (Erişim, TÜİÇ 2016). Ancak, kayıtsız olan çok sayıda mülteci bu haklardan yoksun olmaktadır.

Sonuçta Suriyeli mülteci problemlerine yerel entegrasyon çerçevesinde kalıcı çözümler getirilmesi seçeneği, sayıları üç milyonu aşan mülteci sorunuyla karşı karşıya kalan Türkiye bakımından henüz tam algılanamamakla birlikte ciddi boyutlara ulaşacak önemli bir sorun olarak kendini göstermektedir (Erişim, Analist Dergisi 2016).

4.1.2 Türk kamuoyunun suriyeli mültecilere bakış açısı

Türkiye’de başlangıçta mülteci ve sığınmacılık kavramları üzerinde pek durulmamaktaydı. Sadece medyanın verdiği kadarıyla kaçak göçmenler olgusu, giderek artan deniz kazaları imajları, ülkelerindeki suçlu durumundaki illegal

kaçaklar şeklinde kamuoyunda oluşturulan algıyla haberdar olunmaktaydı. Suriyelilerin Türkiye'ye kitleler halinde göçleriyle birlikte ortaya çıkan süreçte, her yaşta insanın bulunduğu ve bu kişilerin de ülkelerinde iken farklı gelir, meslek ve eğitim düzeylerinin olduğu görülmüştür. Ülkemize giriş yapan bu kişilerden kamplarda barınanlar ile, ülke geneline yayılarak sayıları milyonları bulan nüfuslarıyla Türkiye'nin her şehrinde yaşamaya başlamaları ve önemli bir bölümünün de olanaksızlıklardan dolayı konut ve gıda gereksinimlerini sağlamakta güçlük çekmeleri insani bir algı oluşmasına da neden olmuştur.

Ayrıca, Türk toplumuna adapte olmalarında çeşitli problemlerin yaşandığı, ilk zamanlar kısa dönem ve geçici olarak görülen bu büyük göç dalgasının giderek daha stabil bir durum göstermesi, hem göç edenlerin hem de bu göçü kabul etmek zorunda kalmış insanların psikolojik durumlarıyla verdikleri tepkileri de dolayısıyla etkilediği de ifade edilebilir (Erişim, TESEV 2016).

Türk halkı, özellikle sınır bölgelerine yakın şehirlerde Suriyeli vatandaşları misafir olarak kabullenmiş, olanakları ölçüsünde katkıda bulunarak yardımcı olmuşlardır. Devletin yapması gereken ise çeşitli imkanların oluşturulmasıyla bu kişilere uygun şartlarda evsahipliği gerçekleştirerek mağdurluk durumlarının önüne geçilmesini temin etmektir. Bunun yanı sıra, sınır illerimizde ikamet eden bölge halkının da kendilerini her türlü terör saldırılarına açık olduklarını düşünmeleri, göç eden kişiler arasındaki kişilerin provoke etme yoluyla saldırılara neden olabilecekleri fikri de Türk halkının endişesine yol açmaktadır. Bu durum da güvenlik tehlikesi oluşturması bakımından göz önünde bulundurulması gerekli ciddi hususlar olarak değerlendirilmesini gündeme getirmektedir. Bunun yanı sıra sınır illerinde ve yakın kesimlerde mültecilerin organize olmaları yerel halkta tepki oluşturarak kutuplaşma durumu yaratmakta ve bütünleşmeyi güçleştirmektedir. Çünkü küçük çaplardaki adli vakalar da kitle çatışmalarına ve çeşitli tartışmalara neden olabilmektedir (Erişim, TESEV 2016).

Diğer taraftan, zor şartlarda yaşamaya çabalamaları da, değişik türlerdeki şiddet olaylarıyla suç ortamını yaratarak tüm bu olumsuzlukların gelişmesi açısından da elverişli ortam hazırlamıştır. Eğitim düzeyi düşük ve geliri olmayan, dışlanmış olma ve yabancılaşma hislerini taşıyarak kimlik bunalımına giren genç yaştaki sığınmacıların önümüzdeki dönemlerde de birtakım suçların odak

noktasını yaratacağı da belirtilmektedir. ORSAM'a göre, gerekli tedbirler alınmadığında yakın bir zamanda çeşitli suçların ve yeraltı örgütlerinin kaynağını da bu kayıp kuşak meydana getirecektir. Bu bağlamda özellikle Suriyeli göçmen çocukların durumu kritik bir durum yaratmaktadır. Bu durum aynı zamanda onlar açısından uyum sorunu ve bunun getireceği olası sorunları gözler önüne sermektedir (Erişim, TESEV 2016).

Bu durum ekonomik yönden değerlendirildiğinde de negatif bir görünümün meydana geldiği görülmektedir. Örneğin eskiden beri o yerde kalan kiracıların yerlerinden edilmek suretiyle evlerin yüksek fiyatlarla Suriyeli vatandaşlara verilmesi de evsahipleri yönünden bir avantaj, kirada oturanlar için ise bir dezavantaj olarak ele alınabilir. Bunun yanı sıra sınır kentlerinde yaşamda pahalılıkların oluşması da bir başka faktör olarak yansımaktadır. Talep artışlarıyla beraber ana yiyecek maddeleri ve konut maliyetlerinin yüksekliği de enflasyonun bu kentlerde ortalamanın çok üzerinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca mültecilerin endüstri, tarım ve küçük çaptaki işletmelerde kayıtsız olarak ucuz iş gücü şeklinde istihdamı da önemli sorunlar arasında yer almaktadır (Erişim, TESEV 2016).

Yapılan bir araştırmada Suriyeli mültecilerin hem iş hem de sosyal hayatlarında genelde toplum tarafından yakınlık gösterildiği ve tepki görmedikleri belirlenmiştir(Erişim, TESEV 2016). Araştırmaya göre toplumda henüz Suriyelilere karşı negatif bir tutum sergilenmediği de ifade edilebilir. Ancak gelecekte oluşabilecek problemlerle beraber toplum içi tepkilerin de yaratacağı değişimlerin ortaya çıkabileceği de söylenebilir. Araştırmaya göre Suriyeli mülteciler gittikleri yerlerde ucuz işgücü olarak istihdam edilmeyi benimsemiş görünmektedir. Bu durumda iş bulmakta güçlükler yaşayan ve düşük ücretlerle çalışmayı kabul etmeyen kesimlerin Suriyeli çalışanlara karşı tepki gösterdikleri ve bu durumun da sosyal hayata yansımış olduğu belirtilmektedir.

4.1.3 Türkiye'deki suriyelilerin genel durumu

Resmi istatistiklere göre 2011 yılında Hatay ili civarındaki kamplarda sekiz binin üzerinde Suriyeli mülteci bulunmaktaydı. Elde edilen bulgulara göre 2012 yılında bu rakamın 78 bini aştığı görülmektedir. Aynı dönemde Türkiye'nin kabullenebileceği sayının yüz bin olarak belirlendiği ifade edilmekle birlikte,

Suriye'deki çatışmaların öngörülenden daha uzun sürmesiyle birlikte göçler devam etmiştir. 2014 yılında ise bu rakam bir milyon 700 bine, 2015'te ise iki milyona ulaşmıştır (Erişim, TESEV 2016).

Suriyeli mültecilerin sayıları ise sürekli olarak değişiklik göstermektedir. Kampların dışında ikamet eden mülteciler önemli bir çoğunlukla sahip olup, devlet yardımlarından faydalanamamaktadırlar. Kentlerde durumu daha elverişli olanlar ise sayıca az olmakla birlikte kendi olanaklarını kullanarak konut sahibi olmakta ya da kiralayarak barınma gereksinimlerini sağlamaktadırlar. Önemli bir bölüm de elverişsiz yerleşim yerlerinde ya da açık alanlarda güç koşullarda yaşam savaşı vermektedirler. Temizlik ve sağlık şartlarının olmaması da hastalıklara açık bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Suriyeliler sınır şehirlerinde daha yoğun olarak ikamet ettiklerinden buldukları yerlerde nüfus artışlarına yol açmışlardır. Yaşanılan bu kentler önceleri kendi olanaklarıyla gündelik yaşamlarını devam ettirebiliyor iken, yeni durumda yaşam çok daha güç bir hale gelmiştir. Doğal olmayan bu artışlar iş olanakları yönünden de başta ekonomi olarak tüm alanlarda tüm dokuya zarar verecek biçimde etki etmektedir.

Belirli kapsamda yer alan kurallar içinde yaşayan kayıtlı mültecilere çeşitli olanaklar sunulmakta iken, kayıtsız olan ve kamp haricinde yaşayanların da devletin sunduğu hizmetlerden yararlanamadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Mazlum-Der'in hazırladığı bir rapor(Erişim, MAZLUMDER 2016).

haricinde mültecilere yönelik olarak onların yaşam koşullarını araştıran yayınların olmadığı da söylenebilir. Mültecilerin çok az bir bölümü yakınlarının koruması altında hayatlarını devam ettirmektedirler. Kamp dışında yaşayanlar ise açık alanlarda ya da elverişsiz koşullara sahip konutlarda risk altında yaşamaktadırlar. Birtakım STK'ların desteği söz konusu olsa da, kaydı bulunmayan Suriyeli mültecilerin çoğu yardımlardan yoksun olduğu görülmektedir.

Mülteciler başlangıçta sınıra yakın bölgelerde kalırken, zamanla Türkiye içerisinde her bölgeye dağılmışlardır. Bu durum da doğal olarak ülke genelinde sorunlara yol açmaktadır. Ortadoğu'da oluşan krizlerin neden olduğu kitle

göçleri sadece yerel değil aynı zamanda ulusal bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriyeli mülteci konusu sosyolojik yönden incelendiğinde, gelecek dönemlerde Suriye aile yapısının ve farklı geleneklerin Türk vatandaşı üzerindeki pozitif ve negatif etkilerini de taşıyacağı açıktır. Sözgelimi yasalarımıza göre evlilikte tek eşlilik geçerli olmasına karşın son zamanlarda Türk erkeklerinin resmi olmayan yöntemlerle Suriyeli kadınlarla ikinci evliliklerini yaptıkları da belirlenmiştir. Dolayısıyla resmi olmayan evliliklerden doğan çocukların da vatandaşlık hususlarının tespitinde sorun yaşanmakta ve kayıtsız olmaktadır. Bu nedenle çocukların Türk vatandaşı olabilmeleri olanağı bulunmamaktadır (Erişim, TESEV 2016). Bunun yanı sıra, farklı dil ve kültür yapılarının söz konusu olması ve hayat biçimleri de toplumsal etkileri yönünden öne çıkan farklılıklardır.

Suriyelilerin yaşadıkları çevresel koşullar ve yaşam güçlüklerinden dolayı özellikle işi olmayan gençlerin uyuşturucu ve fuhuş ortamlarına düşmeleri de bir başka sorun olarak gündeme gelmektedir (Erişim, TESEV 2016). Ayrıca dilencilikle geçimlerini sürdürmeye çalışanlarla birlikte adi suçlara karışanların sayılarındaki artışlar da önde gelen sosyal konular arasında yer almaktadır. Ayrıca kampların dışında yaşayan çocukların sadece çok azı eğitimlerini sürdürebilmekte, okul yerine aileye katkıda bulunmak için kayıt dışı olarak çocuk işçi konumuyla çalışma hayatında yer almaktadırlar.

Kamplarda kalan mülteciler gıda, sağlık ve eğitim gibi konularda yardım almakta, dışarda yaşayanlar ise sadece kayıtlı olmaları durumunda sağlık hizmetlerinden ücret ödmeden faydalanabilmektedir. Eğitim hizmetlerinde ise pasaportu olanlar eğitimlerini sürdürebilmekle birlikte dil problemi yaşanmaktadır. Özellikle eğitim sorununun gelecekte önemli sıkıntılar yaratacağı söylenebilir. İstanbul'da yapılan bir araştırmada çocukların önemli bir bölümünün eğitim yaşında olmakla beraber okula gitmedikleri de belirlenmiştir. İstanbul'a geliş gerekçelerinin ise genel olarak iş arama ya da bazı yakınlarının olmasıdır (Erişim, MÜLTECİ 2016).

4.1.4 Türkiye'deki suriyeli mültecilerin temel sorunları

Sığınmacılığın beraberinde getirdiği sorunlar çok katmanlı ve yığılmalıdır. Sığınma öncesi, ve sığınma sürecinde yaşanan sorunlar olarak ayrı biçimde ele almak gerekir. Sığınmacıların sığındıkları ülkeye gelmeden önce karşılaştığı meseleler; savaş, insan hakkı ihlalleri, politik, dini, ırk ya da etnik nedenlerden ötürü kötü muameleye maruz kalmak olarak ele alınabilir. Yaşanan bu durumlar kişiler için oldukça stres yaratıcıdır. Öyle ki onları buldukları ülkeden bilinmezliğe doğru yola çıkmaya yöneltebilmiştir.

Göçlerde yaşanan zorunlu durum ve net kopuş, bireye yabancılaşma duygusu ve korunmasızlık hissini uyandırır. Yabancı olma, hor görülme ve dışlanma riskini içinde taşır. Yabancılaşma; dışlanma, uyum, bütünleşme, özümleme hususlarıyla da yakından ilişkilidir. En çok sosyal dışlanma tehlikesi altında olan kesimlerden biri mültecilerdir. Sosyal dışlanmanın en belirgin sonuçları düşük gelire sahip olmak, çalışma yaşamına girme güçlüğü yaşamak, toplumdaki kültürel olanakları, bireysel hakları hizmetleri ve yararları kullanamamak, sosyal destekten yoksun olmak üzere belirtilebilir. Sosyal dışlanma olduğunda bireyler, düşük gelir, ayrımcılık, yeteneklerin kullanılmasında fırsat yoksunluğu, suça bulaşma riskinin yüksek olması, aile ilişkilerinin bozulması ve aile desteğinin bozulması gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir (İçağasıoğlu, 2011). Bu açıdan mülteci statüsündeki bireyleri öncelikli olarak acil yardım, daha sonra ise rehabilitasyon uygulamalarıyla katkıda bulunmak gerekmektedir. Zira mülteci konumunda olan kişiler suistimale açık şartlarda yaşamaktadırlar. Bir çok açıdan risk altında olan mülteciler desteklemedikleri takdirde, insan tacirleri, uyuşturucu çeteleri ve organ ticareti yapan yeraltı örgütleri tarafından suistimale uğramakta ve çeşitli suçlara bulaşabilmektedirler (İnsani Yardım Vakfı, 2009).

Bu bağlamda Suriyeli mültecilerin yaşadığı sorunlar sosyal, ekonomik, sorunu ve sağlık sorunları olarak ele alınabilir.

4.1.4.1 Sosyal sorunlar

Yerli halkın kendilerine karşı önyargılı olup kötü davranması, sığınılan ülkenin dilini bilmemek sığınmacılara sosyal anlamda zorluklar getirmekte ve onların ülkeye entegrasyonu engellemektedir. Türkiye'de sığınmacılar ile yerel halk

arasında uyumu sağlayacak çalışmalar yapılmamakta, yapılan çalışmalar için standartlar bulunmamakta ve yerel anlamda ilgililerin kişisel eğilim ve tercihlerine göre bu boşluk doldurulmaktadır.

Fiziksel olarak farklı bir ortam ve yerleşim yeri, değişiklikler gösteren nüfus yoğunluğu, yeni beslenme alışkanlıkları, yeni hastalıklar politik olarak yeni bir siyasi topluluğun denetimi, ekonomik açıdan farklı türlerdeki istihdam tarzları, kültürel açıdan dil, din ve eğitim değerlerine yönelik değişiklikler, toplumsal yönden yeni sosyal ilişkiler bu insanlar için ilk defa karşılaşılan, güç ve zorlayıcı tecrübelerin yaşanılmasını getirmektedir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların gereksinimlerini karşılamak, uyum sağlamaları, bekleme sürecini mümkün olduğunca iyi bir şekilde atlatmaları ve stresten uzak gündelik yaşamlarını sürdürmeleri açısından bu durum çok önemlidir. Yaşadıkları ortam onların yaşadıkları bölgeye ulaşımını ve yerel halkla kaynaşmalarını ve sosyal kaynaklara erişimlerini en iyi sağlayacak şekilde ayarlamalıdır. Nitekim bu denge karşı karşıya kalacakları sosyal sorunlar için pro-aktif bir yaklaşım olacaktır.

Araştırmalarda Suriyeli mülteciler hususu, en başta bir sosyal uyumluluk problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mültecilerle yerel halk arasında kültür, dil ve hayat tarzlarından ortaya çıkan problemler de bölge halkının tepkilerinin öncelikli sebepleri arasındadır. Ayrıca çokeşlilik durumunun yarattığı ve bu nedenle boşanmalarda görülen artma, aktüel bir problem durumuna gelen çocuk ve kadın istismarlarının görülmesi, çoğu illerde ortaya çıkan etniksel ve mezhepsel kutuplulukları yaratması ve tüm bu sorunların yanı sıra dengesiz yapılaşmalarla ortaya çıkan toplumsal etkiler şeklinde görülmektedir (Erişim, TESEV 2016).

4.1.4.2 Ekonomik sorunlar

Suriyeli mülteciler sığındıkları bölgelerde asgari ücretin daha altındaki gelir seviyesinde çalışmayı kabullendiklerinden dolayı, iş gücü piyasalarında çalışan bireylerin gündelik ücretleri giderek düşmekte, işsizlik sorunu yaşayan veya çok düşük gelir seviyesini kabul etmeyen bölge iş gücüyle belli birtakım toplum kesimleri, mülteci işçilere tepki göstermektedir. Mültecilerin varlığıyla ilgili bir başka sorun da yüksek kiralar ve kiralamak için ev bulunmasında güçlüklerin

yaşanmasıdır. Önceki kiracıların evlerinden edinilerek daha yüksek rakamlarla Suriyelilere kiralanması da görülmekte, evsahipleri açısından bir fırsat olarak ele alınsa bile, kiralayan vatandaşlar açısından çok önemli bir problem haline gelebilmektedir. Bunun yanı sıra, fiyat durumunun her alanda artış göstermesi de ayrı bir ekonomik sorun olarak kendini göstermektedir (Özkarlı, 2014).

4.1.4.3 Barınma sorunu

Tüm dünyada olduğu gibi, barınma/konut, Türkiye'ye iltica eden sığınmacıların en büyük sorunları arasında yer almaktadır. Sığınmacı ve mülteciler ya misafirhanede, ya kamplarda ya da evlerde kalmaktadır. Refakatsiz çocukların barınması ise ülkemizin Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır. Sığınmacı ve mülteciler için her türlü barınma şeklinin getirdiği sıkıntılar vardır. Örneğin mültecilerin yaşadıkları kamplar; hayat güvencesi, gıda ve ahlaki güvenlik durumunun risk altında olduğu; elverişsiz şartların, alt yapı olmamasının, eğitim ve yoksulluk problemleri görüldüğü yerlerdir. Bu nedenle kamplardaki ölüm vakalarının önemli bir bölümü kamp koşullarından doğmaktadır (İnsani Yardım Vakfı, 2009). Türkiye'de yaşayan sığınmacılar genellikle kendi etnik kökeninden, dil sorunu yaşamayacağı kişilerle, hayat standartları düşük konutlarda yaşamaktadır. Konut sorununun temelinde ekonomik nedenlerin yer aldığı belirtilebilir. Ekonomik şartları yeterli olmayan sığınmacıların sağlıksız apartman dairelerinde veya gecekondularda topluca yaşamaları söz konusu olabilmektedir.

Sığınmacıların Türkiye'de buldukları süre içinde barınma ihtiyaçlarını karşılamada yaşadıkları sorunların diğer nedenleri; ikamet edilen ilin sosyoekonomik dokusuna yabancılik ve etnik kökenin farklı olması ve Türkçe bilmeme gibi nedenlerden dolayı uyum sağlayamamaktır. Nitekim bu durum özellikle küçük uydu kentlerde önyargılı olan halkla bütünleşmesini engellemekte, kendi imkânlarıyla da olsa uygun koşullarda evlere ulaşamamalarına neden olmaktadır.

Kampların dışında yaşamayı isteyen mülteci toplulukları ise, halka açık parklar ve buna benzer yerlerle sağlıksız konutlarda çeşitli tehditler altında hayatlarını sürdürmeye çabalamaktadırlar. STK ve benzeri kurumlar bu insanlara destek olmaya çalışsa bile, kayıtsız çok sayıda mülteci bu olanaklardan yoksun

kalmaktadır. Merkezlerde ve büyükşehirlerde yaşamaya çalışan kayıtsız Suriyeli mülteciler bu durumda, devletin sunduğu yardımlardan yararlanamamaktadırlar (Erişim, TESEV 2016).

4.1.4.4 Sağlık sorunları

Resmi kaynaklarla yazına göre mültecilerin sağlık sorunları arasında şu sorunlar ön plana çıkmaktadır (Yavuz, 2015) ;

- i. Gıda almada yaşanan sorunlar,
- ii. Çocukların büyüme/gelişme yetersizlikleri,
- iii. Kansızlık/anemi
- iv. İshal, solunum yolu enfeksiyonları, sıtma ve kızamık gibi bulaşıcı hastalıklar,
- v. Fiziksel şiddetle birlikte ortaya çıkan yaralanma durumları,
- vi. Cinsel istismar,
- vii. Arzu edilmeyen ve aynı zamanda da riskli hamilelik durumları,
- viii. Kronik hastalıklar ve komplikasyonları,
- ix. Diş sağlığı problemleri.

Suriyelilerin sağlık problemleriyle ilişkili çeşitli haklar Türk hukukunda yer almakla beraber, kamplarda onlara tahsis edilmiş yerlerin dışında yaşamaya çalışan Suriyeliler, sağlık ve konut gereksinimlerini temin ederken büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmakta ve elverişsiz koşullarda hayatlarını idame ettirmektedirler. Dil problemi de bu insanların hizmetlere ulaşmasını güçleştirmekte, kendi haklarıyla ilgili farkındalık oluşturmada problemler yaratmaktadır (Erişim, Brokokings edu, 2016)

Ayrıca 5510 sayılı genel sağlık sigortası yasasına göre, ülkemizde geçici koruma statüsü altında bulunan veya çalışma iznine sahip olmayan yabancılar bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Mültecilerin kendi vatanlarında sigortalı olmaları durumunda, sözleşmeye göre genel sağlık sigortası haklarından faydalanabilecektir. Ancak mültecilerin bu kapsamda ele alınmasına karşın, AB ülkeleri dışından gelenleri içermemesi de (sayılarının AB ülkelerinden gelenlerden fazla olmasından dolayı) asıl kitlenin korunma dışında kaldığı da görülmektedir (Erişim, Çalışma İlişkileri 2016).

Diğer taraftan, ülkemizde artık görülmeyen kızamık ve çocuk felci gibi hastalıklar da mültecilerin taşıdığı hastalıklar arasındadır. Bu nedenle özellikle sınır bölgelerde kalan şehirlerde önlem için küçük yaştaki çocukların hepsine gerekli aşılar yapılmıştır (Erişim, SETAF 2016).

Mültecilerin sayılarının çok oluşu göz önünde bulundurulduğunda, her ne kadar kamu hastanelerinde hizmet sunulsa da, hazırlanan raporlarda bu tür hizmetlerde aksaklıkların yaşandığından söz edilmektedir.

4.1.5 Suriyeli mülteci çocuklar

Son dönemin en ağır insanlık krizlerinden biri olan Suriye krizinde özellikle çocuklar bu çatışmaların en önemli mağdurları olarak görülmektedir. Eğitimi, hayat düzeyi ve belirli standartları negatif olarak etkilenecek önemli bir bölümü ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır.

UNICEF'in 2015 verilerine göre, Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin 1.182.261'ini çocuklar oluşturmaktadır. Bu sonuca göre Türkiye'deki Suriyelilerin yaklaşık yüzde 54'ünü 0-18 yaş aralığında yer alan çocukların meydana getirdiği ifade edilebilir. Bunlar arasında okul çağına gelmiş bulunan çocuk sayısı ise yaklaşık 746 bindir. Tüm bu bilgiler ışığında, ülkelerinde eğitimlerini yarım bırakan ve devam ettirmeleri gerekli olan yüz binlerce Suriyeli çocuğun yaşadığı söylenebilir. Hatta savaşın başladığı 2011 yılından itibaren Türkiye'de 200 bini aşkın Suriyeli bebeğin doğduğu istatistiklerle belirlenmiştir (Emin, 2015).

Gerek kamplarda gerekse dışarıda yaşayan Suriyeli nüfusunun büyük bir bölümünü çocuklar meydana getirmekte ve ülke krizinin sürmesi doğrultusunda Türkiye'de koruma arayan Suriyeli mültecilerin gereksinimlerinin boyut ve dereceleri de giderek artmaktadır (Erişim, UNICEFTURK 2016). Bu bağlamda ilticanın çocuklar açısından ne anlam ifade ettiği ve öneminin yanı sıra, genel olarak sığınmacı ve mülteci çocukların haklarına ilişkin bilgiler de konuya açıklık getirmesi açısından bu bölümde verilecektir.

4.1.5.1 Çocuklar açısından iltica

BMMYK'ya göre son on yılda dünya genelinde yirmi milyonun üzerinde çocuk yurtlarını bırakmak zorunda kalmıştır. Özellikle savaşların ve iç çatışmaların

görüldüğü ülkelerde doğrudan veya dolaylı etkilenen kişiler olmakla kalmamakta, aynı zamanda da direkt olarak hedef alınan unsurlar durumuna gelmişlerdir. Organ ticareti ve fuhuş yaptırmak için kaçırma, cinsel suiistimal, asker olmaya zorlanma gibi hak ihlallerinde ne yazık ki çocukların sayısı aşırı derecede çoktur.

Mültecilik sürecinin çocuklar açısından oldukça güç olduğu söylenebilir. Mültecilik başvuruları bazen aile ile bazen de yanında kendisine refakat eden kimse bulunmadan yapılmakta, kimi zaman da güç esnasında yakınların kaybetmekte veya onlardan ayrı kalmak durumundadır. Bu süreçte özellikle refakatçisi bulunmayan çocuklar bedensel ve psikolojik sağlıklarını risk altına sokacak hallerle karşı karşıya kalabilmektedir. Mültecilik konusu çocuklar söz konusu olduğunda, yetişkinlik çağına erişememiş olmalarının yanı sıra, savunmasızlıkları yönünden de dikkatle değerlendirilmelidir.

Türk mevzuatında mülteci tanımlamasında yaş sınırlaması yer almadığından, erişkin veya çocukluk şeklinde bir ayırım da söz konusu değildir. Yetişkin bireylere uygulanan sistemin benzeri çocuklar için de geçerli olmaktadır.

Ailelerin eşlik ettiği çocukların konumu anne ve babalarının pozisyonuna bağlıdır. Çocuk, anne ve babasının her ikisi veya bunlardan biri ile gelmesi durumunda, mülteci olma hali ailesine bağlı olarak değerlendirilebilmektedir. Refakatçileri olan çocukla görüşme yapılmamakta, dolayısıyla çocuğun durumu özel olarak incelemeye tabi tutulmaktadır. Ebeveynin mültecilik isteğinin kabulü durumunda ise çocuk da otomatik olarak bu hakkı kazanmaktadır (Erişim, BIANET 2016).

4.1.5.2 Sığınmacı ve mülteci çocukların hakları

Çocuk sığınmacılar, yaşadıkları olumsuz deneyimlerini, yaşları dolayısıyla kendilerini koruyamamalarından ötürü büyük sorunlarla karşı karşıyadır. Bu çocukların vatandaşlık hakları ve özel koruma haklarına sahip olması gerekir. Sığınmacıları çevreleyen kompleks süreçlerde, çocuklar ve onların korunma ihtiyacı yüzünden diğer sığınma arayanlardan farklılaşırlar (Çiçekli, 2009).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının onuncu maddesine göre, tüm bireylerin dil, din, renk, cinsiyet, politik düşünce vb. gerekçelerle ayırım yapılmadan yasalar karşısında eşit olduğu kabul edilmiş, on altıncı maddede de, temel hak ve

hürriyetlerin yabancılar için milletlerarası hukukla uyumlu olmakla birlikte sadece yasayla sınırlandırılabilmesi de kabul edilmiştir. Ayrıca yabancı, vatandaş, mülteci ya da sığınmacı ayırımı yapmadan tüm bireylerin temel hak ve hürriyetlerden faydalanacağını da belirtmiştir. Anayasada yalnızca vatandaşlara tanınmış olan birtakım haklardan mülteci ve sığınmacıların da yararlanma olasılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu kişilerin temel hak ve özgürlükler bakımından yurttaşlarla eşit olmakla birlikte, bazı politik, sosyal ve ekonomik haklara sahip olmamakta veya sınırlı olmaktadır (Erişim, UNHRC 2016). Anayasanın bu maddeleri iltica eden çocuklar açısından ele alınıp yorumlanması, onların temel haklarının daha net olarak anlaşılmasını sağlayacak, ve bu hakların sağlayacağı imkanlara ulaşmalarını kolaylaştıracaktır.

Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre Türkiye'de doğmuş olan ve yabancı ebeveyni dolayısıyla doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığı edinemeyen çocuk, doğumdan başlayarak Türk vatandaşı sayılmaktadır. Ayrıca Türkiye de bulunmuş olan bir çocuk tersi kanıtlanmadıkça Türkiye'de doğmuş kabul edilmektedir (Erişim, Resmi Gazete 2009). Bu durumun ailesi Türkiye'ye iltica ettikten sonra Türkiye'de dünyaya gelen çocuklar açısından netleştirilmesi gerekmektedir (Akyüz, 2010).

Sığınmacı Çocukların Hakları Türk mülteci hukukunda iltica etmiş çocuklara özel haklar tanıyan düzenlemeler yer almasa da, yasa özelliğinde olan Çocuk Hakları Sözleşmesi, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu gibi belirli yasaların yanı sıra, ilgili yönetmelik, genelge ve diğer uluslararası yükümlülükler mülteci çocukların haklarına ilişkin kanuni çerçeveyi oluşturmaktadır (Çağlar, 2011).

Yasalarda, erken yaşlarda erginliğe ulaşmış olsa bile on sekiz yaşını doldurmayan bireyler çocuk statüsünde değerlendirilir ve dolayısıyla çocukların sığınma işleyişi ve düzenlemelerine erişim hakkı temel haklardan biri durumundadır. Başka bir ifadeyle erişkinlere uygulanmakta olan tüm prosedür, çocuklar için geçerli olmaktadır. Halen yürürlükte bulunan BMMYK prosedürlerine göre ailesinin yanında bulunan çocukların konumu, ailelerinin konumlarına bağlı olmaktadır. Ebeveynin mültecilik isteği kabul edildiğinde

çocuk da doğrudan mülteci olma konumunu kazanmaktadır (Erişim, UNHRC 2016).

Çocuklarla ilgili temel hak ve özgürlükleri tam olarak tespit eden tek anlaşma olan ve Türkiye'nin de tarafı olduğu *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme* bir mülteci sözleşmesi olmamasına rağmen, tüm çocuk hakları ile ilgili hükümleri içerdiğinden ve ayrıca 22. Maddesi ile de mülteci çocuklara ilişkin hükümleri düzenlediğinden, mülteci çocuklara da birebir uygulanmaktadır. (Taraf devlet sığınmacı statüsü kazanmaya çalışan ya da sığınmacı olan çocukların haklarını kullanabilmesi için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Hiçbir yakını olmayan, kimsesiz durumuna düşen sığınmacı çocuk bu sözleşmede belirtilen ilkelere göre, aile ortamından yoksun olan bir çocuğun sahip olduğu korumaya kavuşturulur. Zira bu sözleşme 1. ve 2. maddeleri ile içeriğindeki tüm hak ve özgürlükleri on sekiz yaşın altındaki her insana herhangi bir ayırım gözetmeksizin tanımak suretiyle mülteci çocukların da yasama, yürütme ve yargı makamları ile tüm kurum ve kuruluşlar karşısında bu haklardan yararlanmasını sağlamış bulunmaktadır (Odman, 2008). İç hukuk yönünden bu sözleşme, 1982 anayasasına göre yasa hükmünde sayılmaktadır. Bu sözleşme ile ulusal kanunlarımız arasında anlaşmazlık varsa Sözleşme kuralları uygulanır (Akyüz, 2010).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ayırım gözetmeme ilkesi, her çocuğun diğer çocuklarla eşit muamele görmesini, yetişkinlere tanınan haklar elverdiği ölçüde çocuklara da tanınmasını, ailenin sosyal statüsü nedeniyle çocuğun bir ayrımcılığa tabi tutulmamasını, ne ceza ne mükafat olarak ayrımcılık yapılmamasını, çocuk ceza adaletinde adil yargılanmayı kapsar. Sözleşme her çocuk ifadesiyle tüm çocukları amaçlamıştır. Mülteci, özürlü, tutuklu hükümlü, resmi evlilik dışı, kimsesiz ve güç şartlarda yaşayan çocuklar, dezavantajlı çocuklar grubunu oluşturur (Erdoğan, 2011).

Taraf devletlerin ayrımcılığı önleme, ayırım yapmama yükümlülükleri sadece uygulamaya ilişkin olmayıp bunun yanında stratejik planlama kanun çıkarma, izleme kontrol etme, denetleme, bilinç ve duyarlılık geliştirme, eğitim ve bilgilendirme gibi konuları da kapsamaktadır.

Sığınmacı ve mülteci çocukların hakları bu araştırmada genel başlıklar altında eğitim-öğretim hakkı, sağlık hakkı, sosyal hizmet ve sosyal yardımdan yararlanma hakkı, ve özel yaşama saygı hakkı olarak ele alınmıştır.

Eğitim ve öğretim hakkı

Eğitim hakkının tüm haklar içerisinde özel bir yeri vardır. Eğitim hakkı, diğer hakların bilinmesinde, kullanılmasında ve korunmasında anahtar role sahiptir. Bu anlamda eğitim hakkı bireylerin hayat hakkından düşünce ve ifade özgürlüğüne kadar tüm hakların kullanılmasının ön şartıdır. Hayat hakkının varlığı ve korunması eğitime bağlıdır. Hayat hakkıyla birlikte çocuğun fiziksel, düşünsel, sosyal ve ahlaki gelişiminde eğitime gereksinimi bulunmaktadır (Akyüz, 2010).

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde her bireyin eğitim öğretim hakkının bulunduğu ve en azından ilk ve temel basamaklarının ücretsiz ve zorunlu olduğu belirtilmiştir. Bu durum Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ile de daha da güçlendirilerek doğrulanmıştır. Ayrıca ilköğrenimin zorunlu ve herkese açık olduğunu, ortaöğrenimin teknik ve mesleki eğitim de içinde olmak üzere farklı şekillerinin geliştirilmesi gerektiği, yükseköğretimin eşit olarak herkesin becerisiyle uyumlu olarak gerekli yöntemlerle ve özellikle ücretsiz oluşun yaygınlık kazandırılmasıyla herkese açık duruma getirilmesinin gerekli olduğu ifade edilmektedir.

İnsanların öncelikli hakkı olan eğitim ve öğretim, çocuk haklarına ilişkin sözleşmede de güvenceye alınmış ve taraf devletlerin çocukların eğitim haklarını kabul edip, fırsat eşitliği temelinde aşamalı olarak gerçekleştirilmesi görüşüyle, ilköğretimin herkes için zorunlu ve ücretsiz yapılması istenilmiştir (Odman, 2008). 1951 tarihli mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşmede de, taraf devletlerin ilk tahsil konusunda vatandaşlarına tanınan aynı muameleyi mültecilere de tanıyacağı belirtildikten sonra, 2. fıkrasında da özellikle eğitimden yararlanma, yabancı ülkelere verilmiş eğitim dokümanları, üniversite diplomaları ve belgelerin tanınması, harç ve resimlerden muaf olma durumları ve eğitim bursları konusunda olabildiğince uygun ve herhalde benzer koşullar altında bulunan yabancılara tanınan haktan daha az olmayacak şekilde davranmaları hususu vurgulanmaktadır (Erişim, Obdusman 2016).

Türk eğitim mevzuatındaki 222 Sayılı Öğretim ve Eğitim Kanununa göre zorunlu ilköğretim, 6–14 yaş grubundaki çocukları içermektedir. Türk hukukunda Türk vatandaşı olan çocuklar için zorunlu olan sekiz yıllık ilköğretim, mülteci ve sığınmacı çocuklar için zorunlu olmasa da bir hak ve özgürlük olarak düzenlenmektedir. Mülteci ve sığınmacı çocukların eğitim ve öğretim özgürlüğü 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği'nin 27. maddesinde düzenlenmektedir. Yönetmelik ayrıca, mülteci ve sığınmacıların öğrenim görebilmelerini ülkede kalabilecekleri süreyle sınırlı olmak üzere genel hükümlere havale etmektedir (Çiçekli, 2009).

Sığınmacı çocukların eğitimlerinin zorunlu tutulmaması, onların eğitimden uzakta kalmasında etkindir. Bunun yanında üçüncü ülkeye yerleştirilecekleri için kimi çocuklar ebeveynleri tarafından nasıl olsa başka ülkeye gideceğiz diye okula gönderilmemektedir. Fakat bu süreç belirsiz olup kimi sığınmacılar için 1 yıl kimi sığınmacılar için 4-5 yıl sürebildiği için sığınmacı çocuklar uzun süre eğitimden uzak kalabilmektedir. Bu açıdan sığınmacı çocukların eğitim haklarının güvence altına alınması için gerekli teşebbüslerde bulunulmuştur. İçişleri Bakanlığı ile eşgüdümlü olarak MEB, sığınmacı çocukların okula devam etmelerini ve bir an önce ilkokul diploması alabilmelerini olanaklı kılmıştır. Okullara kayıtlarını yaptırmış olan çocukların ikamet izinlerinin sağlanması da teşvik edici bir öge olarak değerlendirilebilir (Erişim, MEB 2016). Bu çocuklardan zorunlu ilköğretim dönemini geçmiş olan öğrenciler, normal liselere kaydolabilmekte, ayrıca mesleki ve teknik eğitim kurumlarına da kayıtlarını yaptırabilmektedirler. Sığınmacı ailelerin çocuklarından öğrenim vizesi istenmemekte ve aynı normal ilköğretim kayıtlarında yapıldığı gibi emniyet organları tarafından verilen ikamet tezkerelerindeki mülteci ifadesi yeterli görülerek kayıtları yapılmaktadır. 2004 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiş olan Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları ve Sınav Geçme Yönetmeliği'nde 2006 yılında gerçekleştirilen değişikliklere göre, mezun olma ya da ayrılma durumunda bireylere başarı hallerini gösteren dokümanlar; mezuniyete hak kazanıldığı takdirde sertifika veya diploma verilmektedir (Erişim, Carim 2016).

Sağlık hakkı

Sağlık hakkı, birçok uluslararası belgede tanınmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne göre herkesin kendisi ve ailesinin sağlığı ve refahı için gıda, giyim, barınma ve tıbbi tedavi hakkı bulunmaktadır. Ayrıca, işsizlik, hastalık, sakatlık, yaşlılık ve irade dışı şartlarla ortaya çıkan doğan geçim sıkıntısı hallerinde güvenlik hakkına sahip” olması hakkı olduğunu belirtmektedir (Erişim, Obdusman 2016).

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede de sağlık hakkıyla ilgili uluslararası insan hakları mevzuatında bulunan en kapsamlı maddedir (Erişim, Obdusman 2016).

Sağlık hakkının tümüyle geçerlilik kazanması için, kapsamın tam olarak tespiti gerekli olmaktadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi açıklamalarında bu hakkın normatif kapsamını ifade ederken, sadece zamanında sunulan elverişli sağlık bakımı olmadığını, güvenli aynı zamanda da içilebilen su kaynaklarına ulaşma durumunun, yeterli sağlık koruma şartlarının, gıda, barınma, çevre şartlarının sağlıklı oluşu ve cinsel sağlığını da içererek, sağlığa ilişkin eğitimlere ulaşabilir olmanın sağlık hakkı kapsamında olduğunu vurgulamaktadır.

Çocuk hakları sözleşmesi, devletlerin, çocuk ve ailesinin, doğumdan önce ve sonra bakımını da içine alarak gereken tüm sağlık hizmetlerine ulaşımını güvence altına almalarını kapsamaktadır (Erişim, UNICEFTURK 2016). Sözleşme, sözü edilen hedefleri, tedbir alıcı ve sağlığın iyileştirilmesi bilgilerine ulaşım ile birlikte bunun gerçekleşmesinde aileler ve toplum desteğiyle uyumlu kılmaktadır.

Ülkemize iltica etmiş çocukların sağlık hizmetlerine erişimi, 20/05/2009 tarihli TC Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan genelgeye göre şekillenmektedir (Erişim, Sosyal Yardımlar 2016). Bu genelgeye göre; 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kanununa göre de genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilen bireyler arasına “vatansızlar ve sığınmacılar” ibaresi de eklenmiştir. Buna göre hukuki olarak sığınmacı veya mülteci statüsü olan çocuklar da genel sağlık sigortalısı sayılmaktadır. İltica/Sığınma Başvuru Sahipleri ise, yani henüz hukuki olarak sığınmacı veya mülteci statüsü alamamış olan kişiler Sosyal

Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında bulunmadıklarından genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmemektedir. Dolayısıyla, mültecilik başvurusunda bulunanlar, Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıflarına, sağlık yardımlarıyla birlikte, gerekli olduğu durumlarda diğer sosyal yardımlarda da yerleştikleri yerlerdeki vakıflara sözü edilen genelge çerçevesinde başvuruda bulunabileceklerdir. Buna göre, sığınmacı durumundaki çocuklar ülkemizde değişen derecelerde ve kısıtlı sağlık hakkına sahiptir.

Sağlık haklarına erişim bazında, mültecilerin dezavantajlı durumu genelde ülkeden ülkeye değişirse de, çocuklar açısından durum farklılık gösterebilmektedir. Örneğin İsveç'te sığınmacı yetişkinlere olmasa da sağlık hizmetlerine erişim açısından sığınmacı çocuklar diğer İsveçli çocuklarla aynı haklara sahiptir. Bu durum dezavantajlı sığınmacılık durumunun en dezavantajlı kesimlerinden olan sığınmacı çocukların sağlık haklarına erişimi açısından diğer ülkelere de model olmalıdır (Akyüz, 2010).

Sosyal hizmet ve sosyal yardımdan yararlanma hakkı

Sosyal hizmetler 2828 sayılı kanuna göre bireylerle birlikte ailelerinin de çevresel koşullarla ortaya çıkan ya da denetimleri dışında meydana gelen maddi, manevi ve sosyal mağduriyetlerinin ortadan kaldırılarak gereksinimlerinin sağlanmasına, sosyal problemlerin önüne geçilmesi ve çözüme ulaştırılmasına destek verilmesi, aynı zamanda da yaşam düzeyi ve standartlarının optimal hali getirilerek yükseltilmesini hedefleyen sistematik ve programlı hizmetlerin tümü sosyal yardım ve bunlardan yararlanmayı kapsamaktadır (Erişim, MEB 2016). Sosyal hizmetlerin bir çeşidi olan sosyal yardım ise muhtaç durumda olan kişilere yapılan aynı ve nakdi yardımlardır.

Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Çerçevesinde, diğer sözleşmeciler devlet vatandaşları, yasal olarak bulunmak ve yeterli kaynaklara sahip olmamak şartıyla, ev sahibi ülke vatandaşları ile eşit muamele görme hakkına sahiptir. 1951 sözleşmesi çerçevesinde mülteci olarak kabul edilen kişiler bu Sözleşmeye ek protokol gereğince aynı eşit muamelenin kapsamına girmektedir (Çiçekli, 2009).

Çocuklarla ilgili sosyal hizmet ve yardımlar, onların en iyi şekilde yaşamlarını sürdürmelerini, bedensel, düşünsel, sosyal ve ahlaksal yönden bağımsız, saygın ve sağlıklı bir şekilde gelişmelerini hedef alan Birleşmiş Milletler Çocuk

Hakları Sözleşmesiyle birlikte temel haklar olarak değerlendirilmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin üçüncü maddesinde de, kamu veya özel sosyal yardım kurumları, mahkemeler, yönetsel ya da yasama organlarınca gerçekleştirilen ve çocuklara yönelik tüm etkinliklerde çocuğun yararına temel düşünce olduğundan söz edilmektedir. Ayrıca, çocukların bakımı ya da korunmasıyla yükümlü kılınan kuruluşların hizmet ve etkinliklerin, özellikle güvenlik, sağlık, gerekli personelin sayısı ile yetkinliği bakımından yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt edeceğine" ilişkin vurgu yapılmaktadır. 26. Maddesinde ise her çocuğun sosyal sigortayı da içermek üzere tüm sosyal güvenliklerden faydalanma hakkı olduğu, bunun tümüyle yerine getirilmesi için devletin gerekli tedbirleri almasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, devletin bu amaca yönelik olarak çocukla birlikte annesine de özel bakım ve himaye imkanları temin etme yükümlülükleri vurgulanmaktadır (Erişim, UNICEFTURK 2016). Sosyal güvenliğin sağlanması, sosyal sigortalar ve sosyal yardımları gerekli kılar. Sosyal sigorta belirli bir zamanda belirli risklere karşı fiilen sağlanan yardım ve ödeneklerin tümüdür. Sosyal yardım ve sosyal hizmetler çeşitli nedenlerle çalışma ve gelir sağlama olanağından yoksun olan kimselere yönelik devletin finanse ettiği kaynaklardır (Akyüz, 2010).

Bu sözleşmenin hükümleri tüm çocukları kayıtsız şartsız içerdiği için, sığınmacı ve mülteci çocukların dezavantajlı durumunu azaltacak sosyal yardım ve koruma sisteminden yararlanmaya hakları vardır.

4.1.5.3 İltica amaçlı göçün çocuklara etkileri

Dünyada BMMYK'nın ilgi alanına giren 16 milyon kişinin % 45'ini 18 yaş altı çocukların oluşturduğu görülmektedir. Son 10 yılda dünyada meydana gelen çatışmalarda 2 milyondan fazla çocuk ölmüştür. Altı milyonunun yaralandığı, 1 milyonunun ise öksüz kaldığı tahmin edilmektedir (Çağlar, 2011). Savaş ve benzeri olumsuz koşullardan kaçıp iltica eden çocukları, iltica sonrasındaki dönemlerde de bekleyen önemli problemler bulunmaktadır. Yetersiz gıda alımı, temiz su kaynaklarına ulaşımın mümkün olmaması, elverişsiz konut şartları, eğitim hakkının geçici veya tümüyle engellenmesi ya da sınırlandırılması, ayrıca sağlık hizmetlerine ulaşamama şeklindeki erişkin sığınmacıların da yaşadıkları problemleri çocuklar da yaşamakla birlikte özel durumlarından dolayı bu tür problemlerden daha çok etkilenmektedirler.

İltica eden çocuklar bu gibi sorunlardan dolayı sosyal tecrit ortamında büyümektedir. Ebeveynleri giderek artış gösteren ruhsal sıkıntılarını çocuklara yansıtmakta, bu açıdan çocuklar yetişkinlere göre iki kat dezavantajlı konuma geçmektedir. Erişkinlerin bile güçlkle kabullenebildikleri ağır travmalar, yaşanan kötü ortamlar, çocuk sığınmacılara daha negatif etki yaratmakta ve kalıcı izler bırakabilmektedir. Bazen göç sürecinde ebeveynlerinden ayrı düşmekte ve onların izlerini kaybetmektedirler. Bazen de ebeveynler, çocuklarının kurtulması için onları diğer insanlarla birlikte gönderilmektedirler (Akyüz, 2010). İltica etmenin getirdiği olumsuzlukları refakatçi yetişkinlerin sorunlarını paylaşmanın yanında, yetişkinler göre daha savunmasız ve bağımlı oldukları için çocuk göçmenlere ayrı bir dikkat göstermek gereklidir. Mülteci çocuklar için risk içeren faktörler ve risklerden koruyucu faktörler şu şekilde ele alınabilir (Odman, 2008);

- i. Çocuğun kişisel özellikleri,
- ii. Köken ülke ve kaçısa mahsus olarak stresörlere maruz kalma,
- iii. Anne babalığın kalitesi ve güvenli bir yerde kalabilme,
- iv. Dış çevreyle alakalı okul gibi faktörler.

Bu faktörler, çocukların ilticadan etkileniş yönünü ve şiddetini belirlemektedir.

Sığınmacı çocuklar alışılmadık bağlamlara geldiklerinde psikolojik engelleri geçmek zorundadırlar. İlk onlar “garip bir ülkede yabancı” olarak, bilmedikleri alışkanlıklar, kuralları öğrenerek hızlı ve akıcı bir şekilde adapte olmak zorundadırlar. İkinci olarak, savaş sonrası travmalarına rağmen ayakta kalmaları gerekir (Çağlar, 2011). Her ne kadar geldikleri ülkede ayakta kalmaya çalışsalar da sığınmacı, göçmen, mülteci ve vatansız çocukların toplumsal statüsü ailelerin düşük statüsü, ekonomik sorunlar ve eğitimsizlik gibi sorunlar yüzünden zayıf kalmaktadır (Erdoğan, 2011). İltica etmenin getirdiği sorunlar birbirini doğurup beslemektedir. Örneğin ekonomik sorunlar yoksulluğu getirmekte ve sağlık hizmetlerine ve sosyal kaynaklara erişimlerini etkilemekte ve çocuklar dar bir çemberde gelişimlerini tamamlamaya çalışmaktadırlar. Sığınmacı çocukların hayatındaki problemler her ne kadar karmaşık bir tablo oluştursa ve karmaşık bir nedensellik gösterse de, bu tabloyu netleştirmek için bu araştırmada sağlık sorunları, eğitim sorunları, yoksulluk, psikolojik sorunlar ve sosyal sorunlar olarak gruplandırılarak ele alınmıştır.

Sağlık sorunları

İltica sürecinde köken ülkeden ayrılmanın getirdiği stres, kaçış sürecinin getirdiği yorgunluk ve varış yerinde oldukça kalabalık barınma yerlerine yerleştirilmeleri bulaşıcı hastalıklara yakalanma risklerini arttırmaktadır. Bunun daha kötüsü kaçışın getirdiği hengame ve yeni şartlarla başa çıkma zorunlulukları yüzünden ebeveynleri çocukların hastalık emarelerini gözden kaçırmaktadır. Örneğin Tayland'daki bir mülteci kampında yemeklerin dengesiz ve yeterince besleyici olmamasından dolayı mülteci çocuklarda anemi, beri-beri ve göz hastalıkları ortaya çıkmış, tifo gibi salgın hastalıklar ani ve kontrol edilemez biçimde yayılmış ve bunları mide ve bağırsak iltihabı, ensefalit ve pnemoni takip etmiştir. Çocuklar özellikle yetersiz beslenme, hava değişimi, ve hijyen şartlarından kaynaklanan hastalıklara karşı hassastır (Çiçekli, 2009). Bağımlı konumları, hassas oluşları ve gelişim gereksinimlerinden dolayı çocukların da özel olarak bakım ve korunmaları gerekmektedir. Günümüzde mültecilerin hemen hemen yarısını çocuklar oluşturmaktadır. Ayrıca mülteci durumundaki adölesanlar da diğer yaşlıları gibi kimlik geliştirme ve gerekli becerileri kazanma aşamasında oldukları söylenebilir. Diğer taraftan çocuklar tüm bunları ait olmadıkları bir ortamda, belirsiz bir gelecekle karşılaşmak ve sıkça cinsel istismar, taciz, sömürülme ya da zorla asker yapılma tehlikesi altında kalmaktadırlar (Karadağ ve Altıntaş, 2010).

Türkiye'ye gelen çocuk sığınmacılar da sağlık durumlarına ilişkin birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar arasında sağlık hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmamak, yararlanacak hizmetlere erişimde sorun yaşamak, hizmet alırken ayrımcılığa maruz kalmak, dil sorunu yaşamak, ilaç alacak yeterli para bulamamak ve özellikle sığınma için müracaat etmiş kişilerden istenen belgeleri edinmekte zorlanmaktır (Beter, 2006).

Çocukların gerek bedensel gerekse düşünsel gelişiminde temel sağlık, gıda ve eğitim faktörleri oldukça önemlidir. Çocukların sağlıklı gelişmesi genelde büyüme evresinde nasıl beslendikleri, buna gösterilen özeni ve yeni becerilerle bunları geliştirme olanaklarına bağlıdır. Bu bağlamda çocukların sağlık sorunlarında alınması gereken önlemler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Karadağ ve Altıntaş, 2010);

- i. Çocukların doğumdan sonra kayıtlarının yapılması ve ilgili belgelerin aileye teslimi,
- ii. Çocukların içtikleri suya, konuta, temel sağlık hizmetleriyle eğitim imkanlarına sahip olduklarından emin olmak,
- iii. Çocuklarının tümünün yeterli derecede ve kalitede gıda aldıklarından emin olmak,
- iv. Çocukların bedensel ve cinsel istismarıyla ilgili belirtilere önem vermek,
- v. Alınan kararlara yönelik olarak çocukları haberdar etmek, onların fikirlerini dikkate almak,
- vi. Çocukların göz altına tutulmalarının önüne geçmek, bu türden bir durum yaşandığında yasal organlara onların fiziksel istismara maruz kalmamalarını, ebeveynleriyle birlikte olmalarını, eğitim ve oyun olanaklarına erişimlerini sağlamak,
- vii. Ailelerinden ayrı kalan küçük çocukları belirleyerek onları koruma altına almak, yanlarında kendilerine eşlik edecek biri olmayan çocukları ise olabildiğince bir aile yanına yerleştirmektir.

Eğitim sorunları

Mülteci çocuklarının eğitimleri; dil, kimlik kaydı ve konumlarından kaynaklanan diğer sorunlar yüzünden aksayabilmektedir. Örneğin batı Avrupa ülkelerine yapılan iltica taleplerinin reddedilmesi durumunda başvuru sahipleri sınır dışı edilene kadar, çocuklarıyla birlikte kötü şartlarda tutulmakta ve bu çocuklar eğitim hakkında yararlanamamaktadırlar (Erdoğan, 2011).

İnsan Hakları Araştırmaları Derneği'nin 2010 Yılı Türkiye İltica ve Sığınma Hakkı İzleme Raporu'na göre Türkiye'deki mültecilerin eğitim problemlerini meydana getiren öğelerden biri, ikamet harcı ve ayrıca bu doğrultuda geçici kimlik alma sorunudur. Diğer taraftan ortaöğrenime devam eden mülteci çocukların sayılarının azlığı da görülmektedir. Genelde mülteci çocukların ilk kaydedildikleri yerden alınarak ikamet için gönderildikleri bazı kentlerin dinamiklerinden dolayı eğitimde bölünme durumu yaşanmakta ve gidilen yerlerde de eğitimlerine en baştan devam etme zorluğu yaşanmaktadır. Çocukların çoğu, geldikleri ülkelerde aldıkları eğitim seviyeleri ve mezuniyetlerini kanıtlayacak belgeye sahip olmadıklarından eğitimleri devam edememektedir (Erişim, Mülteci 2016).

Sıgıncılar çoğu zaman eğitim konusunda nereye başvuracaklarını ve nasıl kayıt yapabileceklerini bilmemektedir. Başvurulan okullar çocuklarını kayıt yapmak isteyememekte, okullara kayıt yaptırılan çocuklar sınıflarındaki diğer çocuklarla uyum sorunu yaşayabilmekte ve okulu bitirdiklerinde ise bitirdiklerine dair resmi belge almakta zorlanabilmektedir (Beter, 2006).

İltica eden çocuklar için eğitimin erişilebilir ve eğitim kaynak ve kurumlarının ulaşılabilir olması, onların diğer sorunlarının etkisini azaltabilir. Çünkü okul çocuklar için, toplumsallaşma döneminde birincil düzeyde sosyalleşme kaynağı olarak, iltica ettikleri ülkede tutunabilmeleri için destek işlevi görecektir. Bu bir bakıma köklerinden kopmuş çocuk için bir rehabilitasyon ve bulunduğu yere aidiyet sağlayacak süreci başlatacaktır. Çocuklar için bu haktan yoksun kalma yetişkinlik yıllarında oluşacak sosyal sorunlara kaynaklık etmektedir. Zira çocukluk çağında eğitim ortamında yaşanan dışlanma olgusu erişkinlik çağında da sosyal yönden dışlanmalara yer hazırlamaktadır. Eğitimlerini sürdürmemiş kişiler meslek becerilerinden de yoksun kaldığından iş gücü piyasasının da dışında kalmakta ve bu nedenle gerekli gelir ve tüketimin yanı sıra, barınma ve sosyal güvenceden de dışlanarak toplumsal ilişkileri zedelenmekte ve dolayısıyla işgücü piyasasından dışlanmakta; işgücü piyasasından dışlanan birey gelirden ve tüketimden, konuttan ve sosyal güvenlikten yoksun kalmakta ve dolayısıyla suça eğilimlilik başlamakta ve yabancılaşmaktadır (Sürüel 2008).

Yoksulluk

Çocukların hak ihlallerine yol açan en önemli faktörlerden biri yoksulluktur. Yoksulluk, çocuğu da ailesini de tehlikelere karşı korumasız bırakmaktadır. Çocukların barınma, ısınma, giyecek, yiyecek, içme suyu, tıbbi bakım, gibi temel ihtiyaçları bile doğru dürüst karşılanamaz. Yoksul bir ortamda yaşayan çocuk sosyal olarak ihmal edilmiştir (Erdoğan, 2011). Ülke çapında yoksulluktan etkilenen çocuk sağlığı göstergeleri şunları içermektedir: daha düşük doğum ağırlığı, daha düşük rutin bağışıklama oranları, yetersiz emzirme uygulamaları, daha yüksek yetersiz beslenme düzeyleri, daha yüksek fiziksel ve zihinsel engel görülme sıklığı, daha yüksek oranda büyüme bozukluğu ve daha yüksek kronik hastalık görülme sıklığıdır.

Yoksulluk çocukları fiziksel, zihinsel ve ruhsal açıdan çok yönlü olarak etkiler. Yoksulluk zihinsel gelişmeyi de negatif yönde etkilemektedir. Psiko-

sosyal yönden değerlendirildiğinde, yoksul ailelerin çocuklarında agresiflik, hiperaktivite ve huzursuzluk, depresif durum ve özkıyım sıklıkla görülür. Bunun yanı sıra, çocukların algılama işlevleriyle öğrenme kapasitelerine de etki ettiklerinden mülteci çocukların tüm bu risklerle karşı karşıya kaldıkları söylenebilir (Erişim, Psikiyatrik Sosyal Hizmet, 2016).

Psikolojik sorunlar

İltica eden çocuklar için evin terkedilmesi genellikle aniden ve anlaşılmaz bir biçimde vuku bulmaktadır. İltica nedenleri, onların dünyasında yetişkin dünyasındaki gibi karşılık bulamayıp yetişkinlere göre daha belirsizdir. Göç yaşamında çevre değişimleri genel olarak birden olduğundan kişilerin uyum süreçleri de tüm bu olgulardan negatif yönden etkilenmektedir. Özellikle çocuk ve ergenlerde göç yaşamının yarattığı etkiler daha negatif yönlü olabilmektedir. Bunun yanı sıra, çocuk ve adölesanların iltica sürecinde erişkinlerden nispeten daha çok tehdit altında oldukları ifade edilmekte ve nedeninin de, göçlerle ortaya çıkan ani değişimlerin yanı sıra bedensel ve psikolojik gelişimle eşzamanlı mücadele etme zorunluluğuna bağlanmaktadır (Gün ve Bayraktar 2008).

Mültecilik temelde çocuklar için travmatik bir yaşamdır. Bunun en önemli nedeni de kayıplarla dolu bir süreç olmasıdır. Bazı sığınmacı çocuklar için ebeveyn ve birincil düzeyde yakın olan aile üyelerinin kaybı, kendi başına ya da yakınlarını başına işkence ya da kötü muamele gelmesiyle oluşan güvende olduğu duygusunun kaybı, Maslow'a göre temel ihtiyaçlardan biri olan güvenli bir barınak olması gereken evin kaybı, arkadaş ve diğer sosyal çevrenin kaybı, eğer kendi ülkesinde okula gidiyorsa okulun kaybı, ve sosyalleştiği ülkeden uzaklaşmanın getirdiği kültürel kayıplar olarak örneklendirilebilir.

Sığınmacı ve mülteci çocukların yaşadıkları bu karmaşık süreç onlara birtakım psikolojik sıkıntıları getirmektedir. Bu çocuklarda travmatik olay ya da özellikle olaylar hakkında yineleyici düşünceler, uyku bozukluğu ve tekrarlayan kabuslar yaygındır. Kızlar ve erkek, travmaya verdikleri cevaplar açısından farklılıklar göstermekte, kızlarda daha çok depresyon, erkeklerde ise anksiyete görülmektedir. Küçük yaşta çocuklarda öfke, anksiyete ve yabancılarla kalınca aşırı tepki verme gibi durumlar görülebilmektedir. Konsantrasyonda güçlükler, bellek sorunları, kısalmış bir gelecek duygusu taşımak, plan

yapmakta güçlük veya ailesinin üyelerini kaybedip kendisi sağ kalanlarda suçluluk duygusuna rastlanmaktadır (Kohli ve Mather, 2003), Göç eden çocuklarda sıklıkla karşılaşılan problemlerin kimlik karmaşası, davranışlarda bozukluklar, benlik saygısının düşüklüğü, depresyon ve iki dilli oluştan doğan problemler, okulda başarı düşüklüğü ve kuşakların çatışması olduğu ifade edilmektedir (Gün ve Bayraktar 2008). Bu durum iltica sürecini yaşamış çocuklar için daha geçerli olup, ailesinin iltica ettiği ülkede doğan çocuklar açısından farklılık gösterebilir.

Psikolojik problemler mülteci çocukların hayattaki değişikliklere karşı incinebilirliklerini arttırmaktadır. Bu çocuklar önemli bir şekilde dezavantajlı ve iki misli bağımlıdır. Çünkü kendilerinin beslenme ve gelişme açısından bağımlı oldukları ebeveyn ya da bakım verenleri de başkalarının koruma ve yardımına bağımlıdır. Mülteci çocukların ebeveynleri, kendi etnik ve milli kimliklerine daha sıkı yapışıp, geldikleri yerdeki insanlardan farklılıkları vurgulayabilmektedir. Çocukların adaptasyon açısından bu ebeveynlerine göre daha hızlı olması, ebeveynin ise yeni yere bağlanmakta sorun yaşamasının şiddetlendirdiği ve çocuk ve ebeveyni birbirine yabancılaşmaya götüren iletişim sorunlarına yol açmaktadır. Çocukların okula gitmesi ebeveynleriyle arasında bu farkın olmasında etkindir. Çünkü okul sığınılan ülkeye kültürel olarak adapte olmayı sağlamaktadır (Erdoğan, 2011).

Sosyal sorunlar

Mültecilik statüsü kazanmak isteyen çocuklar, buldukları ülkede azınlık olduklarından dil, bilgi ve kültür sorunu yaşarlar. Hakları konusunda kendi dillerinde bilgilendirilmeleri gerekir (Erdoğan, 2011). Özellikle sanayileşmiş ülkelerdeki toplam sığınmacı ve mültecilerin yarısını oluşturan çocukların, büyüklere oranla önemli kültürel kopuş ve sorunlar yaşamaktadırlar. Diğer bir deyişle çocuklar neden bir başka ülkede olduklarını bilmemekte, anlayamamakta ve farklı kültürel ortamda yaşamaya maruz kaldıklarından, hem kendi ülkelerindeyken hem de geldikleri yeni ülkede aile içinde çıkan sorunlardan en fazla etkilenen kesim olmaktadır (Çağlar, 2011).

Kamplarda yaşamak da onların buldukları topluma entegrasyonunu ve buldukları topluma göre sosyalleşmesini etkilemektedir. Geldiği ülkenin de kültürünü devam ettirmekte zorluk yaşamaktadırlar. Bu bağlamda akültürasyon

yaşamaktadırlar. Çocukların sosyalleşme sürecinde yaşadığı bir diğer sorun rol karmaşasıdır. Çocuklar özellikle anne-babasından birini ya da diğerini kaybetmiş olanlar onların rolünü üstlenmek zorunda kalıp, kardeşlerin bakımını üstlenmek, ya da küçük yaşta kaçak yollardan çalışmak zorunda kalabilmekte, küçük yaşta yetişkin dünyasına adım atmaktadırlar. Buna köken toplumuyla yaşadığı toplumun kültürel farklılığı da eklenince sosyalleşme süreci oldukça karmaşık hale gelmektedir (Akyüz, 2010). Özellikle kaçış sürecinden sonra daha önce var olan hayat standartlarının kaybedilip daha önce mevcut eğitim gibi temel haklara erişememek de bu süreci onlar için daha zorlaştırmaktadır.

4.1.5.4 Göçmen çocuklar için koruyucu faktörler

Sığınmacı durumundaki çocukların karşılaştıkları sorunlardan en az şekilde etkilenmeleri için onların stres yaratan durumlara dayanıklılığını arttıracak faktörlerin bilinip o konuda desteklenmeleri oldukça önemlidir. Böylece bu karmaşık süreç içinde kaybolmak yerine ayakta kalabileceklerdir. Sığınmacı ve mülteci çocukların sözü edilen tüm sorunlarını yaratan stresörlerin etkisini azaltan koruyucu faktörler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Rutter, 2006);

- i. Kendilerine kaliteli bakım veren anne babaya sahip olmak,
- ii. Genişletilmiş bir aile ağına sahip olmak,
- iii. Kendilerine destek verecek bilhassa kendi toplumlarından insanlara ulaşmak,
- iv. Sürgün veya kaçışla alakalı anlamlara sahip olmak,
- v. Deneyimlerini kendi inanç sistemlerine entegre edebilmek,
- vi. Kalıcı bir konuta ve göç statüsüne sahip olmak, yeni ülkede yeterli hayat standartları na sahip olmak,
- vii. Kendi vatanlarıyla bazı bağlantılarını sürdürebilmek,
- viii. Kendi vatanıyla alakalı iyi şeyler hatırlayabilmek,
- ix. Eğitim alıp okulda başarılı olmak ve okulda arkadaşlıklar kurmak,
- x. Olumlu gelecek algısına sahip olmak,
- xi. Olumlu benlik algısına sahip olmak,
- xii. İşler kötü gittiğinde yardım alabilmek,
- xiii. Stres verici olaylar hakkında konuşmak ve böylece bunların üzerinde hakimiyet kurabilmek,
- xiv. Bir hobi sahibi olmaktır.

5 SONUÇ VE ÖNERİLER

2011 yılında Suriye’de ortaya çıkan iç çatışmalar ve savaş durumu, Orta doğuda ekonomik, sosyal, toplumsal ve politik dengeleri bozacak biçimde iz bırakmıştır. Suriye iç savaşının tüm boyutlarının en fazla etki ettiği ülkelerin başında gelen Türkiye’ye, yaşanan tüm bu durumlardan kaçan insanlar göç etmişlerdir.

Düzensiz göçün büyümesi, illegal etkinlikleri daha kârlı hale getirir, niteliksiz lokal işgücünü yerinden eder, toplu pazarlığı güçsüzleştirerek çalışma şartlarının kötüye gitmesine neden olur aynı zamanda tüm toplum içinde gerilim yaratır. Göç veren ülke yönünden de vatandaşlarının sömürüye ve istismara uğraması gibi önemli problemleri ortaya çıkarır. Göçmenler bakımından sosyal güvenceden, devlet korumasından ve örgütlü yaşamdan yoksun şekilde, çok düşük ücretler karşılığında ve hatta yakalandıklarında sınır dışı edilecekleri endişesi ile sadece karın tokluğuna dahi çalışmalarını gerektirebilmektedir. Bütün bunlar göçmenler aleyhine bir durum ortaya koymaktadır. Bu nedenle düzensiz göçmenler çok büyük mağduriyetler yaşamaktadırlar.

Suriyeli mültecilerin önemli bir bölümü zorunlu göç yaşamışlardır. Ülkelerinden ayrılmaya zorlanarak yaşamları tehlikeye girmiş ve acilen koruma altına alınmaya gereksinimleri vardır. Mülteciler iç karışıklıklardan kaçarak yaşamlarını devam ettirebilmek için kitlesel olarak göç ettikleri ülkelerin sınırlarında korunma ve barınma taleplerinde bulunmuşlardır. Göç hareketleri temelde Suriye örneğinde de görüldüğü üzere iç savaşlar ve ülke genelindeki ciddi çatışmalar gibi zorunlu nedenlere dayanmaktadır. Bu gibi durumlarda ülkelere girişlerde sınır kapılarındaki legal girişler gibi olmamakta, çoğunun kimlikleri, pasaportları ve ilgili belgeleri olmamasına karşın girişlerine müsaade edilmekte, tüm harcamalar da ev sahibi ülke tarafından sağlanmaktadır. Kendilerine geçici koruma statüsü temin eden koşulların sürmesi veya istekleri doğrultusunda geri dönüş yapma kararı alıncaya kadar bu statüden yararlanmaya

devam etmektedirler. Suriyeli vatandaşların durumları da bu yönden önem taşımaktadır.

Son dönemin en ağır insanlık krizlerinden biri olan Suriye krizinde özellikle çocuklar bu çatışma ve savaşların en büyük mağdurları durumundadır. Hayatları, eğitim olanakları ve yaşam standartları negatif olarak etkilenecek, önemli bir bölümü yakın ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. UNİCEF verilerine göre Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin yarısından fazlasını çocuklar oluşturmaktadır. Bu sonuca göre Türkiye'deki Suriyelilerin önemli bir bölümünü 0-18 yaş aralığında yer alan çocuklar meydana getirmektedir. Bunlar arasında okul çağına gelmiş bulunan çocuk sayısı da önemli bir orandadır. Dolayısıyla, ülkelerinde eğitimlerini yarım bırakan ve devam ettirmeleri gerekli olan yüz binlerce Suriyeli çocuğun yaşadığı söylenebilir.

Çocuklar için göç sürecinin son derece güç olduğu söylenebilir. İltica başvurusu bazen ebeveyni bazen de kendisine eşlik edecek biri olmadan gerçekleşmekte, kimi zaman da çocuk aile bireylerini yitirmekte veya ayrı düşmektedir. Göç esnasında özellikle refakatçisi olmayan çocuklar bedensel ve psikolojik sağlıklarını risk altına sokabilecek vakalarla da karşı karşıya kalabilmektedir. Göç ve mültecilik konusu, çocuklar söz konusu olduğunda, onların tam erişkinliğe erişememiş olmaları ve savunmasızlıkları yönünden dikkatle değerlendirilmelidir. İltica etmenin getirdiği olumsuzlukları refakatçi yetişkinlerin sorunlarını paylaşmanın yanında, yetişkinler göre daha savunmasız ve bağımlı oldukları için çocuk sığınmacı ve mültecilere ayrı bir dikkat gösterilmelidir. İltica etmenin getirdiği sorunlar birbirini doğurup beslemektedir. Örneğin ekonomik sorunlar yoksulluğu getirmekte ve sağlık hizmetlerine ve sosyal kaynaklara erişimlerini etkilemekte ve çocuklar dar bir çemberde gelişimlerini tamamlamaya çalışmaktadırlar. Bu araştırmada da görüldüğü üzere ekonomik sorunların giderilmesiyle çocukların mutluluk düzeyleri de artmaktadır. Genel olarak, her ne kadar ortaya çıkan uyum süreçleri ve çeşitli sorunların sürekli yaşanmasına karşın Suriyeli mülteci çocuklarının memnun oldukları tespit edilmiştir. Bunda çocukların geride bıraktığı savaş ortamının her türlü ortamdan kötü olduğu bu nedenle eğitimde sorun yaşıyor olsalar da mutluluk düzeylerinin arttığı söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin gözünden mutluluk düzeylerinin belirlendiği bir yetişkinin kendi açısından

çocuğun mutluluk düzeyi hakkında yorum yaptığı bu nedenle doğrudan çocuklara yapılması halinde farklı sonuçların çıkabileceği söylenebilir. Öğretmende, sığındıkları ülkede belki de hükümet görevlisince anketin uygulandığı kaygısının ortaya çıkmış olabileceği, memnuniyetsizlik belirtmemek adına çoğunun mutlu olarak yanıtlamış olabileceği söylenebilir. Yüksek lisans düzeyinde göçmen çocuklarla araştırma yapmanın hem dil sorunu hem ebeveynlerinden izin açısından zor olduğu bu nedenle bu çalışmanın öğretmenlerle yapıldığı bundan sonraki çalışmaların çocuklarla yapılması halinde çok daha doğru ve iyi sonuçlar verebileceği söylenebilir. Bununla birlikte onların görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan en önemli sorunun ailelerde geçim kaygısının olmaması ve derslerini daha iyi algılayabilmeleri ve dil sorununu çözebilmeleri için ücretsiz dil kursların açılmasıdır. Öğretmenleriyle rahat iletişim kurabilen çocuklar, evlerinde de kendilerine yardımcı olacak birilerini bulamadıklarından kurslara ihtiyaç duymaktadırlar. Herhangi bir kurumun yardımcı olmadığı bu çocuklar ve ailelerinin sosyal ve ekonomik desteğe ihtiyaç duydukları ortadadır. Bu nedenle kendilerine ders verecek ücretsiz dil kurslarıyla ve çeşitli desteklerle topluma kazandırılmaları önemle durulması gereken bir konudur.

KAYNAKLAR

- 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu**, R.G. tarihi: 27.05.1983, R.G. Sayısı: 18059 <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/132.html>
- 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun**, R.G. Tarihi: 15.07.1950, R.G. Sayısı: 7564
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5683.pdf> (28.03.2016).
- 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu**, R.G. Tarihi: 12.06.2009, R.G. Sayısı: 27256
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090612-1.htm>
- 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu**, R.G. Tarihi: 11.04.2013, R.G. Sayısı: 28615
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
(27.03.2016).
- Abadan-Unat, N.** (2002). *Bitmeyen Göç/Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- AFAD**, (2013). *Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları*, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı,
https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf (07.06.2016).
- Akan, Y. ve Arslan, İ.** (2008). *Göç Ekonomisi (Türkiye Üzerine Bir Uygulama)* Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Akkayan, T.** (1979). *Göç ve Değişme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Akman, V.** (2007). *Küresel Göç Hikayeleri*, Yakamoz Yayıncılık.
- Akyol, T.** “Şiddet Sarmalı” <http://www.milliyet.com.tr/siddet--sarmali/taha-akyol/siyaset/yazardetayarsiv/25.03.2006/151135/default.htm>
(01.04.2016).
- Akyüz, E.** (2010). *Çocuk Hukuku*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alım, M., Doğanay, S. ve Şimşek, O.** (2005). “Ülkemize Yönelik Göçlere Bir Örnek: Ahıska Türkleri” *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15: 303-322.
- Altaş, N.** (2003). *Çokkültürlülük ve Din Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Arendt, H.** (2009). *Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm*, İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ayhan, V.** (2009). “Türkiye-Suriye İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi” *Ortaoğu Analiz*, 1 (11): 26-34.
- Bal, H.** (1999). *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Beter, Ö.** (2006). *Sınır Ötesi Umutlar: Mülteci Çocuklar*, Ankara: Sabev Yayınları.
- Bıçakçı, A.S.** (1996). “Türkiye’ye Göç Eden Özbeklerin Kimliklerin Muhafazası” *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Birikim**, “Psikolojik Açından Göç” *İrfan Kuzu İle Söyleşi*, Birgün Pazar Eki, 2005,
<http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=68>
(01.04.2016).
- BMMYK**, (1995). *Dünya Mültecilerinin Durumu: Bir İnsanlık Sorunu*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Bozkurt, G.S.** (2010). “Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 10 (2): 51-95.
- Buz, S.** (2003). “Aile Politikalarına Mülteciler Boyutunda Bir Bakış” *Aile ve Toplum*, 2 (6):55-63.
http://www.ailetoplum.gov.tr/upload/athgm.gov.tr/mce/eskisite/files/AILE_VE_TOPLUM_6_AILE_VE_TOPLUM6.PDF (01.04.2016).
- Castles, S. ve Miller, M.** (2008). *Göçler Çağı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cederman, L.E., Hug, S., Dubois, A. and Salehyan, I.** (2009). “Refugee Flows and Transnational Ethnic Linkages” Project proposal for the Swiss Network for International Studies.
http://www.unige.ch/ses/spo/static/simonhug/snis/SNIS_Proposal_Rev.pdf (27.03.2016).
- Cılga, M.** (2015). “Türkiye’de Suriyelilere Sağlanan Geçici Koruma Statüsü Mülteci Haklarının Çok Uzağında” <http://jiyan.us/2015/07/09/turkiyede-suriyelilere-saglanan-gecici-koruma-statusu-multeci-haklarinin-cok-uzaginda/> (08.06.2016).
- Çağlar, A.** (2011). *Türkiye’de Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler ve Sosyal Uyum*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çağlar, B.** (2012). “Türkiye’nin Suriye Politikası: Yeni-Klasik Realist Bir Bakış” *Orta Doğu Analiz*, 4 (47): 39-52.
- Çağlayan, S.** (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi” *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17: 67-91.
- Çavuşoğlu, H.** (2006). “Yugoslavya-Makedonya’dan Türkiye’ye 1952-67 Kitleli Göçü ve Bursa’daki Göçmen Kesimi” *Karadeniz Araştırmaları*, 19: 107-147.
- Çiçekli, B.** (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, Ankara: Seçkin Hukuk Kitapları.
- Çiçekli, B.** (2010). “Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler: Sınıflandırma ve Yasal Statünün Belirlenmesine İlişkin Sorunlar” *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Çiçekli, B.** (2015). “Suriyeli Mülteciler ve Geçici Koruma”
<http://www.analistdergisi.com/sayi/2015/10/suriyeli-multeciler-ve-gecici-koruma> (08.06.2016).
- Çiçekli, B. ve Demir, O.Ö.** (2013). *Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler*, Ankar: Karınca Yayınları.
- Deniz, O.** (2009). *Uluslararası Göçler ve Türkiye’ye Yansıması*, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Dizman, A.O.** (2012). “Geçici Koruma Politikası ve Türkiye’ye Sığınan Suriyeliler” *TEPAV*. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1346221434-0.Gecici_Koruma_Politikasi_ve_Turkiye_ye_Siginan_Suriyeliler.pdf (08.06.2016).
- DPT,** (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Nüfus, Demografi ve Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- Emin, M.N.** (2015). “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitim: Temel Eğitim Politikaları” SETA Analiz,
http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf (08.06.2016).

- Erdoğan, M.** (2014). “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, *HUGO*, <http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO-RAPOR-TurkiyedekiSuriyeliler.pdf> (08.06.2016).
- Erdoğan, O.** (2011). *Çocuk Hakları*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Ergil, D.** (2009). *Kürt Raporu*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erkal, M.** (2006). *Sosyoloji (Toplum Bilimi)*, İstanbul: Der Yayınları.
- Erkal, M.E. ve Baloğlu, B.** (1997). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Der Yayınları.
- Ermumcu, S.** (2013). “Sığınmacıların ve Mültecilerin Sosyal Güvenlik Hakkı” *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4 (2): 58-76, www.calismailiskileri.org/download_pdf.php?id (24.04.2016).
- Eşsiz, V. ve Günel, G.** (2007). “Türkiye’de Mültecilik ve Sığınma Başvurusu” http://carim-south.eu/carim/public/polsoc texts/PS2TUR015_TU.pdf (12.06.2016)
- Geçici Koruma Yönetmeliği*, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> (08.06.2016).
- Gerger, H.** (2012). *ABD, Ortadoğu, Türkiye*, İstanbul: Yordam Kitap.
- Güllüpnar, F.** (2012). “Göç Olgusunun Ekonomi-Politigi ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme” *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4: 53-85.
- Gün, Z. ve Bayraktar, F.** (2008). “Türkiye’de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü” *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (2): 167-176.
- Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and The 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees HCR/IP/4/Eng/REV.1 (2011). Reedited, Geneva, <http://www.unhcr.org/3d58e13b4.html> (08.06.2016).
- Hein, J.** (1993). “Refugees, Immigrants and the State” *Annual Review of Sociology*, 19: 43-59. <http://bianet.org/biamag/cocuk/36944-cocuk-multecilere-iliskin-yasal-cerceve> (11.06.2016).
- Human Rights Watch**, (2008). “Stuck in a Revolving Door Iraqis and Other Asylum Seekers and Migrants at the Greece/Turkey Entrance to the European Union” <https://www.hrw.org/report/2008/11/26/stuck-revolving-door/iraqis-and-other-asylum-seekers-and-migrants-greece/turkey> (12.06.2016).
- İçağasioğlu, M.A.** (2011). “Göçmen Ailelerin Uyum Süreci: Kaynaklar ve Engeller” (Ed. Y. Özkan), *Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı*, Ankara: Maya Yayınevi.
- İçduygu, A. ve Aksel, D.B.** (2012). “Türkiye’de Düzensiz Göç” Uluslararası Göç Örgütü, Ankara. http://www.turkey.iom.int/documents/IrregularMigration/irregular_migration_turkce.pdf (30.03.2016).
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ.** (1999). “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri” (Ed. Oya Baydar), *75. Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İHAD, İnsan Hakları Araştırma Derneği**, (2011). “2010 Yılı Türkiye İltica ve Sığınma Hakkı İzleme Raporu” www.multeci.org.tr/DosyaIndir.aspx?t=dokuman (12.06.2016).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf> (12.06.2016).

İnsani Yardım Vakfı, (2009). *Mültecilik: Sorunlar, Tanıklıklar ve Çözüm Önerileri*, İHH Yayınları, İstanbul: Mavi Ofset.

Karadağ, Ö. ve Altıntaş, K.H. (2010). “Mülteciler ve Sağlık” *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 9 (1): 55-62.

Kaya, H. (2003). *Göç Yolları ve Göçenlerin Sorunları*, İstanbul: Senfoni Yayınları.

Kaya, İ. ve Yılmaz-Eren, E. (2015). “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri” *SETA Rapor*, <https://stratejisiite.files.wordpress.com/2015/10/trkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-arada-kalanlarn-haklar-ve-ykmlkleri.pdf> (08.06.2016).

Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2004). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.

Keskin, R. ve Özer, İ.H. (1973). *Yurtdışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları 1923-1973*, Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı.

Kıray, M. (1999). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kirişçi, K. (2014). “Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınavı” Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, s.13 <http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2014/05/12%20turkey%20syrian%20refugees%20kirisci/syrian%20refugees%20and%20turkeys%20challenges%20kirisci%20turkish.pdf> (09.06.2016).

Kocacık, F. (1980). “Balkanlardan Anadolu’ya Yönelik Göçler (1878-1890)”

Osmanlı Araştırmaları Dergisi,

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/oa/article/viewFile/5000116909/5000108838> (02.04.2016).

Kohli, R. and Mather, R. (2003). “Promoting Psychosocial Well-Being in Unaccompanied Asylum Seeking Young People in The United Kingdom” *Child and Family Social Work with Asylum Seekers and Refugees* (Ed. R. Kohli), 8 (3): 211-213.

Kongar, E. (2010). *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koray, M. (2012). *Sosyal Politika*, İstanbul: İmge Kitabevi.

L 212/12 Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001, Official Journal of the European Communities,

<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/Temporaryprotection-EN.pdf> (08.06.2016).

MazlumDer, (2013). “Türkiye’de Suriyeli Mülteciler-İstanbul Örneği”

http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf

Mercan, M.H. (2012). *Suriye: Rejim ve Dış Politika*, İstanbul: Açılım Kitap.

Milletlerarası Sözleşmeler: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin

Uluslararası Sözleşme’nin Onaylanması Hakkında Karar, Karar Sayısı:

2003/5923 <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/3507-->

Ekonomik,-Sosyal-ve-Kulturel-Haklara-İliskin-Uluslararası-

Sozlesme.pdf (12.06.2016).

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü,

<http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C>

[4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](#) (27.03.2016).

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme,

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/45516--Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf> (27.03.2016).

- Odman, T.** (1995). *Mülteci Hukuku*, İstanbul: İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Odman, T.** (2008). *Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler*, Mersin: Çağ Üniversitesi Yayınları.
- ORSAM,** (2015). “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri” *ORSAM Raporu*, 2015, s.10 <http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Suriyeli-Siginmacilarin-Turkiyeye-Etkileri.pdf> (26.03.2016).
- Ozankaya, Ö.** (1986). *Toplumbilim*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Öz, B.** (1978). *Türkiye’de Göç Olgusu, Sorunları ve Çözümü*, İstanbul: Gençlik Basımevi, İstanbul.
- Özkarlı, F.** (2014). “Suriye’den Türkiye’ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı: Mardin Örneği” *Yüksek Lisans Tezi*, Mardin: T.C. Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalı.
- Özkarlı, F.** (2015). “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Üzerine Düşünceleri Ve Türkiye’ye Geliş Sebepleri Üzerine Anketsel Bir Araştırma” (29.04.2016).
- Öztürk, M. ve Altuntepe, N.** (2008). “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması” *Journal of Yaşar University*, 3 (11): 1587-1625.
- Palabıyık, A. ve Koç, Y.** (2011). “Zorunlu Göç ve Fakirliğin Diğer Adı: Mülteciliğin Dünyada ve Türkiye’deki Gelişimi (2004-2007)” *International Conference on Eurasian Economies, SESSION 5B: Büyüme ve Gelişme I*, ss.325-334.
- Poyraz, Y.** (2012). “Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslar arası Mülteci Hukuku” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20 (2): 53-69, https://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/004/cilt_20_sayi_2.pdf (08.06.2016)
- Psikiyatrik Sosyal Hizmetler, “Yoksulluk”**
<http://psikiyatriksosyalhizmet.com/yoksulluk> (12.06.2016).
- Rubinstein, M.J.L.** (1936). “The Refugee Problem” *International Affairs*, 15 (5): 716-734.
- Rutter, J.** (2006). *Refugee Children in United Kingdom*, McGraw Hill Education, Berkshire Great Britain.
- Sander, O.** (2008). *Siyasi Tarih 1914-1994*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Serter, N.** (1994). *Türkiye’nin Sosyal Yapısı*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sürüel, T.** (2008). “Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika Açısından Analizi: İstanbul Sultanbeyli Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, C.** (2001). “Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme” *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (2):57-67.
- Şahin, C. ve Doğanay, H.** (1999). *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Şensoy, T.** (2016). “Sığınmacı Varlığının Sosyoekonomik Maliyeti”
<http://gusam.org/2016/03/12/siginmaci-varliginin-sosyoekonomik-maliyeti/> (29.04.2016).
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı,** (2014). “Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında”
<https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/98-2014061912629-suriyeli-misafirlerimiz.pdf> (06.06.2016)
- T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü,** “20.05.2009 Tarihli ve 8237 Sayılı Genelge”
<http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/mevzuat/genelgeler/yardimlar-dairesi/20052009-tarihli-ve-8237-sayili-genelge> (12.06.2016).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,** “Kitlemel Akınları”
http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlemel-akinlar_409_558_559
(12.06.2016).
- Tandoğan, A.** (1998). *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu*, Trabzon: Eser Ofset Kitabevi.
- Tanoğlu, a.** (1966). *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- TDK,** “Göç” Türk Dil Kurumu <http://www.tdk.gov.tr/> (30.03.2016)
- Tekeli, İ.** (2008). *Göç ve Ötesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. ve Erder, L.** (1978). *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tolan, B.** (1996). *Toplum Bilimlerine Giriş*, Ankara: Murat Yayıncılık.
- TÜİÇ** (Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları), “Suriyeli Sığınmacılar: Hukuki Haklar, Sorunlar, Entegrasyon Süreci, 07.03.2016,
<http://www.tuicakademi.org/suriyeli-siginmaci-melek-gedikbas/>
(24.04.2016).
- Türkcaslan, N.** (1997). *Toplum ve Göç*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Türkiye İhracat Meclisi**
http://www.tim.org.tr/files/downloads/rakamlar/2015/subat/il_ulke_ihr_02_2015.xlsx (28.04.2016).
- UNHCR,** “Çocuk Mültecilere İlişkin Türkiye’deki Yasal Çerçeve”
<http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=16> (12.06.2016).
- UNHCR,** “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Sık Sorulan Sorular”
http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/s%C4%B1k_sorulan_sorular.pdf
(08.06.2016).
- UNHCR, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği,**
<http://www.unhcr.org/turkey/home.php> (06.06.2016).
- UNİCEF “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”**
https://www.unicefturk.org/i/file/Cocuk_Haklarına_Dair_Sozlesme.pdf
(12.06.2016).
- UNİCEF,** (2011). “Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu”
<http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/032.pdf> (12.06.2016).
- UNİCEF,** (2015). “Türkiye’deki Suriyeli Çocuklar”
https://www.unicefturk.org/suriye/Suriyeli_Cocuklar_UNICEF_Bilgi_Dokumani10_09_2015%201835-TR.pdf (09.06.2016).
- UNOCHA** (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs/Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinatörlüğü Ofisi), *Syrian Arab Republic*, <http://www.unocha.org/syria> (06.06.2016).
- Üner, S.** (1972). *Nüfusbilim Sözlüğü*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

- Üner, S.** (1984). *Türkiye Nüfusu: Boyutlar, Sorunlar, Yorumlar*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları.
- Weiner, M.** (1996). “Bad Neighbors, Bad Neighborhoods: An Inquiry into the Conditions for Refugee Flows” *International Migration Working Paper Series*, Center for International Studies Massachusetts Institute of Technology. www.popline.org/node/308167 (28.03.2016).
- Yalçın, C.** (2002). “Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç” *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1):45-60.
- Yalçın, C.** (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yavuz, ö.** (2015). “Türkiye’deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (30): 265-280.
- Yılmaz, H.** (2013). “Türkiye’de Suriyeli Mülteciler: İstanbul Örneği” *MazlumDer*, http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf (08.06.2016).
- Yılmaz, M.E.** (2011). “Suriye: Süreklilik ve Değişim Çatışması” *Ortadoğu Analiz*, 3 (30): 16-23.
http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011616_Do%C3%A7unlu%20Dr.%20Muzaff%20er%20Ercan%20Y%20C4%B1lmaz.pdf (08.06.2016).
- Zetter, R. and Ruaudel, H.** (2014). “Development and Protection Challenges of the Syrian Refugee Crisis” *Forced Migration Review* 47: 6-10.
<http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/syria/zetter-ruaudel.pdf> (26.03.2016).

EKLER

Ek 1:Anket Araştırma İzni

Ek 2:Anket Soruları

Ek 3:Etik Kurul Onay Formu

Ek 1:Anket Araştırma İzni

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.6126229

03.06.2016

Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

Sayın: Aylin TANAY AKALIN

- İlgi: a) 27.05.2016 tarihli dilekçeniz,
b) Valilik Makamına 02.06.2016 tarih ve 6079934 sayılı oluru.

"Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları" konulu teziniz hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve söz konusu talebin bilimsel amaç dışında kullanılmasını, *uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araştırmalarının uygulanması*, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim -öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini rica ederim.

Zekine DAYIOĞLU
Müdür Yardımcısı

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

Elektronik İmza Ali Sistemlerinde Geçerlidir	
Adı Soyadı :	Mualla ÇELEBİ
Ünvanı :	Bölüm Şefi
Tarih :	14.06.2016
İmza :	

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binahüsnü (M. İmraç Öğretmen Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanzade Mehmet Fıratlısarıbul
E-Posta: sgil345@meb.gov.tr

A. BALTA YHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00/339
Faks: (0 212) 455 06 52

Bu belge güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır. <http://www.koc.gov.tr/bp/izn-trs/soh-sindir> 5277-e008-3f9d-b638-570c kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.6079934

02/06/2016

Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Aylin TANAY AKALIN'a ait 27.05.2016 tarihli dilekçe.
b) MEB, Ycn. ve Eğ. Tek. Gn Md. 07.03.2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 nolu gen.
c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 01.06.2016 tarihli tutanağı.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Aylin TANAY AKALIN ın "*Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları*" konulu tezi kapsamında, ilimiz Avcılar ve Küçükçekirce ilçelerinde bulunan geçici eğitim merkezlerinde görev yapan öğretmenlere; anket formunu uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi bilimsel amaç dışında kullanmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarecilerinin denetim, gazetiat ve sorumluluğunda, eğitim - öğretili aksatılmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ömre Faruk YELKENÇİ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
02/06/2016

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İnanan Ökren Cad.
No:1 Dski 441ye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgh34@meb.gov.tr

A. BALTA YHKİ
Tel: (0 212) 455 64 00-239
Faks: (0 212) 455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evrak.org.tr/etg/etg-as/etg-as/etg-as/488e-bc5f-3756-9ede-f815.html ile teyit edilebilir.

Ek 2:Anket Soruları

ANKET SORULARI

- 1) Sınıfınızda Suriye'den göç ile İstanbul'a gelen kaç öğrenciniz var?
- 2) Öğrencinizin aileden kaynaklı sorunları neler?
  - Göçle gelip evi olmadığı için yanında kalanlar
  - Göçle gelip anne babası işsiz olanlar
  - Göçle gelip akrabalarından yaşça büyük olup okula geç gönderilenler
- 3) Sınıfı ne tür sorunlar yaşıyor?
  - Arkadaşlarıyla kavga ve geçimsizlik
  - Maddiyattan kaynaklı sorunlar
  - İsteksizlik bakkınlık
  - Dersle ilgisizlik
  - Ders araç gereçlerinin olmamasından ya da yetersiz olmasından kaynaklı sorunlar
- 4) Sorularının çözümünü için herhangi bir kurumdan yardım aldı mı?
  - Rehber/ Danışmandan yardım aldı.
  - Rehabilitasyon/ Özel eğitim kurumlarına gitti.
  - Belediye yardımı alanlar
  - Gönüllü vatandaşların yapıldığı yardımlar
  - Yardım olmayanlar
- 5) Sınıf öğretmeni olarak bu öğrencilerinize siz nasıl yardımcı oluyorsunuz?
  - Konuşarak
  - Özel eğitim kurumlarına yönlendirerek
  - Rehber öğretmene yönlendirerek
  - Aile ziyaretleri yaparak
  - Telkinle
- 6) Bu öğrencilerinizin sınıfteki başarı düzeyi nedir?
(Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler ders notlarına göre değerlendirilecek.)

↓

1

7) Bu öğrencileriniz eğitim ve öğretimle ilgili ne tür sorunlar yaşıyor?

- Derslere ilgisiz
- Düzenli çalışmıyor.
- Kaynak kitap alanıyor.
- Evde kendisine yardımcı olabilecek kimse yok.
- Kurs ve dershanelere gidemiyor.
- Diğer

8) Bu öğrencileriniz anlama, kavrama ve algılamada ne tür sorunlar yaşıyor?

- Başarılı
- Anlama ve algılama zayıf
- İfade becerileri zayıf
- Okuma hızları düşük
- Yazma becerileri zayıf

9) Öğrencileriniz sorunlarını sizinle paylaşıyor mu?

10) Bu öğrencilere eğitim ve öğretimde ne tür olanaklar sağlanmalı?

- Ailelerinin geçim kaygısı olmamalı
- Ücretsiz kurslar açılmalı
- Eğitimin aksamaması için kadrolu öğretmenler görev yapmalı
- Yaşadıkları çevre temiz ve düzenli olmalı
- Devlet bu çocuklara sınavlarda hak tanımalı

11) Sizce öğrencileriniz mutlu mu?

- Evet mutlular
- Hayır mutsuzlar.
- Çocuk olarak tüm hakları var.
- Bazı haklarını maddi sebeplerden dolayı yaşamıyorlar.

f.

Ek 3:Etik Kurul Onay Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 16/06/2016-3694

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-044-3694
Konu : Aylin TANAY AKALIN Etik Kurul
Onay Hk.

16/06/2016

Sayın Aylin TANAY AKALIN

Enstitümüz Y1412.270007 numaralı Psikoloji Ana Bilim Dalı Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Aylin TANAY AKALIN' ın "TÜRKİYE'YE GELEN SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNLARI" adlı tez çalışması gereği "Anket Soruları" ile ilgili anketleri 06.06.2016 tarih ve 2016/09 İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyon Kararı ile etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Özer KANBUROĞLU
Müdür

Evrakı Doğrulama İçin : https://evck.dogrulak.aydin.edu.tr/ev/Vision_Dogrulak/BolgeDogrulama.aspx?V=SENNDMP3

Adres:Beşyol Mah. Lütfü Cad. No:18 Sefaköy, 34295 Kağıthane/İSTANBUL
Telefon:444 1 426
Elektronik Ağı: <http://www.aydin.edu.tr/>

Bilgi için: Cezmi TOPDEMİR
Unvanı: Enstitü Sekreteri

ÖZGEÇMİŞ

Ad- Soyad :Aylin TANAY AKALIN
Doğum Tarihi ve Yeri :22.02.1987/ Elazığ
E posta :aylin.tanay@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

Lise : 2004, Süleyman Nazif Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi
Lisans : 2010, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Yüksek Lisans :2014-..., İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji
Alınan eğitimler :Yaratıcı Drama Eğitmenliği Sertifika Programı

MESLEKİ DENEYİMLER:

2008- Veri Giriş Elemanı (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak. Halk Sağlığı Tren Kazaları araştırması)
2008- Görüşmeci (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Kadın ve Aile araştırması)
2010- Stajyer Sosyal Hizmet Uzmanı (Ankara Mamak ve İstanbul Şişli Toplum Merkezi)
2010- Sosyal Hizmet Uzmanı (SHCEK Halkalı Erkek Yetiştirme Yurdu)
2011- Halen Sosyal Hizmet Uzmanı (Adalet Bakanlığı Küçükçekmece Adliyesi 2.Aile Mahkemesi)

